

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการวิจัย เรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้ง
ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่”

จัดทำโดย

นายทรงสุข บุญทาวงศ์
และคณะ

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

กุมภาพันธ์ 2561

บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่คนในชุมชนได้มาร่วมคิดทบทวนสถานการณ์ ตั้งคำถาม วางแผน หาข้อมูล ทดลองทำ วิเคราะห์ สรุปผลการทำงานและหาคำตอบเพื่อปรับปรุงงานต่อไป” กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นเป็นเครื่องมือหนึ่งที่เน้นการให้ “คน” ในชุมชนเข้ามาร่วมในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่การเริ่มคิด การตั้งคำถาม การวางแผน และค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบเป็นรูปธรรม โดยเรียนรู้จากการปฏิบัติการจริง (Action Research) อันทำให้ชุมชนได้เรียนรู้ สร้างผลงาน มีความเข้มแข็งในการแก้ปัญหาของตนเอง และสามารถใช้กระบวนการนี้ในการแก้ไขปัญหาลื่น ๆ ในท้องถิ่น โดยมีกระบวนการศึกษาเรียนรู้อย่างเป็นเหตุเป็นผล ดังนั้นจุดเน้นของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงอยู่ที่ “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” เพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยตรง และให้งานวิจัยมีส่วนในการแก้ปัญหาของชาวบ้าน รวมทั้งเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นจริงในชุมชน ซึ่งจะต้องอาศัย “เวที” (การประชุม เสวนา พูดคุยถกเถียง) เป็นวิธีการเพื่อให้คนในชุมชน ทั้งชาวบ้าน ครู นักพัฒนา สมาชิกอบต. กรรมการสหกรณ์ ข้าราชการ หรือกลุ่มคนอื่นๆ เข้ามาร่วมหา ร่วมใช้ “ปัญญา” ในกระบวนการวิจัย

“กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” หมายถึง การทำงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง ดังนั้นสิ่งสำคัญคือประเด็น “คำถาม” ต้องคมชัด โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำมีการ “บันทึก” มีการ “ทบทวน” ความก้าวหน้า “วิเคราะห์” ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอ เพื่อ “ถอด” กระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นออกมาให้ชัดเจน ในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” ตอบคำถามที่ตั้งไว้แล้วอาจจะทำให้คิดขึ้น ตลอดจนสามารถนำไปใช้เป็นบทเรียนสำหรับเรื่องอื่น ๆ หรือพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป ซึ่งทั้งหมดนี้กระทำโดย “ผู้ที่สงสัย” ซึ่งเป็นคนในท้องถิ่นนั่นเอง ดังนั้นกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเป็นงานวิจัยอีกแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างความรู้ในตัวตนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ การวิจัยแบบนี้จึงไม่ใช่เครื่องมือทางวิชาการ ไม่ใช่ของศักดิ์สิทธิ์ที่ผูกขาดอยู่กับครูบาอาจารย์ แต่เป็นเครื่องมือธรรมดาที่ชาวบ้านก็ใช้เป็น เป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวันได้

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้ใช้วิธีการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามแนวคิดและหลักการดังกล่าวมาแล้วในระยะเวลาหนึ่ง พบว่า ชาวบ้านหรือทีมวิจัยส่วนใหญ่สามารถสะท้อนการดำเนินงานด้วยการบอกเล่าได้เป็นอย่างดี ในขณะเดียวกันก็พบว่า การเขียนรายงาน เป็นปัญหาที่สร้างความหนักใจให้แก่นักวิจัยเป็นอย่างมาก ดังนั้นด้วยความตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงได้ปรับรูปแบบการเขียนรายงานวิจัย ให้มีความยืดหยุ่น และมีความง่ายต่อการนำเสนองานออกมาใน รูปแบบที่นักวิจัยถนัด โดยไม่ยึดติดในเรื่องของภาษาและรูปแบบที่เป็นวิชาการมากเกินไป ซึ่งเป้าหมายสำคัญของรายงานวิจัยยังคงมุ่งเน้นการนำเสนอให้เห็นภาพของ

กระบวนการวิจัยมากกว่าผลลัพธ์ที่ได้จากการวิจัย โดยกลไกสำคัญที่จะช่วยให้นักวิจัยให้มีความสามารถเขียนรายงานที่นำเสนอกระบวนการวิจัยได้ชัดเจนยิ่งขึ้น คือ ศูนย์ประสานงานวิจัย (Node) ในพื้นที่ ซึ่งทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงโครงการวิจัยมาตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งจบการทำงานวิจัย ดังนั้น Node จะรับรู้พัฒนาการของโครงการวิจัยมาโดยตลอด บทบาทการวิเคราะห์เนื้อหาหรือกิจกรรมของโครงการจึงเป็นการทำงานร่วมกันระหว่าง Node และนักวิจัย ซึ่งความร่วมมือดังกล่าวได้นำมาซึ่งการถอดบทเรียนโครงการวิจัยสู่การเขียนมาเป็นรายงานวิจัยที่มีคุณค่าในที่สุด

อย่างไรก็ตาม รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นอาจไม่สมบูรณ์แบบดังเช่นรายงานวิจัยเชิงวิชาการโดยทั่วไป หากแต่ได้คำตอบและเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัย ซึ่งท่านสามารถเข้าไปค้นหา ศึกษาและเรียนรู้เพิ่มเติมได้จากพื้นที่

สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

คำนำ

โครงการวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้ง
ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

เป็นโครงการที่เกิดขึ้นด้วยความร่วมมือของกลุ่มคนในชุมชนและหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยท้องถิ่น และได้รับการดูแลการปฏิบัติงานจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เข้ามาเป็นพี่เลี้ยงในการดำเนินงาน จนนำไปสู่รูปแบบโครงการเชิงปฏิบัติเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของคนในชุมชน ทั้งนี้คณะผู้วิจัยมีความมุ่งมั่นตั้งใจดำเนินงานด้วยความปรารถนาที่จะให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จเป็นรูปธรรมที่ยั่งยืนและสามารถใช้เป็นประโยชน์ด้านแนวทางการพัฒนาชุมชนอย่างมีอัตลักษณ์ และเป็นแบบอย่างแก่ชุมชนอื่นๆ ในการพึ่งพาตัวเองท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงจากภายนอกที่มากระทบต่อสังคมชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

ทั้งนี้ทางคณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบพระคุณทุกๆ ท่านที่มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนโครงการวิจัยเรื่อง การจัดการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้ง ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ให้ดำเนินการได้อย่างราบรื่นลุล่วงไปด้วยดีมา ณ โอกาสนี้ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าโครงการวิจัยครั้งนี้จะได้รับการสนับสนุนต่อไปในอนาคต

คณะผู้วิจัยบ้านจอมแจ้ง

บทคัดย่อ

รหัสโครงการ RDG58N0024

ชื่อโครงการ การจัดการการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้ง ต.น้ำบ่อหลวง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่

งานวิจัยโครงการ“การจัดการการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้ง ต.น้ำบ่อหลวง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่” มีวัตถุประสงค์คือ 1)เพื่อศึกษาข้อมูลศักยภาพด้านการท่องเที่ยวชุมชนสีเขียวของบ้านจอมแจ้ง 2)เพื่อหาแนวทางการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน 3)เพื่อหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชน ซึ่งเป็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มุ่งเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่หวังผลถึงการพัฒนา (Research & Development) และสร้างการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาคีภายใต้แนวคิด “การท่องเที่ยวสีเขียว (Green Tourism)” ดังมีผลการวิจัยดังต่อไปนี้

1.จากศึกษาข้อมูลศักยภาพด้านการท่องเที่ยวชุมชนสีเขียวของบ้านจอมแจ้งพบว่าสามารถจัดรูปแบบทางการท่องเที่ยวได้ 4 รูปแบบคือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, การท่องเที่ยวเชิงเกษตร, การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมวิถีชีวิต และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ โดยบริบทของการท่องเที่ยวในทุกรูปแบบยังได้ครอบคลุมถึงสุขภาพกายและสุขภาพใจของคนในชุมชนและผู้มาเยือน สอดคล้องกับแนวคิดชุมชนสีเขียวที่ใช้ทำการศึกษาในครั้งนี้

2.ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนทั้งทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ (ป่าชุมชน), ทรัพยากรทางวัฒนธรรม, ทรัพยากรมนุษย์ (ผู้นำ,ปราชญ์ชาวบ้าน) ได้รับการยกระดับเชิงคุณค่าและสามารถสร้างเป็นมูลค่าเพิ่มผ่านกระบวนการท่องเที่ยวโดยชุมชนในรูปแบบของการบริการทั้งด้านอาหาร จุดเรียนรู้ ที่พัก มัคคุเทศก์ท้องถิ่น จนเกิดการรวมกลุ่มคณะกรรมการการจัดการท่องเที่ยวสีเขียวในการบริหารจัดการการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียอย่างเป็นธรรมและเป็นการย้าความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.การสร้างการมีส่วนร่วมของหน่วยงานเครือข่ายภาคีภายใต้กระบวนการดำเนินงานวิจัยนำไปสู่การจัดตั้งคณะที่ปรึกษาในการจัดการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้งและการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยววิถีไทยเชื่อมโยงบ้าน วัด และโรงเรียน เกิดเป็นรูปแบบการบูรณาการการทำงานร่วมกันทั้งส่วนคณะกรรมการจัดการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้งและคณะที่ปรึกษา

จากการดำเนินงานวิจัยนี้ยังนำไปสู่ความร่วมมือในการนำแนวคิดด้านการจัดการท่องเที่ยวสีเขียวไปสู่แนวทางการพัฒนาชุมชนโดยได้รับการสนับสนุนทั้งเชิงนโยบายจากหน่วยงานท้องถิ่น (อบต.น้ำบ่อหลวง, โรงเรียนเทพศิรินทร์ เชียงใหม่,รพสต.น้ำบ่อหลวง,หน่วยจัดการต้นน้ำห้วยป่าเลา) รวมถึงเจ้านายฝ่ายเหนือ (เจ้าวงศ์สั๊ก ณ เชียงใหม่ และเจ้าพงษ์กฤษณ์ ณ เชียงใหม่) ซึ่งเป็นปูชนียบุคคลที่พำนักอยู่ในชุมชนเราและมีบทบาทในการช่วยเหลือกิจการชุมชนด้านวัฒนธรรม การศึกษาและสนับสนุนการดำเนินงานการท่องเที่ยวของชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนเชิงงบประมาณจากการทำอากาศยานไทย สนามบินนานาชาติเชียงใหม่ ในการต่อยอดโครงการวิจัยไปสู่โครงการพัฒนาแหล่งน้ำและปรับปรุงภูมิทัศน์เพื่อการท่องเที่ยว

สารบัญ

	หน้า
บอกเล่าเพื่อความเข้าใจร่วมกัน	ก
คำนำ	ค
สารบัญ	จ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาของโครงการ	1
คำถามวิจัย	3
วัตถุประสงค์ในการทำวิจัย	3
สถานที่ดำเนินงาน	4
กลุ่มเป้าหมาย	4
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
เครื่องมือในการวิจัย	4
ระยะเวลาดำเนินการ	5
งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย	5
กรอบแนวคิดการวิจัย	5
แนวทางการดำเนินงาน	6
แผนดำเนินการระยะที่ 1	6
ผลที่คาดว่าจะได้รับ	6
คณะผู้วิจัย	7
คณะที่ปรึกษาโครงการ	7
บทที่ 2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	9
แนวคิดการบริหารจัดการและการวางแผน	9
แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน	12
แนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับการท่องเที่ยวชุมชน	18
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	21
บทสรุป	27

บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน	52
สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของบ้านจอมแจ้ง	52
การวิเคราะห์ความสัมพันธ์และบทบาทระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานภายนอก	44
การวิเคราะห์ทุนทางทรัพยากรของชุมชนบ้านจอมแจ้ง	45
การวิเคราะห์แผนกิจกรรม	46
ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทรัพยากรจากกลุ่มชุมชนต่างๆ	46
ข้อมูลด้านการทำผางประทีป	60
ข้อมูลด้านเครื่องดนตรีพื้นเมือง (การทำกลอง)	61
ข้อมูลการดำเนินการธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน	63
ข้อมูลด้านกลุ่มสมุนไพรพื้นบ้าน	75
ข้อมูลการจักสาน	80
ข้อมูลด้านการเกษตรและอาหารตามฤดูกาล	83
สรุปประเด็นที่ได้จากการท่องเที่ยวสีเขียว	88
 บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	 103
สรุปผลการวิจัยระยะที่ 1	103
ภาคผนวก ก ภาพการดำเนินงานกิจกรรม	107
บรรณานุกรม	92

บทที่ 1 บทนำ

ความเป็นมาของโครงการ

ข้อมูลทั่วไป

พื้นที่ชุมชนบ้านจอมแจ้ง ตำบลน้ำบ่อหลวง อยู่ในเขตอำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ มีลักษณะทางกายภาพเป็นภูมิประเทศติดเชิงเขาลาดเอียงสู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำขานสลักที่ตอน อยู่สูงจากระดับน้ำทะเลราว 400 เมตร สภาพพื้นป่าเป็นป่าเต็งรัง บางพื้นที่ที่ใกล้แหล่งน้ำลำห้วยเป็นป่าเต็งรังผสมป่าเบญจพรรณอันเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นของผืนป่า พื้นที่บนเขาค่อนข้างแห้งแล้งในช่วงหน้าร้อนและเขียวชอุ่มในช่วงหน้าฝน ด้วยสภาพพื้นที่เป็นเชิงเขาลาดเอียงสู่ที่ราบลุ่มแม่น้ำ ทำให้ช่วงหน้าฝนได้นำตะกอนจากภูเขา ที่ตอน ไหลลงสู่ที่ราบเชิงดอย ก่อนไหลสู่ลำเหมืองสาขาแม่น้ำขาน ทำให้พื้นที่นี้ค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ สามารถเพาะปลูกได้ตลอดปี พื้นที่บริเวณนี้จึงเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของมนุษย์มาแต่โบราณ ดังปรากฏเรื่องเล่า ตำนานและหลักฐานทางโบราณคดีที่เชื่อว่าเป็นส่วนหนึ่งของเวียงเก่าที่ชื่อ “เวียงแม่” ซึ่งตั้งอยู่บนที่ราบลุ่มแม่น้ำขาน ปัจจุบันยังคงปรากฏวัดเก่าแก่ และโบราณวัตถุที่ทางวัดค้นพบและเก็บรักษาไว้ สภาพความเป็นเวียงนครร้างไปในยุคเสื่อมของล้านนาที่พม่าเข้ามาปกครอง กระทั่งมีการฟื้นฟูบ้านเมืองเชียงใหม่ขึ้นมาอีกครั้งราวสองร้อยกว่าปีก่อน เขตอำเภอสันป่าตองจึงมีคนอพยพและถูกกวาดต้อนจากรัฐฉานและตอนใต้ของจีน(สิบสองปันนา) เข้ามาอยู่อาศัย และเคลื่อนย้ายกระจายตัวมายังชุมชนตำบลน้ำบ่อหลวงและชุมชนตำบลอื่นที่อยู่ใกล้เคียง โดยมีการอาศัยอยู่อย่างเบาบางมาก่อนจะมีการขยายตัวขึ้น อันประกอบด้วยหลายหมู่บ้าน มีการฟื้นฟูระบบเหมืองฝาย ขุดลำเหมือง เพื่อใช้ในการเกษตร ผู้คนมีความสัมพันธ์แบบเกื้อกูลกันแบบสังคมเกษตร

¹การก่อตั้งหมู่บ้านจอมแจ้ง เริ่มจากการย้ายครัวเรือนมาตั้งรกรากจากหมู่บ้านดงดีหมี่หรือ บ้านหางดง จำนวน 19 คน ได้เข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ป่าซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกของบ้านหางดง โดยปลูกบ้านเรือนห่างกันเป็นหย่อม ๆ มีการนำวัว ควายมาเลี้ยง สถานที่แห่งนี้จึงเรียกกันในพื้นที่ว่า ปางวัว ปางควาย และใกล้กันนี้มีวัดแห่งหนึ่งชื่อว่าวัดจอมไกล ตั้งอยู่บนเขา เป็นที่ศรัทธาของชาวบ้าน ต่อมามีการขยายครัวเรือนออกไปรวมกันเป็นหมู่บ้านเรียกว่าบ้านหนองหอย เนื่องจากมีหนองน้ำกว้างที่รับน้ำจากลำห้วยที่ทอดยาวจากในป่าผ่านหมู่บ้าน ทำให้ในหมู่บ้านมีน้ำใช้ตลอดปี ต่อมาชาวบ้านได้มีการปรึกษากับพระที่วัดจอมไกล และเห็นสมควรเปลี่ยนชื่อวัดเป็นวัดจอมแจ้ง และได้เปลี่ยนชื่อหมู่บ้านตามนามของวัดตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา คนในหมู่บ้านมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย เริ่มมีไฟฟ้าใช้ในปี พ.ศ. 2521 ต่อมา พ.ศ. 2532 มีการสร้างถนนคอนกรีตและประปาหมู่บ้าน ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ค้าขาย และการเกษตร บริเวณที่ลาดเชิงเขามีการทำสวนผลไม้ได้แก่ ลำไย มะม่วง และมีการปลูกกล้วยแซม ส่วนพื้นที่ราบทิศตะวันตกเป็นที่ทำนา มีน้ำเหมืองหลวง

¹ ที่มาจากคู่มือข้อมูลหมู่บ้านจอมแจ้ง จัดทำโดยองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง

หรือน้ำเหมืองเจ้า ที่ผันน้ำมาจากแม่น้ำขานมาใช้ รวมทั้งมีการทำปศุสัตว์เช่น หมู ไก่ โค กระบือ โดยมีประชากรทั้งสิ้น 391 คน มีพื้นที่หมู่บ้าน 1,955 ไร่ จำแนกการใช้ประโยชน์จากพื้นที่เพื่อที่อยู่อาศัย 80 ไร่ พื้นที่การเกษตร 255 ไร่ และเป็นพื้นที่ป่า 1,620 ไร่ การเข้าถึงหมู่บ้านจอมแจ้งเริ่มจากเส้นทางจากสี่แยกตลาดต้นพะยอม ต.สุเทพ อ.เมืองเชียงใหม่ เลียบคลองชลประทาน ผ่านสี่แยกพืชสวนโลก สี่แยกต้นเกว๋น มุ่งหน้าไปทางอำเภอหางดง สันป่าตอง ราว 26 กม. ถึงสะพานข้ามคลองชลประทานเข้าวัดน้ำบ่อหลวง แล้วเลียบคลองชลประทาน เลี้ยวขวาตรงไปราว 3 กม. จุดเด่นหมู่บ้านคือบันไดนาคที่เลื้อยจากยอดดอยลงสู่ถนนเข้าหมู่บ้าน สภาพบรรยากาศท่าเลทั่วไปในหมู่บ้านยังคงมีความเป็นวิถีชีวิตชนบทของชาวเชียงใหม่ กล่าวคือ มีความเรียบง่าย ไม่เร่งรีบ ชนบธรรมนิยมประเพณี 12 เดือนและความเชื่อตามจารีตยังคงเหนียวแน่นในกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มวัยกลางคนบางกลุ่ม และมีแนวโน้มอย่างมากที่สิ่งเหล่านี้จะเลือนรางและหายไปในที่สุดเนื่องจากเยาวชนมีการย้ายถิ่นเพื่อการศึกษาและหน้าที่การงานจึงขาดการสานต่อทำให้คนรุ่นหลังเกิดการมองข้ามสิ่งที่ตนมีอยู่ อนึ่งจากประสบการณ์ของคนในชุมชนที่เคยมีสภาพป่าไม้ที่มั่งคั่ง มีหนองน้ำลำห้วยที่มีน้ำซึมผ่านเกือบตลอดทั้งปี กลับกลายเป็นสภาพความแห้งแล้งไม่มีต้นไม้อายุยืนยงและเกิดน้ำหลากช่วงฤดูฝนป่าไม้เกิดความเสื่อมโทรมจากการให้ทำสัมปทานป่าไม้ของทางการเมื่อหลายสิบปีก่อน และการใช้ประโยชน์ไร้ขีดจำกัดอย่างไม่รู้คุณค่า คนในชุมชนจึงประสบกับสภาพปัญหาดังกล่าว จนกระทั่งเกิดการตื่นตัวเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าวร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง และภาคส่วนต่างๆ เช่น หน่วยจัดการต้นน้ำป่าเลา สำนักงานพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศน์ บริษัททำอากาศยานไทยจำกัด จังหวัดเชียงใหม่ ในการดำเนินการปลูกป่า จัดทำฝาย ทำแนวกันไฟ และออกกฎระเบียบในการใช้พื้นที่ป่าของชุมชน ปัจจุบันสภาพป่าไม้ยังอยู่ในช่วงของการฟื้นตัวและเริ่มคืนความอุดมสมบูรณ์ขึ้นมาอีกครั้ง ความสำคัญของป่าผืนนี้ไม่ใช่แต่เพียงเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญของชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นป่าผืนสุดท้ายของอำเภอสันป่าตองอีกด้วย ด้วยความหวังของคนในชุมชนที่ต้องการเห็นความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่านี้อีกครั้งจึงเกิดความร่วมมือในการอนุรักษ์และฟื้นฟูให้ผืนป่าแห่งนี้กลับมาอุดมสมบูรณ์ดังเดิม

ในด้านของภูมิปัญญาท้องถิ่นและผลิตภัณฑ์ชุมชน บ้านจอมแจ้งถือว่าเป็นอีกหนึ่งชุมชนที่มีความหลากหลายทางวิชาชีพที่และภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยคนในชุมชนเองมีการเรียนรู้ที่จะอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาเหล่านั้น ประกอบด้วยกลุ่มชมรมสมุนไพรที่สมาชิกในกลุ่มเป็นผู้สูงอายุ มีการปลูกรวบรวมสมุนไพรต่างๆในหมู่บ้าน การสร้างผลิตภัณฑ์น้ำมันนวดบำบัด การอบสมุนไพร การจักสานงานฝีมือ โดยได้รับการสนับสนุนจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน กลุ่มปราชญ์ชาวบ้านที่มีการตีตมการทำกลอง ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีแขนงหนึ่งในเครื่องดนตรีล้านนา รวมถึงศิลปินท้องถิ่นอย่างจิตรกรการทำบ้านดิน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการทำขนมอาหาร การทำโคมลอย การทำผางประทีป งานแกะสลักไม้ กลุ่มวิถีเกษตรที่มีการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาปฏิบัติควบคู่กับการทำเกษตรปลอดสารพิษ การปลูกข้าวไรซ์เบอร์รี่ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสหกรณ์การเกษตรสันป่าตอง นอกจากนี้ยังมีกลุ่มแก๊สชีวภาพที่ใช้พลังงานจากมูลสัตว์ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยพลังงาน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทั้งนี้จะเห็นได้ว่าความหลากหลายทางวิชาชีพผ่านการรวมกลุ่มต่างๆล้วนแต่มีความเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่ง

สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวสีเขียวของ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยที่ว่า การท่องเที่ยวสีเขียว หมายถึง “การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้อง ภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษา ระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (ราณี อธิชัยสกุล, 2546)

จากต้นทุนทางของชุมชนทั้งในเรื่องของการอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมธรรมชาติ วัฒนธรรมวิถีชีวิตการเกษตร สถานที่ท่องเที่ยววัดวาอารามที่เก่าแก่ ภูมิปัญญาคนในท้องถิ่น และการได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานองค์กรทั้งภายในและภายนอกชุมชน ทำให้ชุมชนบ้านจอมแจ้ง ตำบลน้ำบ่อหลวง เป็นชุมชนที่มีความเข้มแข็งและมีความโดดเด่นที่สามารถพัฒนาต่อยอดให้เป็น ต้นแบบชุมชนสีเขียวด้วยกิจกรรมทางการท่องเที่ยวได้ ก่อปรกับกระแสความเปลี่ยนแปลงจาก ภายนอกชุมชนที่ลูกค้าย้ายเข้ามาจากนโยบายการพัฒนาเมืองของทางการ ตลอดจนความเปลี่ยนแปลง ต่างๆ แห่งยุคโลกาภิวัตน์และการเข้าสู่ความเป็นประชาคมอาเซียน ทำให้คนในชุมชนเกิดการตื่นตัวใน การอนุรักษ์วัฒนธรรมความเป็นตัวตนของชุมชนบ้านจอมแจ้ง ควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากร สิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่ตัวเองเคยมีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ อันก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ในการปรับตัว ให้เข้ากับกระแสความเปลี่ยนแปลงดังกล่าวอย่างถูกทิศทางโดยอาศัยกลไกทางการท่องเที่ยวสีเขียวที่ ประกอบด้วยแนวทางปฏิบัติชุมชนสีเขียว (Green Community) ในฐานะแหล่งท่องเที่ยว 4 ประการ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, ระบบออนไลน์) ได้แก่ 1) มีการปรับปรุงหรือพัฒนาให้มีระบบการ บริหารจัดการชุมชนที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกภายใต้กรอบ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง 2) มีการปฏิบัติที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในชุมชน และบริเวณ โดยรอบ 3) มีการปฏิบัติที่มุ่งเน้นการถ่ายทอด สืบสานและดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ของท้องถิ่น 4) มีการปฏิบัติที่มุ่งเน้นให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสภาพสังคม และเศรษฐกิจของชุมชน โดยรวม และก่อให้เกิดผลกระทบทางลบ น้อยที่สุด ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือใน กระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนในการหารูปแบบที่เหมาะสมต่อการพัฒนาชุมชนโดยใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรที่เป็นจุดแข็งของชุมชนอย่างรู้คุณค่าอันนำมาซึ่งความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

คำถามวิจัย

การจัดการทรัพยากรในชุมชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาชุมชนในรูปแบบการท่องเที่ยวชุมชน สีเขียวควรจะเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ในการทำวิจัย

1. เพื่อศึกษาข้อมูลศักยภาพด้านการท่องเที่ยวชุมชนสีเขียวของบ้านจอมแจ้ง ตำบลน้ำ บ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อหาแนวทางการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน
3. เพื่อหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชน

สถานที่ดำเนินงาน

บ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 4 และพื้นที่เชื่อมโยงในตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

กลุ่มเป้าหมาย

1. ชาวบ้านบ้านจอมแจ้ง หมู่ที่ 4 ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่
2. กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน
3. กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ทำโคม ทำขนม ทำประทีป
4. ประชาชนชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น
5. กลุ่มเกษตรกร
6. กลุ่มผู้สูงอายุ

นิยามศัพท์เฉพาะ

การจัดการท่องเที่ยวสีเขียวของชุมชน หมายถึง การบริหารจัดการทรัพยากรต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชนบ้านจอมแจ้งและพื้นที่เชื่อมโยงในตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ วัฒนธรรม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาของคนในชุมชน ตลอดจนทรัพยากรบุคคลที่เป็นเครือข่ายภาคี โดยอาศัยกลไกทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มุ่งเน้นการลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสร้างภูมิคุ้มกันด้านวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชุมชน

เครื่องมือในการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่มุ่งเน้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่หวังผลถึงการพัฒนา (Research & Development) และสร้างการมีส่วนร่วมของหน่วยงานภาคี ดังนั้นจึงใช้เครื่องมือในการวิจัยที่เหมาะสมต่อเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยดังนี้

1. การจัดเวทีประชุม
2. การใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง
3. เครื่องมือการเก็บข้อมูลชุมชนแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ การจัดทำปฏิทินการเกษตร การจัดทำปฏิทินวัฒนธรรมประเพณี การจัดทำแผนที่ชุมชน และการทำ Timeline
4. การอบรมเติมความรู้
5. การศึกษาดูงาน
6. ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

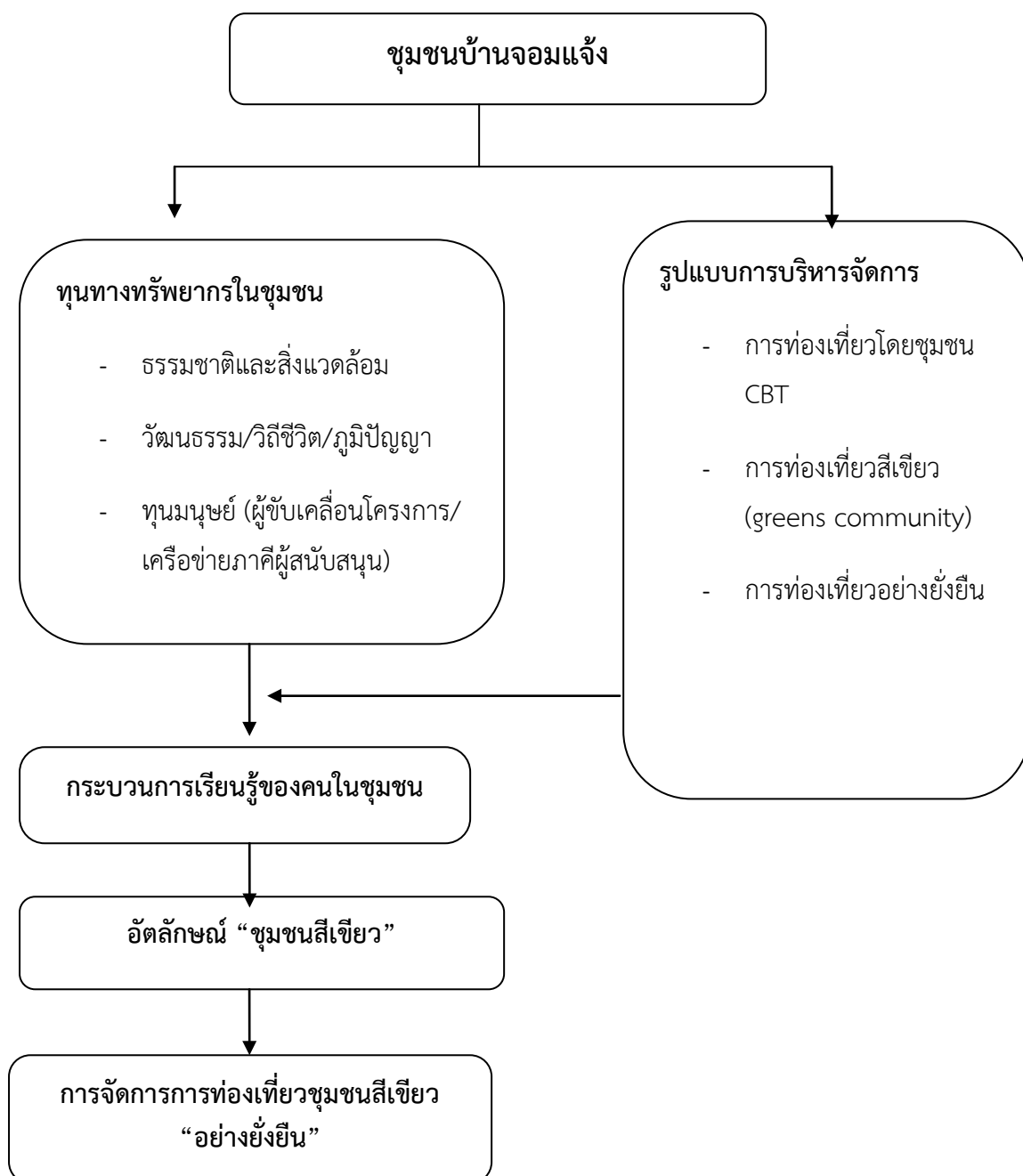
ระยะเวลาดำเนินการ

1 ปี 6 เดือน (นับตั้งแต่ได้รับอนุมัติโครงการ)

งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย

199,000 บาท (หนึ่งแสนเก้าหมื่นเก้าพันบาทถ้วน)

กรอบแนวคิดการวิจัย

แนวทางการดำเนินงาน

การดำเนินงานระยะที่ 1

- พื้นที่
1. จัดเวทีชี้แจงโครงการวิจัยให้กับคนในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ ในพื้นที่
 2. เวทีพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยในด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน และวางแผนการทำงาน
 3. ศึกษาข้อมูลศักยภาพชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
 4. ศึกษาข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
 5. ศึกษาข้อมูลด้านการเกษตรของชุมชน
 6. ศึกษาข้อมูลด้านกลุ่มอาชีพและวิสาหกิจชุมชนต่างๆในชุมชน
 7. กำหนดวิสัยทัศน์ ด้านการท่องเที่ยวสีเขียวของชุมชน
 8. ประชุมทีมวิจัยสรุปผล วิจัยโครงการวิจัยระยะที่ 1
 9. กิจกรรมเข้าร่วมประชุมเรียนรู้กับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน
 10. จัดทำรายงานความก้าวหน้า

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ผลเชิงวิจัย

1. ข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ข้อมูลด้านการเกษตร ข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญา ข้อมูลด้านกลุ่มอาชีพและวิสาหกิจชุมชนต่างๆในชุมชน
2. รูปแบบกิจกรรมและการบริการด้านการท่องเที่ยวของชุมชนที่สอดคล้องกับแนวคิดการท่องเที่ยวสีเขียว
3. ระบบการการบริหารจัดการการท่องเที่ยวสีเขียวของชุมชน

ผลเชิงพัฒนา

1. เกิดอัตลักษณ์ “ชุมชนสีเขียว” ทั้งในเชิงพื้นที่และกิจกรรมทางการท่องเที่ยว
2. เกิดกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชนในการบริหารจัดการทรัพยากรที่ตนมีอยู่และได้ใช้ประโยชน์อย่างรู้คุณค่า
3. เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยวของชุมชนและหน่วยงานต่างๆที่เกี่ยวข้อง

คณะผู้วิจัย

1. นายทรงสุข บุญทาวงค์	(หัวหน้าโครงการ)
2. พระใบฎีกาอานนท์ ปญญาปโชโต	(เจ้าอาวาสวัดจอมแจ้ง)
3. นายเฉลิมพนธ์ จันทา	(ผู้ใหญ่บ้าน ม.4 บ้านจอมแจ้ง)
4. นายศักดิ์ คำต๊ะ	(ประธานป่าชุมชน)
5. นายทองอินทร์ ปั่นกอง	(ไวยาวัจกร)
6. นายลุน ยาศรี	(กรรมการหมู่บ้าน)
7. นายทวนทอง จันทา	(กลุ่มเกษตรปลอดภัย)
8. นายไชยวัฒน์ จันทอง	(ภูมิปัญญาด้านการทำเครื่องดนตรีพื้นเมือง)
9. นายสวิง ต้นตะละ	(กลุ่มอบสมุนไพรร)
10. นายมานิตย์ ดวงเงิน	(สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง)
11. นายอ่อนเรือน จันทะมา	(ปราชญ์ชาวบ้าน)
12. นายคมเพชร บุญประโคน	(แพทย์พื้นบ้าน นวดจับเส้น)
13. นายณรงค์ศักดิ์ ปันดงเขียว	(ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนขนมและอาหาร)
14. นายจำลอง พรหมนุษย์	(กรรมการกลุ่มผู้สูงอายุ)
15. นายเกตุ จันทอง	(มัคทายก)
16. นางทิพย์ พรหมนุษย์	(กรรมการหมู่บ้าน)
17. นางจันทร์ศรี วันนะ	(กลุ่มแม่บ้าน)
18. นายคำฝน นันตา	(กรรมการป่าชุมชน)
19. นายอินคา บุญเสริม	(ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน)

คณะที่ปรึกษาโครงการวิจัย

1. คุณอำนาจ เดชะ	ผู้อำนวยการพระตำหนักภูพิงคราชนิเวศ
2. คุณนิเวศ เหลี่ยมพันธ์	หัวหน้าหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยป่าเลา
3. คุณณัฐชนันท์ นาทิพย์	เจ้าหน้าที่บริหารงาน 7 ส่วนกิจการพิเศษและมวลชนสัมพันธ์ท่าอากาศยานเชียงใหม่
4. คุณวิรัตน์ อินตะปา	นายกองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง
5. คุณเจริญ ช้อนฝัน	ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลน้ำบ่อหลวง
6. คุณพงษ์ศักดิ์ กิตติกา	กำนันตำบลน้ำบ่อหลวง
7. คุณครูดวงเดือน สิริคุณ	ครูการศึกษานอกโรงเรียนประจำตำบล

8. ดร.อำนาจ ขาวเครือม่วง	สถาบันวิจัยการท่องเที่ยว Kawayama
University, Japan
9. นายจรงค์ สุวรรณโสภณ	ผู้อำนวยการโรงเรียนเทพศิรินทร์เชียงใหม่
10. พ่อหนานจรูญ พินโยฤทธิ์	ประธานสภาวัฒนธรรมตำบลน้ำบ่อหลวง
11. พ่อหลวงศุภฤกษ์ ปันดงเขียว	ที่ปรึกษาคณะกรรมการหมู่บ้านจอมแจ้ง อดีต
รองนายกองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง

บทที่ 2

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดการบริหารจัดการและการวางแผน

1.1. การบริหารจัดการ

ความหมายของการบริหารจัดการ (อ้างใน มานิตย์ มัลลวงค์, หลักการบริหารจัดการ) คำว่า “การบริหาร” เดิมเป็นความหมายที่มาจากคำว่า “Administration” และคำว่า “การจัดการ” มาจากคำว่า “Management” อย่างไรก็ตามคำทั้งสองนี้ใช้แทนกันได้ แต่หากพิจารณาถึงความนิยามคำว่า “การจัดการ” (Management) มักจะหมายถึงการจัดการทางธุรกิจมากกว่าการบริหารจัดการของภาครัฐ หรือคำว่า “Management” หมายถึง การจัดการให้เป็นไปตามนโยบายที่กำหนดไว้ ส่วนคำว่า “Administration” หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับนโยบายในส่วนของการจัดการที่สูงกว่าระดับการดำเนินงาน

ในสถานการณ์ปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการของภาครัฐหรือเอกชนนิยมใช้คำว่า “การบริหารจัดการ” หรือ “การบริหารการจัดการ” ควบคู่กันเสมอ ทั้งนี้เพื่อสะดวกต่อการทำความเข้าใจและไม่ทำให้เกิดความสับสนในเชิงความหมาย

มีนักวิชาการและผู้รู้ได้ให้ความหมายของการบริหารจัดการไว้นานมาแล้ว ดังนี้

George R. Terry กล่าวว่า “การบริหารจัดการ คือ การดำเนินงานตามขั้นตอนที่ประกอบไปด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การกระตุ้นเร้าให้ทำงาน และการควบคุม ทั้งนี้เพื่อให้งานหรือกิจกรรมต่าง ๆ บรรลุวัตถุประสงค์โดยอาศัยบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ”

Jerry M. Rosenberg ได้ให้คำจำกัดความว่า “การบริหารจัดการ คือการที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลผู้ซึ่งจะต้องรับผิดชอบในการศึกษา วิเคราะห์ กำหนดเกณฑ์ในการตัดสินใจ และคิดริเริ่มกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ให้กับองค์กร”

Peter F. Drucker ได้ให้ความหมายของการบริหารจัดการไว้ว่า “การบริหารจัดการ คือ ศิลปะในการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยบุคคลอื่น”

จากความหมายที่สับสนต่าง ๆ ข้างต้นอาจสรุปได้ว่า การบริหารจัดการ คือ การใช้ทรัพยากรอันได้แก่ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อให้สามารถบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ ทั้งทรัพยากรบุคคล เงินทุน เทคโนโลยี และเทคนิควิธีการต่าง ๆ ดำเนินไปตามกระบวนการประกอบไปด้วย การวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการและการขึ้นนำ การประสานงาน และการควบคุม ทั้งนี้เพื่อให้กิจกรรมต่าง ๆ ดำเนินไปภายใต้ผลประโยชน์ขององค์การ และผลประโยชน์ของบุคคลควบคู่กันไป

2. ลักษณะและความสำคัญของการบริหารจัดการ

การบริหารจัดการเป็นหน้าที่หรือภารกิจที่ต้องมีอยู่ควบคู่กับองค์การ โดยมีลักษณะเป็นสากล (อ้างใน มานิตย์ มัลลวงค์, หลักการบริหารจัดการ) ดังต่อไปนี้

1) การบริหารจัดการต้องมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย การบริหารจัดการงานทุกชนิดจำเป็นต้องดำเนินไปโดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ การบรรลุวัตถุประสงค์ถือเป็นความสำเร็จทางการบริหารจัดการอย่างหนึ่ง เช่น การบริหารธุรกิจมีกำไรเป็นวัตถุประสงค์หรือการบริหารงานภาครัฐ การให้บริการขั้นพื้นฐานได้ทั่วถึงเป็นวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย

2) การบริหารจัดการต้องอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นองค์ประกอบสำคัญ บุคคลเป็นทรัพยากรขององค์การในฐานะผู้ปฏิบัติงาน ในขณะที่เดียวกันจะเป็นผู้ใช้ทรัพยากรอื่น ๆ ให้เกิดผลงานหรือความสำเร็จให้กับองค์กร

3) การบริหารจัดการต้องใช้ทรัพยากรการบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐาน โดยวิธีการผสมผสานทรัพยากรบุคคล เงินทุน วัตถุดิบ เทคโนโลยี และวิธีการต่าง ๆ ให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อองค์กร

4) การบริหารจัดการมีลักษณะการดำเนินการเป็นกระบวนการ กิจกรรมทางการบริหารจัดการมักจะดำเนินไปเป็นขั้นตอน นับตั้งแต่การวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ จนถึงการควบคุม เป็นต้น

5) การบริหารจัดการเป็นการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มบุคคล การปฏิบัติงานภายในองค์การจะมีบุคคลหลาย ๆ ฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานภายใต้การบริหารจัดการจากผู้บริหารในระดับต่าง ๆ

6) การบริหารจัดการต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคล การร่วมมือ (Collective Mind) ทำให้เกิดความร่วมมือของกลุ่ม (Group Cooperation) และรวมกันเข้าเป็นพลังของกลุ่ม (Group Effort) ซึ่งจะทำให้เกิดภารกิจขององค์การบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ

7) การบริหารจัดการเป็นบริการชนิดหนึ่งที่ไม่มีตัวตน (Intangible) โดยมีผลงานเป็นเครื่องวัดความสามารถทางการบริหารจัดการ และความมีประสิทธิภาพของผู้บริหาร

8) งานทางด้านการบริหารจัดการถือเป็นอาชีพชนิดหนึ่ง โดยผู้บริหารไม่จำเป็นต้องเป็นเจ้าของกิจการเสมอไป

3. ประเภทของความสามารถทางการบริหารจัดการ

ความสามารถทางการบริหารจัดการแบ่งได้ 3 ประเภท(อ้างใน มานิตย์ มัลลวงค์, หลักการบริหารจัดการ) คือ

1) ความสามารถด้านเทคนิควิธีการ (Technical Skills) หมายถึงความสามารถในการใช้ความรู้ เทคนิควิธีการทำงาน ความชำนาญในการใช้เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับการทำงานเฉพาะอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นความสามารถจะแสดงออกด้วยความชำนาญหรือเชี่ยวชาญในงานเฉพาะด้าน เช่น ความสามารถทางการผลิต การเป็นนักการตลาดที่เชี่ยวชาญ และการเป็นนักบัญชีที่รอบรู้ เป็นต้น โดยทั่วไปผู้บริหารทุกระดับจะต้องมีความสามารถประเภทนี้

เป็นพื้นฐานมาก่อน แต่การเป็นผู้บริหารที่ดีและมีคุณสมบัติครบถ้วนนั้นจำเป็นต้องมีความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์และความสามารถในการนึกคิดประกอบกันไปด้วย

2) ความสามารถด้านมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations Skills) หมายถึง ความสามารถใช้ดุลยพินิจในการปฏิบัติตัวในฐานะผู้บริหารต่อการทำงานร่วมกับผู้อื่น โดยเฉพาะผู้บังคับบัญชา ผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้ร่วมงานอื่น ๆ เช่น ศิลปะในการใช้คน วิธีการจูงใจ และการทำตัวเป็นผู้นำที่ดี เป็นต้น จากข้อเท็จจริงที่ว่า “ความสำเร็จขององค์การขึ้นอยู่กับบุคคลเป็นสำคัญ” นั่นคือ ผู้บริหารต้องเป็นผู้เข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล มีเทคนิควิธีการควบคุมผู้บังคับบัญชาที่สร้างสรรค์ มีความเป็นผู้นำ และสามารถสร้างบรรยากาศแห่งความร่วมมือได้เป็นอย่างดี

3) ความสามารถในการนึกคิด (Conceptual Skills) หมายถึงความสามารถในการรับรู้และเข้าใจปัญหาของส่วนงานต่าง ๆ ได้ตลอดทั้งองค์การ มีความรอบรู้ สามารถค้นหาวิธีการกลยุทธ์ที่ดีและเหมาะสมสำหรับองค์การโดยส่วนรวม การที่ผู้บริหารจะมีความสามารถดังกล่าวจึงต้องมีขอบเขตการคิดที่กว้างขวาง มีประสบการณ์และผ่านงานมากสามารถคิดและดำเนินการในส่วนที่มีผลกระทบต่อวัตถุประสงค์ขององค์การโดยส่วนรวม มากกว่าจะนึกคิดและแก้ปัญหาเฉพาะส่วนงานใดงานหนึ่ง ความสามารถดังกล่าวจึงเป็นความสามารถเฉพาะตัวบุคคลคือสามารถแยกประเด็นปัญหาได้ถูกต้องวิเคราะห์ได้ตรงประเด็น ดังนั้นความสามารถประเภทนี้จึงเป็นคุณสมบัติที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารระดับสูง

1.2 การวางแผน

1.2.1. แนวคิดพื้นฐานของการวางแผน

การวางแผน (อ้างใน มานิตย์ มัลลวงค์, หลักการบริหารจัดการ)คือ กระบวนการในการกำหนดเป้าหมายขององค์การ การกำหนดกลยุทธ์เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและการกำหนดแผนย่อยเพื่อประสานงานขององค์การโดยรวม การวางแผนจึงเกี่ยวข้องกับทั้งผลลัพธ์ คือ เป้าหมายหรือสิ่งที่ต้องการจะทำ (What's to be done) และวิธีการปฏิบัติ (How it's to be done)

การวางแผนอาจเป็นแบบเป็นทางการ (Formal Planning) หมายถึง แผนที่เป็นลายลักษณ์อักษร มีการกำหนดเป้าหมายชัดเจนและกำหนดขั้นตอนและวิธีการปฏิบัติไว้เรียบร้อยแล้ว หรือเป็นแผนที่ไม่เป็นทางการ (Informal Planning) คือ แผนที่มีได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร ไม่มีการกำหนดเป้าหมายร่วมกันของคนในองค์การและไม่มี ความต่อเนื่องในการดำเนินการ การวางแผนในองค์การโดยทั่วไปเป็นแผนที่เป็นทางการ

การวางแผนยังช่วยให้เกิดการควบคุมในองค์การอีกด้วย การควบคุม (Controlling) เป็นการสร้างความมั่นใจว่ากิจกรรมต่าง ๆ ขององค์การได้ดำเนินไปตามแผนที่กำหนดไว้ การวางแผนจะเข้ามาเกี่ยวข้องในขั้นตอนแรกของกระบวนการควบคุม นั่นคือในการวางแผนจะมีการกำหนดเป้าหมายที่องค์การต้องการบรรลุ ซึ่งก็คือมาตรฐานของงานในกระบวนการควบคุมนั่นเอง เช่น หากองค์การวางแผนโดยกำหนดเป้าหมายที่จะเพิ่มกำไรเป็นสองเท่าภายใน 3 ปี เป้าหมายนี้จะเป็นมาตรฐานที่จะใช้วัดเปรียบเทียบและควบคุมผลงานของผู้บริหารต่อไปในอนาคตโดยสรุปแล้วการวางแผนเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับทุกองค์กร ดังเหตุผลต่อไปนี้ด้วย

1) แผนช่วยกำหนดทิศทาง (Planning Gives Direction) ให้กับผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานในองค์การรู้ว่าจะต้องทำอะไร อย่างไร เพื่อไปสู่เป้าหมายขององค์การ แผนจึงทำหน้าที่ประสานงาน (Coordinate) และทำให้เกิดความร่วมมือ (Cooperate) ของผู้ปฏิบัติงานในองค์การ หากปราศจากแผนการทำงานขององค์การอาจเบี่ยงเบนไปจากเป้าหมายและขาดประสิทธิภาพ

2) แผนช่วยลดความไม่แน่นอน (Planning Reduces Uncertainty) โดยทำให้ผู้บริหารต้องมองไปข้างหน้า ทำนายความเปลี่ยนแปลงและผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลง และปรับองค์การเพื่อให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงนั้น

3) แผนช่วยลดความซ้ำซ้อนและความสิ้นเปลืองในการทำงาน (Planning Reduces Overlapping and Wasteful Activities) เมื่อแผนช่วยประสานงานขององค์การจะสามารถประหยัดเวลา ทรัพยากร และจัดการทำงานที่ซ้ำซ้อนได้ เมื่อการกำหนดเป้าหมายและวิธีการปฏิบัติในแผนชัดเจน หากมีกิจกรรมที่ขาดประสิทธิภาพ ผู้บริหารจะเห็นได้และปรับปรุงแก้ไขได้

4) แผนช่วยกำหนดมาตรฐานในการควบคุม (Planning Sets the Standard Used in Controlling) ในการวางแผนจะมีการกำหนดเป้าหมายและมาตรฐานการปฏิบัติงาน เพื่อให้ผู้บริหารเปรียบเทียบกับปฏิบัติงานจริง สิ่งที่เบี่ยงเบนไปจากแผนจะมีการปรับแก้ หากไม่มีแผนก็จะมีมาตรฐานที่ใช้ในการควบคุม

2. แนวคิดการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

2.1 หลักการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนานุกรม (2546) ได้กล่าวถึงหลักการของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ดังนี้

- 1) ชุมชนเป็นเจ้าของ
- 2) ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทาง
- 3) ส่งเสริมความภาคภูมิใจในตนเอง
- 4) ยกระดับคุณภาพชีวิต
- 5) มีความยั่งยืนทางด้านสิ่งแวดล้อม
- 6) คงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมท้องถิ่น
- 7) ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรม
- 8) เคารพในวัฒนธรรมที่แตกต่างและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
- 9) เกิดผลตอบแทนที่เป็นธรรมแก่คนท้องถิ่น
- 10) มีการกระจายรายได้สู่สาธารณประโยชน์ของชุมชน

สอดคล้องกับ วีระพล ทองมา (2551 : ระบบออนไลน์) ที่กล่าวถึงการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว ควรมีหลักการดังนี้

1) การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง ชุมชนได้มีการวินิจฉัยวิเคราะห์สภาพปัญหา ผลกระทบการท่องเที่ยวอย่างรอบด้านแล้ว ชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร

2) สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมทั้งการคิดร่วม วางแผนร่วม ทำกิจกรรมร่วม ติดตามประเมินผลร่วมกัน เรียนรู้ร่วมกัน และรับประโยชน์ร่วมกัน

3) ชุมชนต้องการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม เป็นองค์กร หรือจะเป็นองค์กรชุมชนเดิมที่มีอยู่แล้ว เช่น องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) ก็ได้ เพื่อกลไกที่ทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมดในระดับหนึ่ง และดำเนินการด้านการกำหนดทิศทาง นโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน เพื่อให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชนที่เห็นร่วมกัน

4) รูปแบบ เนื้อหา กิจกรรม ของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงถึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรีมีความเท่าเทียมกัน มีความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรมในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ

5) มีกฎ กติกา ที่เห็นร่วมจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจน และสามารถกำกับดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้

6) ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไป และนักท่องเที่ยว ควรมีกระบวนการเรียนรู้ระหว่างกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนากระบวนการทำงานการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้ถูกต้องเหมาะสม และมีความชัดเจน

7) การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องมีความมาตรฐานที่มาจากข้อตกลงร่วมภายในชุมชนด้วย เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่เกี่ยวข้อง และพิจารณาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ

8) รายได้ที่ได้รับจากนักท่องเที่ยว มีส่วนไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสีงแวดล้อม

9) การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อำชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนเป็นการจัดการท่องเที่ยว จะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน

10) องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้ และพร้อมจะหยุดเมื่อเกินความสามารถในการจัดการ ซึ่งสิ่งเหล่านี้หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชน และประสิทธิภาพในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นไปได้ด้วยดีนั้นยังต้องพิจารณาจากมิติภายนอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ได้แก่ ตลาด นโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน และพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

2.2.การบริหารจัดการการท่องเที่ยว

กรวรรณ สังขกร (แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการท่องเที่ยวชุมชน) ได้กล่าวถึงการดำเนินการจัดการท่องเที่ยวชุมชนในภาคเหนือว่า ส่วนใหญ่จะมีลักษณะการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งได้รับการแต่งตั้งหรือคัดเลือกจากชาวบ้านในหมู่บ้านให้เข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการท่องเที่ยว ส่วนสมาชิกของกลุ่มท่องเที่ยวนั้นอาจจะเป็นสมาชิกโดยการสมัครใจ หรืออาจเป็นสมาชิกโดยการซื้อหุ้น ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับข้อตกลงของแต่ละชุมชน

รูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาคเหนือ ได้แก่

1) การบริหารจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบสหกรณ์ โดยชาวบ้านจะรวมกลุ่มสหกรณ์การท่องเที่ยวขึ้นในชุมชน มีการจดทะเบียนในรูปแบบสหกรณ์ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการสหกรณ์ซึ่งคัดเลือกกันเองในกลุ่มของชาวบ้าน เพื่อเข้ามาทำหน้าที่ในการบริหารจัดการและดำเนินการจัดการท่องเที่ยวชาวบ้านที่ต้องการเป็นสมาชิกกลุ่มต้องซื้อหุ้น และเมื่อมีการปันผลก็จะได้รับการปันผลตามจำนวนหุ้นที่ถืออยู่ หมู่บ้านที่มีรูปแบบการบริหารจัดการลักษณะนี้ เช่น บ้านแม่กำปอง จ.เชียงใหม่

2) การบริหารจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบศูนย์การท่องเที่ยวชาวบ้านจะรวมกลุ่มกันจัดตั้งศูนย์การท่องเที่ยวของชุมชนขึ้น โดยศูนย์การท่องเที่ยวนี้อาจใช้เป็นศูนย์กลางในการจัดประชุมสำหรับสมาชิกกลุ่ม ใช้เป็นจุดรับนักท่องเที่ยว เป็นสถานที่จัดกิจกรรมการท่องเที่ยว ส่วนการบริหารจัดการนั้นก็จะมีบางชุมชนอาจเปิดโอกาสให้ชาวบ้านทุกหลังคาเรือนในหมู่บ้านเข้าร่วมเป็นสมาชิกของกลุ่มโดยไม่ต้องซื้อหุ้น เช่น บ้านห้วยฮี้ จ.แม่ฮ่องสอน ในขณะที่บางชุมชนชาวบ้านต้องมีการซื้อหุ้นเพื่อเข้าเป็นสมาชิก เช่น บ้านแม่กลางหลวง จ.เชียงใหม่ ซึ่งการปันผลก็ขึ้นอยู่กับข้อตกลงของแต่ละหมู่บ้าน

3) การบริหารจัดการท่องเที่ยวในรูปแบบคณะกรรมการท่องเที่ยว การบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในภาคเหนือส่วนใหญ่มีการบริหารจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการท่องเที่ยว กล่าวคือ ชาวบ้านในหมู่บ้านมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวขึ้น จากนั้นก็มีการคัดเลือกตัวแทนเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการกลุ่มในรูปแบบของคณะกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งก็คล้ายกับการบริหารจัดการในรูปแบบสหกรณ์ และรูปแบบการจัดศูนย์การท่องเที่ยว ซึ่งการบริหารจัดการในรูปแบบคณะกรรมการท่องเที่ยวนั้น บางชุมชนสมาชิกกลุ่มอาจมาจากการเข้าร่วมโดยสมัครใจ ไม่มีการซื้อหุ้นแต่อย่างใด และบางชุมชนสมาชิกกลุ่มอาจมาจากการซื้อหุ้นเข้าเป็นสมาชิก ซึ่งการปันผลประโยชน์ก็ขึ้นอยู่กับข้อตกลงของแต่ละหมู่บ้าน

โครงสร้างคณะกรรมการท่องเที่ยว ประกอบด้วย

- 1) ประธานกลุ่ม
- 2) รองประธานกลุ่ม
- 3) เลขานุการกลุ่ม
- 4) คณะกรรมการฝ่ายต่างๆ ได้แก่

- ฝ่ายบริการ รับผิดชอบในการอำนวยความสะดวก การต้อนรับ และการบริการนักท่องเที่ยว
- ฝ่ายการเงิน รับผิดชอบในการทำบัญชีรายรับรายจ่ายของกลุ่ม การรักษาผลประโยชน์ และ การจ่ายเงินปันผล
- ฝ่ายรักษาความปลอดภัย รับผิดชอบดูแลความปลอดภัย ไม่ให้เกิดอันตราย
- ฝ่ายประชาสัมพันธ์ รับผิดชอบเรื่องการประชาสัมพันธ์ โปรแกรมท่องเที่ยว และข้อมูลด้านการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน

5) ประธานกลุ่มย่อยต่างๆ อาทิ

- กลุ่มมัคคุเทศก์
- กลุ่มสมุนไพร
- กลุ่มการแสดง
- กลุ่มหมอยาพื้นบ้าน
- กลุ่มบ้านพักโฮมสเตย์
- กลุ่มนวดแผนไทย
- กลุ่มจักสาน
- กลุ่มเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

ทั้งนี้แต่ละหมู่บ้านอาจมีโครงสร้างคณะกรรมการและชื่อเรียกที่แตกต่างกันออกไป เช่น ฝ่ายบริการอาจแบ่งออกเป็น ฝ่ายอาหาร เป็นต้น

จากหลักการท่องเที่ยวที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า หลักการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นจะเน้นการบริหารจัดการโดยคนในพื้นที่ชุมชนเป็นหลัก ตั้งแต่กระบวนการริเริ่มจัดการทรัพยากรต่างๆที่มีอยู่ในชุมชน ตลอดจนการจัดสรรผลประโยชน์ โดยมุ่งเน้นให้คนในพื้นที่ชุมชนได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง โดยระบบบริหารจัดการร่วมกัน มีแผนดำเนินงานในทิศทางเดียวกันจะเป็นสิ่งช่วยให้การท่องเที่ยวในชุมชนประสบความสำเร็จได้ง่ายขึ้นและชุมชนมีความเข้มแข็ง

2.2. องค์ประกอบของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Elements of Community Based Tourism)

องค์ประกอบที่สำคัญของการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ประกอบด้วย

1) ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

- ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์
- มีวิธีการผลิตที่พึ่งพาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

- ชุมชนมีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น
- 2) องค์กรชุมชน
- ชุมชนมีระบบสังคมที่เข้าใจกัน
 - มีปราชญ์ หรือผู้มีความรู้ และทักษะในเรื่องต่างๆ ที่หลากหลาย
 - ชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา
- 3) การจัดการ
- มีกฎ กติกา ในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว
 - มีองค์กรหรือกลไกในการทำงานเพื่อจัดการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้
 - มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม
 - มีกองทุนของชุมชนที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน
- 4) การเรียนรู้
- ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างการรับรู้ และความเข้าใจ ในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง
 - มีระบบการจัดการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชาวบ้านกับผู้มาเยือน
 - สร้างจิตสำนึกเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมทั้งในส่วนของชาวบ้านและผู้มาเยือน

2.3 กระบวนการเรียนรู้ของการท่องเที่ยวชุมชน

การท่องเที่ยวชุมชน มีกระบวนการเรียนรู้(อ้างใน อุบลวรรณ ประดับสุข, 2549) ดังต่อไปนี้

- ศักยภาพของคน ต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรากเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อน เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้มีใจ มีความสามัคคี ทำงานร่วมกันได้
- ศักยภาพของพื้นที่หมายรวมถึงทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมา คนในชุมชนต้องรู้จัก ต้องรักและหวงแหนเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่า และยั่งยืนทั้งนี้ทั้งนั้น ชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้มีความรู้ ความเข้าใจเรื่องแนวคิดพื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการในพื้นที่ได้ด้วย
- การจัดการ เป็นเรื่องที่ไม่ง่ายนักที่จะทำอะไร เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด เกิดความมั่นคงยั่งยืน สมดุลในกลุ่มคนหมู่มาก ดังนั้นชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการ การท่องเที่ยวชุมชน ได้

ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับ มีความคิด มีวิสัยทัศน์ ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานของทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ต้องมีการพูดคุยกำหนดแนวทาง ในการเตรียมความพร้อมชุมชนรู้ว่าพื้นที่ของตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไร ควรมี กิจกรรมอะไรบ้าง และจะมีการกระจาย จัดสรรรายได้อย่างไร ทั้งหลายทั้งปวงที่กล่าวมานั้น สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือการมีส่วนร่วมอันหมายถึงรวมถึงร่วมในทุกๆ สิ่ง ทุกอย่างเพื่อส่วนรวม

- มีส่วนร่วม มีได้อย่างไร การสื่อสารพูดคุย เป็นการสื่อความคิดเห็น การแก้ปัญหา การหาทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว จากการระดมความคิดจากประสบการณ์ของนักวิจัยท้องถิ่นพบว่าชุมชน จัดให้มีเวทีพูดคุยร่วมกันคิดวางแผนดำเนินการ ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในการ ทำงานร่วมกัน สร้างกฎระเบียบของชุมชน ทางด้านต่างๆ เพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม

2.4 ผลกระทบจากการท่องเที่ยวชุมชน

เมื่อมีการจัดการท่องเที่ยวชุมชนขึ้น ย่อมส่งผลกระทบต่อสังคม ชุมชน สิ่งแวดล้อม โดยรอบทั้งสิ้นซึ่งผลกระทบที่เกิดขึ้น มีทั้งด้านบวกและด้านลบ (อุบลวรรณ ประดับสุข, 2549)

- ผลกระทบด้านบวก ส่งผลให้ชุมชนมีจิตสำนึกเกิดการพัฒนาตนเอง พึ่งพาตนเอง คิด เป็นทำเป็น มีความพยายามในการเรียนรู้พัฒนา เกิดรายได้เพิ่มขึ้นมีการรวมตัวกัน สร้างความเข้มแข็ง ในชุมชน นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ตามความคาดหวังและความพยายามที่จะดำเนินการเพื่อให้เป็นไป ตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน คือ ยั่งยืน 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สังคมวัฒนธรรม และ สิ่งแวดล้อม และสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่จะนำไปสู่ความยั่งยืนคือการรวบรวมองค์ความรู้ ภูมิปัญญา สืบสานสืบทอด นำไปใช้ประโยชน์ได้ เกิดความรักความภาคภูมิใจในความรู้สึกรักเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมใน ทรัพยากรของชุมชน และเกิดกระบวนการเรียนรู้การทำงานร่วมกันในที่สุด

- ผลกระทบด้านลบ เกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม อาทิ จำนวนขยะที่มากับนักท่องเที่ยว การใช้ระบบนิเวศธรรมชาติ การรบกวนธรรมชาติที่เข้ามาอย่างรวดเร็ว เกิดกระแสการเลียนแบบ มีความขัดแย้งทางความคิด เสียความเป็นส่วนตัวในการที่ต้องรองรับนักท่องเที่ยว และสิ่งสำคัญคืออาจ ถึงกับสูญเสียเอกลักษณ์ของท้องถิ่น หากมีการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวมากเกินไป

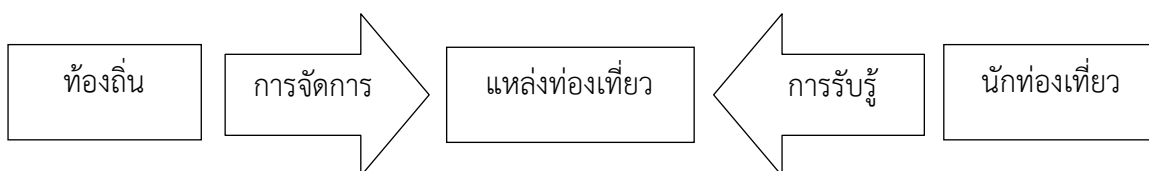
2.5 หลักการจัดการแหล่งท่องเที่ยว

แหล่งท่องเที่ยวเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวที่จูงใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปซื้อถึงที่ ตั้งแต่แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 องค์ประกอบหรือ 3A's (อ้างอิงในบุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา, การพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว) ได้แก่ (1) สิ่งดึงดูดใจของแหล่งท่องเที่ยว (Attraction) (2) การเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว (Accessibility) (3) สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว (Amenity) สำหรับประเภทของแหล่งท่องเที่ยวสามารถแบ่งได้เป็น 7 ประเภท คือ (1) แบ่งประเภทตามแหล่งที่ตั้งจุดสนใจ (2) แบ่งประเภทตามลักษณะการเกิด (3) แบ่งประเภทตาม

ลักษณะกิจกรรม (4) แบ่งประเภทตามลักษณะความเป็นเจ้าของ (5) แบ่งประเภทตามลักษณะนักท่องเที่ยว (6) แบ่งประเภทตามลักษณะการพัฒนา (7) แบ่งประเภทตามการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

การแบ่งประเภทของแหล่งท่องเที่ยวตามการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยนั้นซึ่งสามารถแบ่งได้อีก 3 ประเภทย่อยคือ (1) แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ (2) แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานและโบราณวัตถุ และ (3) แหล่งท่องเที่ยวประเภทวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม

การจัดการแหล่งท่องเที่ยว (อพท.) คือ การผสมผสานกิจกรรมและบริการทางการท่องเที่ยวเพื่อสร้างประสบการณ์ และความเพลิดเพลินแก่ผู้มาเยือนยังแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเกิดผลสัมฤทธิ์ตามเป้าหมาย ตลอดจนการประยุกต์กลยุทธ์โดยบูรณาการอย่างสร้างสรรค์ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับภูมิภาค

องค์การด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวทุกหน่วยงานควรประสานแนวทางการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพโดยยึดถือนโยบายเป็นหลัก ตลอดจนสื่อสารภาพลักษณ์เชิงบวกของแหล่งท่องเที่ยวไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมาย ให้ตระหนักถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่นอันทรงคุณค่า ส่งเสริมสวัสดิภาพของชุมชน และสามารถอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล

กล่าวโดยสรุปก็คือ การจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จะประสบผลสำเร็จได้นั้นต้องอาศัยการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่ทำงานร่วมกันอย่างเกื้อกูล และมีระบบบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทสังคมในชุมชนนั้น ๆ ที่สำคัญทุกคนทุกฝ่ายต้องมีการวางแผนอย่างเป็นขั้นตอนให้ครอบคลุมทุกสถานการณ์ทั้งในระยะสั้นระยะยาวและสามารถดำเนินงานให้ไปในทิศทางเดียวกัน มีการแบ่งงานผู้รับผิดชอบและมีการจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมสำหรับทุกฝ่าย พร้อมยอมรับต่อผลกระทบการมีส่วนร่วมได้ส่วนเสียจากการใช้ทรัพยากรร่วมกัน อีกทั้งการมีรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่สร้างสรรค์จำทำให้เกิดความยั่งยืนได้

3. แนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกับการท่องเที่ยวชุมชน

จากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่เกิดขึ้นในหลายพื้นที่ได้สร้างความเสียหายแก่มวลมนุษยชาติในมุมมองด้านการท่องเที่ยว มีแหล่งท่องเที่ยวจำนวนไม่น้อยที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติต่างๆทั่วโลก ความเสียหายดังกล่าวเกิดขึ้นหลายรูปแบบ อาทิเช่น อุณหภูมิโลกสูงขึ้น ปริมาณน้ำฝนมากขึ้น บางพื้นที่ประสบอุทกภัย บางแห่งเกิดภัยแล้งยาวนาน เกิดการเปลี่ยนแปลงลักษณะกายภาพทางภูมิศาสตร์ที่เห็นเด่นชัด เป็นต้น

นักท่องเที่ยวจากทั่วโลกต่างตระหนักถึงภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ จากการเผยแพร่ผ่านสื่อ และแหล่งวิทยาการต่างๆ ดังนั้นความพยายามในการบรรเทาหรือชะลอการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ (Climate Change Mitigation) จึงเป็นความพยายามอันยิ่งใหญ่ของการพัฒนาการท่องเที่ยวในยุคสมัยนี้การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) เน้นการขายเชิงปริมาณ และนำเสนอสินค้าทางการท่องเที่ยว กลุ่มชายหาดและแสงแดด (3Ss : Sea, Sand and Sun) นั้นยังคงยึดครองส่วนแบ่งทางการตลาดมากที่สุด เสมือนเค้กชิ้นโตที่ใครๆ ก็อยากลิ้มลอง แต่อย่างไรก็ตามยังมีภาคธุรกิจบริการทางการท่องเที่ยวจำนวนหนึ่ง เช่น สายการบินชั้นนำ และบริษัทนำเที่ยวชื่อดัง (TUI) ได้ทำกิจกรรมหรือโครงการทดแทนการปล่อยก๊าซเรือนกระจกขึ้นบ้างแล้ว

แนวโน้มการพัฒนาสินค้า และการสื่อสารการตลาดท่องเที่ยวในอนาคตจะผสมผสานแนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมโดยนำเสนอภาพลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ที่ช่วยลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกหรือเป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศเพิ่มมากขึ้น ในบางประเทศคู่ค้าทางธุรกิจอาจจะต้องแสดงใบประกาศนียบัตร หรือเอกสารรับรองการผ่านเกณฑ์การตรวจสอบสมบัติของสินค้าหรือบริการทางการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสภาพภูมิอากาศ (Certified Climate Friendly Tourism Product)

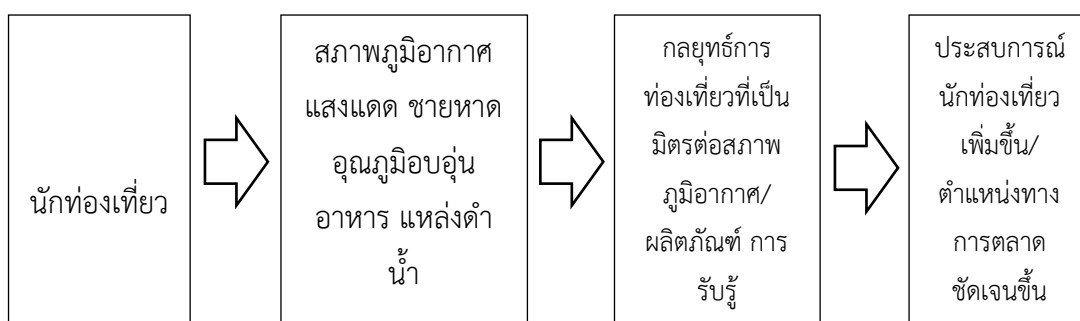
นอกจากนั้น พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวในปัจจุบันมีแนวโน้มเปลี่ยนแปลงไปตามพลวัตการนำเสนอของสื่อที่นำเสนอภาพความรุนแรง และผลกระทบของภัยธรรมชาติ โดยระบุสาเหตุเชื่อมโยงมาจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การสื่อสารทางการตลาดการท่องเที่ยวโดยการชูประเด็น “การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ” จะเป็นประเด็นการสื่อสารสำคัญแห่งอนาคตที่ผู้บริหารและนักการตลาดในภาคการท่องเที่ยวควรจับตามอง

3.1 กลยุทธ์การจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศ

องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (อพท.หรือ GIZ) ได้กล่าวไว้ว่าจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศ เป็นอีกหนึ่งกลยุทธ์การสื่อสารที่จะช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ให้แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ เป็นแหล่งท่องเที่ยวคุณภาพ สร้างโอกาสการรับรู้ให้กับนักท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำ (Low Carbon Tourist Destination) จากทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง ทั้งนี้แนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศยังช่วยลดต้นทุนการผลิต และสามารถช่วยประหยัดพลังงานได้อีกทางหนึ่งอีกด้วย มีข้อเสนอแนะแนวทางดังต่อไปนี้

- ประสานความร่วมมือของทุกภาคส่วนให้ทำงานร่วมกันอย่างบูรณาการ
- สร้างความแข็งแกร่งของช่องทางส่งเสริมการขายและขยายการรับรู้ภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยว โดยเปลี่ยนแนวทางการจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศสู่กลยุทธ์การสื่อสารการตลาดในแต่ละองค์กรแบบองค์รวม
- ส่งเสริมให้ชุมชน และ/หรือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีส่วนร่วมในโครงการ / กิจกรรมเกี่ยวเนื่องกับ การใช้พลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ (energy efficiency) และพลังงานทดแทน (renewable energy) อันจะช่วยปกป้องสภาพภูมิอากาศ ลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจก

- สนับสนุนสินค้าชุมชน นอกจากจะสร้างรายได้ให้กับชุมชนโดยตรงแล้ว ยังช่วยลดการปล่อยก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ในภาคขนส่งได้อีกด้วย
- พัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยวที่เป็นมิตรต่อสภาพภูมิอากาศ นำเสนอประสบการณ์ใหม่ในการเดินทางท่องเที่ยว พร้อมสร้างแรงบันดาลใจในการท่องเที่ยว ควบคู่ไปกับการปกป้องสภาพภูมิอากาศ
- คิดค้นนวัตกรรมใหม่ๆ ในการพัฒนาสินค้าทางการท่องเที่ยวอยู่เสมอ และรักษาคุณภาพในการบริการอย่างต่อเนื่อง
- ขยายความร่วมมือสู่ระดับสากล เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และขอรับการสนับสนุนด้านอื่นๆ ในอนาคต
- อนุรักษ์มรดกทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

3.2 การท่องเที่ยวสีเขียว (Green Tourism)

การท่องเที่ยวสีเขียวกำลังเป็นที่นิยมในกลุ่มนักท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ประกอบกับกระแสโลกรื้อนจึงทำให้นักท่องเที่ยวสนใจ และนิยมให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวที่อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2551) จึงได้รณรงค์ให้เกิดการรักษาสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นพื้นฐานของการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน โดยใช้แนวคิด “ 7 Greens” (อ้างอิงใน กรวรรณ สังขกร,แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการท่องเที่ยวชุมชน) ซึ่งประกอบด้วย

- 1) **Green Hearts:**การสร้างความรู้สึกให้นักท่องเที่ยวและชุมชนมีหัวใจที่เปี่ยมไปด้วยรัก ความศรัทธาใส่ใจ และให้ความสำคัญกับสิ่งแวดล้อม
- 2) **Green Logistics:**การปรับเปลี่ยนวิธีการเดินทางหรือรูปแบบการให้บริการด้านการคมนาคมขนส่ง เพื่อลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและเน้นการเสนอขายกิจกรรมท่องเที่ยวที่ใช้ยานพาหนะเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การขี่จักรยาน การเดินทางด้วยขนส่งมวลชน (รถไฟ รถประจำทาง)
- 3) **Green Attractions:** สนับสนุนการเสนอขายแหล่งท่องเที่ยวที่มีรูปแบบการบริหารจัดการที่ดีที่ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งแวดล้อมในพื้นที่หลัก
- 4) **Green Communities:**สนับสนุนการเสนอขายแหล่งท่องเที่ยวชุมชน ทั้งชุมชนเมืองและชนบทที่ให้ความสำคัญกับการจัดการท่องเที่ยวควบคู่ไปกับการใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน

5) **Green Activities:**สนับสนุนการเสนอขายกิจกรรมการท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสมกับพื้นที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งภายใต้ขอบเขตความเหมาะสมของจำนวนนักท่องเที่ยวในพื้นที่ / ครั้ง

6) **Green Services:**สนับสนุนการเสนอขายรูปแบบการให้บริการของธุรกิจท่องเที่ยวต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ที่สามารถสร้างความประทับใจแก่นักท่องเที่ยว ด้วยมาตรฐานและคุณภาพที่ดี ภายใต้การคำนึงถึงสภาพแวดล้อมที่มีการดูแลอย่างเหมาะสม

7) **Green Plus:**เน้นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ตอบสนองสู่สังคม รวมถึงการสร้างสิ่งแวดล้อมใหม่ที่ดี เช่น การปลูกป่า เป็นต้น

อาจกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถทำได้หลายช่องทางเริ่มตั้งแต่การจัดการแหล่งท่องเที่ยวให้มีพื้นที่สีเขียวของต้นไม้ใบหญ้า ทั้งการจัดรายการท่องเที่ยวและกิจกรรมที่ปลูกฝังให้นักท่องเที่ยวได้ตระหนักรู้และมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การจัดการผลกระทบจากการท่องเที่ยวให้กระทบต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมวิถีชีวิตของคนในชุมชนให้น้อยที่สุด นอกจากจะใช้แนวทางการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวแล้ว ยังสามารถใช้กลไกการท่องเที่ยวให้เกิดเป็นกระบวนการเรียนรู้การอนุรักษ์พลังงานสิ่งแวดล้อมของคนในชุมชนได้อีกด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พงษ์อนันต์ สรรพานิช (2523) ศึกษาวิจัยเรื่อง ผลกระทบของการท่องเที่ยวที่มีผลกระทบต่อประชาชนชาวภูเก็ต ทั้งในด้านดีและด้านไม่ดี ในด้านดีนั้น ชายภูเก็ดยอมรับว่า การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการสร้างงานและอาชีพแก่ประชาชนท้องถิ่นและนำความเจริญมาสู่ท้องถิ่น ส่วนในด้านไม่ดีนั้น คือ การท่องเที่ยวก่อให้เกิดปัญหาค่าครองชีพและอาชญากรรม สำหรับบทบาทในด้าน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมของชาตินั้น ชาวภูเก็ตผู้สูงอายุส่วนใหญ่มีความเห็นว่าการท่องเที่ยวโดยเฉพาะชาวต่างชาติได้นำเอาวัฒนธรรมที่ขัดกับสังคมไทยมาประพัตติปฏิบัติทั้งในด้านการแต่งกายและความประพฤติต่อระหว่างชายหญิงในที่สาธารณะ อันเป็นช่องทางให้เยาวชนเลียนแบบได้ และเป็นผลร้ายต่อวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม การท่องเที่ยวยังช่วยให้ชาวภูเก็ตได้ตระหนักถึงความสำคัญของสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

วิไลภรณ์ ชันติสิทธิ์ (2541) ได้พรรณนาของเกษตรกรต่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต บ้านแม่สาใหม่ ตำบลโป่งแยง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ผลการศึกษาพบว่า ทัศนคติของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ทั้ง 5 องค์ประกอบ คือ ทัศนคติเกี่ยวกับแนวคิดด้านการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมทางศิลปวัฒนธรรม เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อประโยชน์ของชุมชน เชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อศึกษาสิ่งแวดล้อมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เกษตรกรส่วนใหญ่เห็นด้วยกับแนวคิดดังกล่าว เช่น การจัดกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่ใช้ธรรมชาติเป็นพื้นฐานต้องร่วมกันกับผู้เกี่ยวข้อง ออกแบบวางแผน จัดขอบเขตพื้นที่การท่องเที่ยวอย่างชัดเจน เกษตรกรเห็นว่าศิลปวัฒนธรรมที่เป็น

เอกลักษณ์ ตลอดจนประเพณีของเผ่าเป็นจุดดึงดูดใจนักท่องเที่ยวที่ควรได้รับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ต่อไป เกษตรกรต้องมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์เพื่อเกิดพลังและจิตสำนึกในการป้องกันฟื้นฟูทรัพยากรทางการท่องเที่ยวให้คงอยู่อย่างสมบูรณ์ เกษตรกรควรได้รับการฝึกอบรมให้มีความรู้และทักษะในการผลิตของที่ระลึกเป็นเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนของตนเอง และท้ายที่สุดเกษตรกรเห็นด้วยว่า การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์มีผลทำให้คุณภาพชีวิตของเกษตรกรดีขึ้น ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดรายได้เสริมนอกเหนือจากอาชีพหลัก ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ คือ ขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่องของรัฐบาลและผู้เกี่ยวข้อง ซึ่งเกษตรกรเสนอแนะว่าควรมีการพัฒนาด้านสาธารณูปโภค การคมนาคม การประชาสัมพันธ์ การจัดการผลประโยชน์ของชุมชนและการรักษาความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

พรเทพ พรพรหมมินทร์ (2529 : 60) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของภาคเอกชนต่อการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า การรวมกลุ่มของธุรกิจการท่องเที่ยวภาคเอกชนในส่วนภูมิภาค เช่น สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดภูเก็ต จะมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการท่องเที่ยว และช่วยแก้ไข้ปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาการท่องเที่ยวในส่วนภูมิภาคทั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 6 ประการ คือ

1. เพื่อสนองนโยบายของรัฐในการส่งเสริมการท่องเที่ยว
2. เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในส่วนภูมิภาค
3. เพื่อประสานงานกับภาครัฐและเอกชน และหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการวางแผนการพัฒนาและส่งเสริม ตลอดจนการแก้ไขปัญหาอุปสรรคทางการท่องเที่ยวในส่วนภูมิภาค
4. เพื่อส่งเสริมมาตรฐานการบริการท่องเที่ยวในส่วนภูมิภาคให้เป็นที่ยอมรับ และประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักของตลาดการท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ
5. เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีและแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นและข่าวสารระหว่างผู้ประกอบการท่องเที่ยวในส่วนภูมิภาค
6. เพื่อหารายได้นำไปใช้จ่ายเพื่อประโยชน์ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวในส่วนภูมิภาค

กฤษดา ยะการ (2543) ได้ทำการศึกษาความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของประชาชนตำบลแม่ทราย อำเภอร้องกวาง จังหวัดแพร่ พบว่า (1) ประชาชนตำบลแม่ทรายมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับมาก (2) ประชาชนที่มีอาชีพต่างกันมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่แตกต่างกัน (3) ประชาชนคาดหวังว่าจะได้รับประโยชน์จากการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน มีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน (4) ประชาชนที่ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน (5) ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแตกต่างกัน และมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศไม่แตกต่างกัน

สัมฤทธิ์ วิชัยทา (2543) ได้ผลการศึกษาความเข้มแข็งของประชาสังคม ตำบลในการดูแลรักษาทรัพยากรสิ่งแวดล้อมว่า การรวมกลุ่มของประชาชนเพื่อสร้างความเข้มแข็งของประชาสังคมตำบลยังมีน้อยเนื่องจากขาดผู้นำชุมชนที่เข้มแข็ง ประชาชนขาดความรู้ความเข้าใจและตระหนักในเรื่อง

ทรัพยากรมีส่วนร่วม รวมทั้งขาดอุดมการณ์ การมีส่วนร่วมทั้งในระดับองค์กรหมู่บ้านและปัจเจกกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนจำเป็นต้องให้ความเข้าใจแก่ประชาชน เพื่อให้มีการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆ บนพื้นฐานของความสามัคคีและความผูกพันกันในชุมชน

สมชาย สนั่นเมือง (2541) ศึกษาถึงชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า ความเกี่ยวข้องของชุมชน ฉะนั้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการท่องเที่ยวเป็นสิ่งจำเป็นตั้งแต่การเตรียมการ การวางแผน การควบคุมดูแล การใช้ทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการบริการและการได้รับประโยชน์จากการบริการโดยชุมชน ซึ่งจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการใช้ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้การใช้ประโยชน์จากแหล่งท่องเที่ยวจะต้องไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมประการสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมที่ดีต้องให้ความสำคัญในการรวมกลุ่มมากกว่าส่วนบุคคล

จารุบุญณปาณานนท์ (2532 : 26) ได้ศึกษา โครงการพัฒนาการท่องเที่ยวภาคใต้ฝั่งทะเลอันดามัน พบว่า ความเติบโตด้านการท่องเที่ยวของภูเก็ตเป็นไปอย่างรวดเร็วมากนับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา ทั้งที่จะเห็นได้จากสัดส่วนของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เดินทางมาเยี่ยมภูเก็ตเปรียบเทียบกับนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศทั้งหมดที่เดินทางมาเยือนประเทศไทยกล่าวคือ ในปี 2526 นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่มาเยือนภูเก็ตคิดเป็นสัดส่วน 4% ของนักท่องเที่ยวระหว่างปี 2527 เพิ่มขึ้นเป็น 6.2% ปี 2528 เพิ่มขึ้นเป็น 6.4% 2529 เพิ่มขึ้นเป็น 9% และปี 2530 เพิ่มขึ้นเป็น 11.5% การเติบโตด้านการท่องเที่ยวของภูเก็ตเนื่องจากการขยายตัวแทนด้านปัจจัยสิ่งแวดล้อมความสะดวก โดยเฉพาะทางด้านโรงแรม ซึ่งสามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้เพียงพอ หากพิจารณาจากศักยภาพทางการท่องเที่ยวของภูเก็ตมิใช่เพียงหาดทรายชายทะเลเท่านั้นที่เป็นดึงดูดทางการท่องเที่ยว แต่ยังมีเรื่องโบราณคดีและวัฒนธรรม ดังนั้น การพัฒนาการท่องเที่ยวควรนำทรัพยากรหลายรูปแบบเข้ามาประสมประสานกัน เพื่อขยายผลการพัฒนาให้ได้ประโยชน์สูงสุด แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นทรัพยากรสำคัญของภูเก็ตที่ควรได้รับการดูแล เอาใจใส่ และนำมาพัฒนาให้เป็นประโยชน์ดึงดูดนักท่องเที่ยวได้ดี สามารถแบ่งเป็น 3 ประเภท คือ

1. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นวัฒนธรรม ได้แก่ สถาปัตยกรรมและสิ่งก่อสร้างอาหารในตัวเมืองภูเก็ต
2. แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติสิรินาถ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเขาพระแทว
3. แหล่งท่องเที่ยวที่เป็นหมู่บ้านท้องถิ่น ได้แก่
 - 3.1 หมู่บ้านพารา หรือหมู่บ้านสวนยาง
 - 3.2 หมู่บ้านลิปอน เป็นหมู่บ้านปั้นหม้อ
 - 3.3 หมู่บ้านควน เป็นหมู่บ้านทำตะกร้าและเครื่องเรือนหวาย

สันติ ชูตินธรา (2535 : 26) ได้รายงานเรื่อง โครงการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว ปี 2530 – 2534 พบว่า นับตั้งแต่ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้ริเริ่มจัดทำแผนพัฒนาการ

ท่องเที่ยวของประเทศไทยฉบับแรกขึ้นในปี พ.ศ. 2519 โดยได้รับความร่วมมือจากบริษัทที่ปรึกษา เนเธอร์แลนด์ ซึ่งการจัดทำแผนหลักพัฒนาการท่องเที่ยวเหล่านี้ เป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศไทย ได้มีการพัฒนาที่เน้นไปลักษณะที่มีระบบมากยิ่งขึ้น ทำให้ไม่สูญเสียทรัพยากร รวมทั้งกำหนดมาตรการ วิธีป้องกันและแก้ไขปัญหาจากสิ่งแวดล้อมด้วยการศึกษาครั้งนี้ได้สรุปโครงการที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยในช่วงแผนพัฒนา ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 – 2534) และจังหวัดภูเก็ตได้รับการสนับสนุนจำนวน 13 โครงการ เป็นเงินทั้งสิ้น 138.47 ล้านบาท โดยแบ่งตามประเภทของการพัฒนา และอนุรักษ์ 4 ประเภทดังนี้

1. ประเภทปรับปรุงถนนเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
2. ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกขนาดเล็กเพื่อการท่องเที่ยว เช่น ก่อสร้างศูนย์บริการนักท่องเที่ยว การทำป้ายแนะนำแหล่งท่องเที่ยว การติดตั้งไฟฟ้า ระบบน้ำประปา และการสร้างท่าเทียบเรือ เป็นต้น
3. ปรับปรุงด้านศิลปวัฒนธรรมและสภาพแวดล้อม เช่น การจัดสร้างหอวัฒนธรรม การปรับปรุงบูรณะโบราณสถาน และการสร้างบ่อบำบัดน้ำเสีย เป็นต้น

พนิตดา สิงห์ครา (2544) ศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบโฮมสเตย์ บ้านห้วยฮี้ ตำบลปูลึง อำเภอมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ คือ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่นักท่องเที่ยวจะพักแรมในชุมชนเสมือนเป็นสมาชิกในครอบครัวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เรียนรู้วัฒนธรรมชุมชน แห่งนี้ดำเนินธุรกิจท่องเที่ยวมากกว่า 4 ปีแล้ว สามารถสร้างรายได้ให้สมาชิก 200 – 600 บาท / เดือน ซึ่งเป็นที่พอใจของชุมชน เพราะทรัพยากร วัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาได้รับการจัดการท่องเที่ยว

นุชนารถ เอี้ยวสกุล และคณะ (2537) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาปัญหาการนำนโยบายและการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยไปปฏิบัติในจังหวัดภูเก็ต พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของการนำนโยบายการท่องเที่ยวไปปฏิบัติในจังหวัดภูเก็ตด้วยปัจจัย 8 ประการ คือ

1. มาตรการและวัตถุประสงค์ของนโยบาย
2. กระบวนการติดต่อสื่อสาร
3. กิจกรรมเพื่อให้การบังคับใช้มีผล
4. ลักษณะของหน่วยงานปฏิบัติ
5. สภาพการเมือง
6. สภาพเศรษฐกิจและสังคม
7. การสนับสนุนของผู้ปฏิบัติ
8. การสนับสนุนของสื่อมวลชน นักการเมือง

สุรเชษฐ์เชษฐมาศ และคณะ (2538 : 2 – 5) ได้ศึกษาวิจัยโครงการศึกษาการท่องเที่ยวเพื่อรักษาระบบนิเวศ : กรณีภาคใต้ พบว่า กระแสการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ขยายเป็นวงกว้างออกไปในสังคมไทย ทั้งนี้สาเหตุหลักๆ ของการรณรงค์เพื่อการอนุรักษ์ดังกล่าว เนื่องจากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติชนิดต่างๆ เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างฟุ่มเฟือย และผิดหลักการของการอนุรักษ์ จนทำให้ทรัพยากรธรรมชาติลดน้อยลง ระบบนิเวศตามธรรมชาติถูกทำลาย แลสภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรป่าไม้ และสัตว์ป่าลดลง การเกษตร เช่น การทำสวนยาง และสวนปาล์ม น้ำมันเข้ามาแทนที่แหล่งท่องเที่ยวต่างๆ โดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวแบบธรรมชาติที่เป็นของรัฐถูกบุกรุกจับจอง ทำให้มีการรณรงค์และประกาศพื้นที่ธรรมชาติที่มีแนวโน้มที่จะถูกคุกคามเป็นอุทยานแห่งชาติ และเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเพิ่มเติมอย่างรวดเร็ว จนกระทั่งครอบคลุมพื้นที่ 11.1 ล้านไร่ หรือประมาณ 25 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ภาคใต้ทั้งหมด โดยหวังจะป้องกันรักษาสภาพธรรมชาติไว้จากการบุกรุกทำลายต่างๆ ได้ พื้นที่อนุรักษ์ดังกล่าวพบว่าครอบคลุมแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสวยงามบริสุทธิ์อยู่มาก เช่น หมู่เกาะสิมิลัน หมู่เกาะสุรินทร์ และอุทยานแห่งชาติเขาสก ฯลฯ นอกจากนี้ จากการศึกษาวิจัยยังพบว่า รูปแบบของการท่องเที่ยวในพื้นที่ธรรมชาติที่อยู่ในพื้นที่อนุรักษ์ประเภทต่างๆ ทั้งเกาะแก่ง ชายหาด และป่าเขา ได้รับนิยมมากขึ้น เนื่องจากความต้องการของนักท่องเที่ยวที่จะแสวงหาแหล่งท่องเที่ยวใหม่ๆ ที่ยังคงความบริสุทธิ์เป็นธรรมชาติตลอดจนในด้านความปลอดภัยและความสะดวกในการเดินทางเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวในภาคใต้ได้มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น จึงเป็นตัวเสริมให้มีการท่องเที่ยวในพื้นที่มากขึ้น จึงจำเป็นต้องเตรียมการวางแผนจัดการหรือหามาตรการป้องกันผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เพื่อให้การท่องเที่ยวในพื้นที่อนุรักษ์เป็นไปโดยยั่งยืน และสอดคล้องกับนโยบายหลักในการจัดการพื้นที่ดังกล่าว

เนาวรัตน์ พลอยน้อย และคณะ (2539 : 23) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง พฤติกรรมการท่องเที่ยวภายในประเทศของนักท่องเที่ยวชาวไทย พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยจากกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 48.0 คาดหมายว่าจะเดินทางท่องเที่ยวภายในประเทศ โดยเลือกที่จะท่องเที่ยวในจังหวัด เชียงใหม่ ภูเก็ต ชลบุรี (พัทยา) โดยให้เหตุผลว่า สภาพทางกายภาพของสถานที่ ภูมิอากาศ และค่าเล่าเรือการมีน้ำใจของคนในท้องถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่ในจังหวัดนั้นๆ เป็นสิ่งจูงใจสำคัญ

สุริย์ บุญญาพงศ์ (2539 : 183) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ผลกระทบจากการส่งเสริมการท่องเที่ยว ศึกษากรณีจังหวัดแม่ฮ่องสอน พบว่า หลังมีการท่องเที่ยวเข้าไปในชุมชน ชุมชนมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นมากทั้งในด้านดีและไม่ดี ในด้านดี เช่น มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมทั้งทางบก ทางอากาศ การพัฒนาระบบสื่อสารและการบริการอื่นๆ เช่น ไฟฟ้า ประปา สถานศึกษา และแหล่งงานด้านไม่ดี ก่อให้เกิดปัญหาความเสื่อมโทรมของแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ ปัญหายาเสพติด และการแพร่ระบาดของโรคเอดส์ รวมทั้งปัญหาของเสียและมลภาวะในสิ่งแวดล้อม และสิ่งหนึ่งที่ประชาชนส่วนใหญ่มีความคิดเห็นร่วมกัน คือ การรักษาเอกลักษณ์ของความเป็นชุมชนชาวไทยใหญ่ ทั้งยังมีส่วนกระทบต่อทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญส่วนหนึ่งด้วย เนื่องจากสิ่งดึงดูดไปประการหนึ่งที่นักท่องเที่ยวคาดหวังว่าจะได้พบในจังหวัดแม่ฮ่องสอน คือ ลักษณะสังคมวัฒนธรรมและวิถีความเป็นอยู่ของชาวไทยใหญ่ที่แตกต่างจากชาวไทยกลุ่มอื่น

สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย (2540 : 4) ได้ทำการศึกษาวิจัยโครงการศึกษาเพื่อจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ ในส่วนของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์พบว่า เนื่องจากการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เป็นการท่องเที่ยวแบบธรรมชาติ จึงทำให้กิจกรรมดังกล่าวมีผลกระทบโดยตรงต่อสิ่งแวดล้อม ในหลายกรณีพบว่า การท่องเที่ยวธรรมชาติได้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในรูปแบบต่างๆ เช่น การทิ้งขยะมูลฝอย ความแออัด การสร้างมลพิษจากธุรกิจการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม หรือร้านอาหาร หรือแม้กระทั่งการทำลายสิ่งแวดล้อมโดยน้ำมือของนักท่องเที่ยวเอง ด้วยความรู้ที่ไม่ถึงการณ์ ด้านเหตุนี้จึงจำเป็นต้องมีการควบคุมดูแลกิจกรรมการท่องเที่ยวโดยการวางแผนเพื่อป้องกันมิให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเกินขีดความสามารถที่สภาพแวดล้อมจะรองรับได้

สมชาย สนั่นเมือง (2541) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ชุมชนท้องถิ่นกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว พบว่า ในการวางแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน จะต้องคำนึงถึงวัตถุประสงค์ของการพัฒนา และวัตถุประสงค์นั้นจะต้องมีความสอดคล้องและเกิดประโยชน์ร่วมกันแก่ทุกฝ่าย ดังนั้นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนจะต้องคำนึงถึงผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกฝ่าย ได้แก่ นักท่องเที่ยว ประชาชนในชุมชน ผู้รับผิดชอบและดำเนินการพัฒนา ซึ่งทั้ง 3 ฝ่ายนี้ต่างมองหรือคาดหวังถึงผลที่จะได้แตกต่างกัน คือ

1. สิ่งที่นักท่องเที่ยวคาดหวังจะได้เห็น ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่ต่าง ๆ วิธีการดำเนินชีวิตของคนท้องถิ่น เอกลักษณ์ของท้องถิ่น และการได้มีส่วนได้สัมผัสกับประชาชนผู้เป็นเจ้าของพื้นที่ ตลอดจนความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความร่มรื่นของสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่น

2. สิ่งที่ชุมชนท้องถิ่นคาดหวัง ประชาชนที่อาศัยอยู่ในแต่ละชุมชนอาจมีความหวังและค่านิยมที่แตกต่างกันไปจากนักท่องเที่ยวเล็กน้อยหรือตรงกันข้าม ทั้งนี้ ประชาชนในท้องถิ่นอาจมีแนวโน้มความต้องการเห็นความเปลี่ยนแปลง การพัฒนาที่ทันสมัยไปจากเดิม อย่างไรก็ตามสิ่งที่ประชาชนในชุมชนคาดหวังจากการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว คือ การได้มีที่สำหรับพักผ่อนหย่อนใจเพิ่มขึ้น ได้อาศัยและดำเนินชีวิตในสิ่งแวดล้อมที่ดี เกิดความภาคภูมิใจต่อชุมชนของตนเอง และได้รับประโยชน์อื่นๆ ร่วมกับนักท่องเที่ยว เช่น ความสะดวกในการเดินทางมากขึ้น

3. สิ่งที่ผู้รับผิดชอบและดำเนินการพัฒนาคาดหวัง คือ สามารถแบ่งโครงการพัฒนาออกเป็นขั้นตอนได้โดยง่าย โดยทั้งนี้จะต้องเป็นโครงการพัฒนาที่ไม่ขัดแย้งกับหน่วยงานอื่นหรือประชาชนในชุมชน ได้รับความร่วมมือจากประชาชนส่วนใหญ่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งเป็นโครงการที่ผลตอบแทนหรือมีผลกระทบต่อสังคมในทางบวก และเร่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากร และบำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรมของประเทศหรือท้องถิ่น

บทสรุป

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จะเห็นได้ว่าแนวคิดสำคัญที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อในการวิจัย คือ แนวคิดด้านการบริหารจัดการและการวางแผน แนวคิดด้านการท่องเที่ยวชุมชน แนวคิดด้านการท่องเที่ยวสีเขียวหรือการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นอกจากนี้แนวคิดที่สำคัญนี้แล้ว ผลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในหลายโครงการทำให้คณะผู้วิจัยสามารถสรุปในเบื้องต้นได้ว่า การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นรูปแบบการบริหารจัดการที่ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนทั้งทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรวัฒนธรรมวิถีชีวิตภูมิปัญญา โดยอาศัยกลไกทางการท่องเที่ยวด้วยวัตถุประสงค์ในแนวทางของการอนุรักษ์ทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถ่ายทอดสู่คนรุ่นใหม่ นอกจากนี้คนในชุมชนยังมีความต้องการมีส่วนร่วมในการจัดการตั้งแต่การเตรียมการ การวางแผน การควบคุมดูแล การกำหนดรูปแบบการใช้ทรัพยากร การมีส่วนร่วมในการให้บริการ และการได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมของคนในชุมชนที่มีส่วนได้ส่วนเสียจากการเข้ามาของนักท่องเที่ยว

อนึ่งการท่องเที่ยวชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยทรัพยากรบุคคลเป็นหลัก กล่าวคือต้องมีการทำงานเป็นหมู่คณะที่ต่างฝ่ายต่างบูรณาการการดำเนินงานให้ไปในทิศทางเดียวกัน มีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายอันเดียวกัน มีการแบ่งหน้าที่บริหารจัดการแต่ละฝ่ายที่ตรงกับความสามารถของบุคคล อีกทั้งการเลือกใช้รูปแบบระบบบริหารจัดการที่เหมาะสมกับบริบทสภาพจริงของสังคมในชุมชนก็เป็นอีกหนึ่งปัจจัยที่จะช่วยลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างผู้มีส่วนได้เสียจากการท่องเที่ยวชุมชน ในทางตรงกันข้ามหากมีการจัดการทรัพยากรบุคคลและมีการเลือกกระบวนการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับสภาพจริงของสังคมในชุมชนแล้ว ชุมชนนั้นย่อมมีความเข้มแข็งและก่อให้เกิดการขยายความร่วมมือยังหน่วยงานองค์กรอื่นๆที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวชุมชนทั้งในและนอกพื้นที่ อันนำไปสู่การท่องเที่ยวชุมชนที่ยั่งยืนและเป็นแบบอย่างต่อชุมชนอื่นๆได้อีกต่อไป

บทที่ 3

วิธีการดำเนินงานระยะที่ 1

การดำเนินงานในโครงการวิจัยระยะที่ 1 ประกอบด้วย 10 กิจกรรมดังนี้

1. จัดเวทีชี้แจงโครงการวิจัยให้กับคนในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆในพื้นที่
2. จัดเวทีพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยในด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นท่องเที่ยวโดยชุมชน

และวางแผนการทำงาน

3. ศึกษาข้อมูลศักยภาพชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. การศึกษาข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน
5. ข้อมูลด้านการเกษตรของชุมชน
6. ข้อมูลด้านกลุ่มอาชีพและวิสาหกิจชุมชน (ชนบทไทยพื้นบ้าน/การทำโคม)
7. การดำเนินวิสัยทัศน์ ด้านการท่องเที่ยวสริเยวของชุมชน
8. ประชุมทีมวิจัยสรุปผล วิจัยโครงการระยะที่ 1
9. กิจกรรมเข้าร่วมประชุมเรียนรู้กับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน
10. การจัดทำรายงานความก้าวหน้า

1. จัดเวทีชี้แจงโครงการวิจัยให้กับคนในชุมชนและเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆในพื้นที่

วัตถุประสงค์

เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัย คนในชุมชนที่ทำการศึกษ สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนและเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่างๆที่เป็นเครือข่ายภาคีสนับสนุนการดำเนินงานในชุมชน

ขั้นตอนวิธีการ

จัดเวทีประชุมเสวนา

ผู้เข้าร่วม

- ทีมวิจัย
- ชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- ตัวแทนหน่วยงานที่เป็นเครือข่ายภาคีของชุมชน
- พี่เลี้ยงจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 9 เดือน กรกฎาคม 2558

สถานที่ดำเนินการ

วัดจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

ประชุมชี้แจงรายละเอียดโครงการวิจัยให้กับคณะผู้วิจัย ชาวบ้านที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น หน่วยงานที่เป็นเครือข่ายภาคีของชุมชน ให้รับทราบร่วมกันถือโอกาสงานวิจัย วัตถุประสงค์ แนวทางการดำเนินงาน และงบประมาณที่ได้รับจาก สกว. รวมทั้งมีการเสวนาถึงเป้าหมายที่ต้องการให้สำเร็จในอนาคต มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทั่วไป ทั้งยังเกิดการตื่นตัวของคนในชุมชนในการที่จะพัฒนาด้านต่างๆ โดยเฉพาะการพัฒนาทักษะองค์ความรู้ การต่อยอดภูมิปัญญาที่มีอยู่ในชุมชน และมีการอภิปรายปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชนมาเป็นอุทาหรณ์เพื่อหาทางป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นระหว่างการดำเนินโครงการวิจัยในครั้งนี้

2.จัดเวทีพัฒนาศักยภาพทีมวิจัยในด้านงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ประเด็นท่องเที่ยวโดยชุมชนและวางแผนการทำงาน

วัตถุประสงค์

- เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกันในคณะผู้จัดถือระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ขั้นตอนการดำเนินงาน ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ขั้นตอนการดำเนินงาน ระเบียบวิธีการเบิกจ่ายงบประมาณโครงการ และเรียนรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน

- เพื่อวางแผนการดำเนินโครงการร่วมกันภายใต้ระยะเวลาและเงื่อนไขต่างๆตามสัญญาโครงการ ทั้งกำหนดของเขตการศึกษาและการบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ

ขั้นตอนและวิธีการวิจัย

- จัดเวทีเพิ่มเติมความรู้ ทักษะการดำเนินงานตามระเบียบวิธีวิจัย ระเบียบวิธีการเบิกจ่ายงบประมาณโครงการ ตลอดจนการเพิ่มเติมองค์ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน และกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบตามความรับผิดชอบ ตามความถนัดของแต่ละบุคคล

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- คณะผู้วิจัย
- พี่เลี้ยงจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินงาน

วันที่ 16 เดือน กรกฎาคม 2558

สถานที่ดำเนินงาน

วัดจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

คณะผู้วิจัยมีความรู้ความเข้าใจถึงระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการ ระเบียบวิธีการเบิกจ่ายงบประมาณโครงการ และมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแนวทางการดำเนินกิจกรรม การท่องเที่ยวชุมชนจากการศึกษาและฟังการบรรยายเพิ่มเติมจากพี่เลี้ยงสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังมีตัวอย่างหมู่บ้านท่องเที่ยว วางแผนการร่วมกันตามขอบเขตการศึกษาภายใต้ระยะเวลาที่กำหนด และได้ทราบถึงตัวบุคคลผู้รับผิดชอบในแต่ละหน้าที่

2.1 การออกแบบเครื่องมือการศึกษาชุมชน

วัตถุประสงค์

- เพื่อสรรหารูปแบบกระบวนการเก็บข้อมูลที่มีความเหมาะสมกับแต่ละประเทศที่ทำการศึกษา
- เพื่อเพิ่มเติมทักษะบูรณาการกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วมกัน นำมาซึ่งข้อมูลที่ครอบคลุมทั้งเชิงลึกและเชิงกว้าง

ขั้นตอนและวิธีการ

- จัดเวทีอบรมคณะผู้วิจัยเพื่อเพิ่มมาเติมความรู้วิธีการเก็บข้อมูล และพัฒนาทักษะบูรณาการกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- คณะผู้วิจัย
- พี่เลี้ยงจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 24 เดือน กรกฎาคม 2558

สถานที่

วัดจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

คณะผู้วิจัยมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการจัดเก็บข้อมูลในแต่ละประเด็น สามารถออกแบบและเลือกเครื่องมือการจัดเก็บข้อมูลได้อย่างเหมาะสมกับข้อมูลนั้นๆ อีกทั้งมีการทดลองฝึกฝนทักษะบูรณาการเครื่องมือการจัดเก็บข้อมูล แบบมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะจากการสัมภาษณ์ การสังเกต การเปรียบเทียบโครงสร้างข้อมูล ภายใต้การดูแลแนะนำจากพี่เลี้ยงจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทำให้คณะผู้วิจัยมีความเข้าใจในเชิงปฏิบัติได้ดียิ่งขึ้น สามารถเลือกวิธีการเก็บข้อมูลได้ด้วยตัวเองจากเครื่องมือที่ร่วมกันออกแบบไม่ว่าจะเป็นแผนที่รอบนอก แผนที่รอบใน ปฏิทินการเกษตร

ปฏิทินประเพณี 12 เดือน ตลอดทั้งการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ และบทบาทหน่วยงานต่างๆที่สามารถเป็นที่ปรึกษาแต่ละแขนงข้อมูลในชุมชนได้

3.ศึกษาข้อมูลศักยภาพชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3.1 ข้อมูลทั่วไปสภาพพื้นที่และสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์

- เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของชุมชนบ้านจอมแจ้ง
- เพื่อศึกษาสภาพพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ ทำเลที่ตั้ง เส้นทางคมนาคม

ขั้นตอนและวิธีการ

- ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- การออกสำรวจพื้นที่ทางภูมิศาสตร์และเส้นทางคมนาคม

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- คณะผู้วิจัย
- พี่เลี้ยงจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 10 เดือน สิงหาคม 2558

สถานที่ดำเนินการ

หมู่บ้านจอมแจ้ง ต.น้ำบ่อหลวง

ผลการดำเนินงาน

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของชุมชนบ้านจอมแจ้งได้รับการอบรมในลักษณะที่ตรงกับสภาพความเป็นอยู่จริงในปัจจุบัน ทำให้คณะผู้วิจัยได้ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นข้อมูล จำนวนครัวเรือน ความเป็นมาของหมู่บ้าน การประกอบอาชีพของคนในชุมชนที่สอดคล้องกับลักษณะภูมิประเทศ สภาพความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน การดำเนินกิจกรรมต่างๆของชุมชน ตลอดจนเส้นทางการคมนาคมเข้าสู่ชุมชนและสถานที่ท่องเที่ยว จุดอ่อน จุดแข็ง อุปสรรค และโอกาสที่จะพัฒนาเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวได้

3.2 ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติ

วัตถุประสงค์

- เพื่อศึกษาทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนและการใช้ประโยชน์จากป่า
- เพื่อศึกษารวบรวมข้อมูลการดำเนินงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน การจัดตั้งพื้นที่ป่าชุมชน การจัดสร้างระบบเหมืองฝาย

ขั้นตอนและวิธีการ

- ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง
- การจัดเวทีเสวนาการบริหารจัดการอนุรักษ์พื้นที่ป่าและการจัดสร้างระบบเหมืองฝาย
- การจัดเวทีระดมความเห็นการใช้ประโยชน์จากป่า
- การลงพื้นที่สำรวจป่าโดยมีปราชญ์ป่าชุมชนเป็นผู้นำทางและอธิบาย

ระยะเวลาดำเนินการ

พื้นที่ป่าชุมชนบ้านจอมแจ้ง ต.น้ำบ่อหลวง

ผลการดำเนินการ

ข้อมูลด้านทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชนได้รับการสำรวจและจดบันทึกรวบรวมได้อย่างเป็นระเบียบ ทางคณะผู้วิจัยได้ทราบถึงความเป็นมาถึงการรวมกลุ่มอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนด้วยระบบเหมืองฝาย และได้รู้เห็นถึงสภาพจริงของผืนป่าที่ได้รับการอนุรักษ์จากชาวบ้าน ทั้งได้ข้อมูลพันธุ์ไม้ต่างๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติจากปราชญ์ชุมชน ในเวทีระดมความคิดเห็นเป็นการใช้ประโยชน์จากป่าเป็นการเทวที่ย้ำเตือนถึงความสำคัญของผืนป่าที่ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์ทั้งด้านคุณค่าทางอาหารตามฤดูกาลและคุณค่าทางการรักษาโรคภัยไข้เจ็บจากสวนสมุนไพร ตลอดจนการรู้จักใช้ประโยชน์อื่นๆ จากป่าอย่างทะนุถนอมเพื่อให้ป่าคงอยู่กับลูกหลานต่อไป

4.การศึกษาข้อมูลด้านวัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน

4.1 ข้อมูลด้านวัฒนธรรม

วัตถุประสงค์

- เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลประเพณีและความเชื่อของชุมชนบ้านจอมแจ้ง

ขั้นตอนและวิธีการ

- ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ เอกสารที่เกี่ยวข้อง อาทิตำราทางศาสนา
- การสัมภาษณ์จากผู้อาวุโสของชุมชนโดยเฉพาะมัคทายก

ผู้เข้าร่วม

- คณะวิจัย

- มัททายกและตัวแทนผู้อาวุโส
- พี่เลี้ยงจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินงาน

วันที่ 19 เดือนตุลาคม 2558

สถานที่ดำเนินงาน

วัดจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

ข้อมูลด้านประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อของชุมชนบ้านจอมแจ้งได้รับการศึกษาค้นคว้า รวบรวมอย่างเป็นระบบโดยการให้เครื่องมือการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์ประกอบพิธีกรรม ละศึกษาจากภาพถ่ายประกอบทั้งนี้ ข้อมูลที่ได้สามารถเป็นเป็นประโยชน์ต่อแนวทางการฟื้นฟูประเพณี ความเชื่อ พิธีกรรมต่างๆ ให้กับคนในรุ่นหลังได้

4.2 ข้อมูลภูมิปัญญาด้านผางประทีป

วัตถุประสงค์

- เพื่อศึกษาที่มาที่ไป กระบวนการผลิต และการนำไปใช้ประกอบพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อของคนในชุมชน
- เพื่อศึกษาจุดอ่อนช่องทางการจัดจำหน่ายและแนวทางการต่อยอดภูมิปัญญา

ขั้นตอนและวิธีการ

- ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิความเชื่ออันศักดิ์ถวามผางประทีป
- การสัมภาษณ์ผู้รู้

ผู้เข้าร่วม

- คณะผู้วิจัย
- ผู้ทรงความรู้เรื่องผางประทีป

ระยะเวลาดำเนินงาน

23 เดือน พฤศจิกายน 2558

สถานที่ดำเนินการ

บ้านผู้ทรงความรู้ผางประทีปซึ่งเป็นแหล่งผลิต

ผลการดำเนินงาน

ข้อมูลด้านผางประเพณีได้รับจัดบันทึกรวบรวมเป็นระบบสามารถใช้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้าให้คนรุ่นหลังได้ และทางคณะผู้วิจัยยังได้รับทราบถึงชุดแข็ง ชุดอ่อน ช่องทางการจัดจำหน่าย อันเป็นแนวทางที่สามารถพัฒนาต่อยอดเพื่อทำเป็นอาชีพเสริมได้ตลอดทั้งปี

4.3 ข้อมูลภูมิปัญญาด้านดนตรีพื้นเมือง การทำกลอง

วัตถุประสงค์

- เพื่อศึกษาการละเล่นดนตรีพื้นเมือง ที่ไปที่มาการตั้งวงดนตรีพื้นบ้านและประวัติศิลปิน
- เพื่อรวบรวมข้อมูลขั้นตอนวิธีการวัสดุที่ใช้ในการทำกลอง

ขั้นตอนและวิธีการ

- ศึกษาจากข้อมูลหัตถภูมิจากเอกสารตำราที่เกี่ยวข้อง
- การสัมภาษณ์จากศิลปิน
- ทางสังเกตในเวลาที่มีการละเล่น

ผู้เข้าร่วม

- คณะผู้วิจัย
- ศิลปินและผู้รู้

ระยะเวลาดำเนินงาน

วันที่ 30 เดือน พฤศจิกายน 2558

สถานที่ดำเนินการ

บ้านของศิลปินวงจันทร์ทองศิลป์ บ้านจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

ข้อมูลการทำกลองได้รับการจัดบันทึกรวบรวมได้อย่างเป็นระบบสามารถใช้เป็นข้อมูลการศึกษากการทำกลองได้และสามารถต่อยอดพัฒนาแหล่งผลิตกลองให้เป็นสถานที่ศึกษาเรียนรู้ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ทางคณะผู้วิจัยยังได้รู้จักกับเครื่องดนตรีพื้นเมืองชนิดอื่นๆที่ใช้เล่นประกอบกลอง ทั้งยังมีแนวคิดที่จะบันทึกภาพเคลื่อนไหวการเล่นกลองแบบต่างๆเพื่อที่จะใช้เป็นข้อมูลดิจิทัลและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ต่อไป

4.4 ข้อมูลภูมิปัญญาด้านสมุนไพร

วัตถุประสงค์

- เพื่อศึกษาแนวคิดการรวมกลุ่มสมุนไพร ลักษณะการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคที่

พบ

-เพื่อศึกษาชนิด/ประเภทของสมุนไพรที่นำมาใช้ประโยชน์ทั้งในรูปแบบการอบสมุนไพร และผลิตภัณฑ์ต่างๆจากสมุนไพร

ขั้นตอนและวิธีการ

- การสัมภาษณ์จากผู้รู้
- การทดลองสัมผัสการอบสมุนไพร
- การทดลองใช้ผลิตภัณฑ์สมุนไพร
- ศึกษาเพิ่มเติมจากเอกสารตำราอื่นๆที่เกี่ยวข้อง

ผู้เข้าร่วม

- คณะผู้วิจัย
- ผู้รู้/ปราชญ์ชุมชนด้านสมุนไพร

ผู้เข้าร่วม

- คณะผู้วิจัย
- ผู้รู้/ปราชญ์ชุมชนด้านสมุนไพร

ระยะเวลาดำเนินงาน

วันที่ 7 เดือนธันวาคม 2558

สถานที่ดำเนินงาน

โรงอบสมุนไพร ศาลาหมู่บ้าน จอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

ข้อมูลด้านสมุนไพรที่ชาวบ้านนำมาใช้ประโยชน์ได้รับการจัดบันทึกรวบรวมอย่างเป็นระบบ ขั้นตอนการผลิตและอุปกรณ์ที่ใช้ได้รับการจัดทำเป็นตำราสมุนไพรของชุมชนแนวทางการดำเนินงานของสมาชิกในกลุ่มสามารถใช้เป็นตัวอย่างให้กับสมาชิกกลุ่มต่างๆได้ จากการเข้าไปทดลองสัมผัสการอบสมุนไพรและผลิตภัณฑ์สมุนไพรที่ชาวบ้านผลิตขึ้นก็ทำให้ได้ทราบทั้งประโยชน์และโทษของสมุนไพรนั้นๆด้วย ทั้งยังเกิดแนวความคิดการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้เหมาะสมต่อการนำไปใช้และเป็นการส่งเสริมการตลาดได้ในอีกทางหนึ่ง

4.5 ข้อมูลภูมิปัญญาด้านการจักสาน

วัตถุประสงค์

- เพื่อศึกษาที่มาที่ไปการรวมกลุ่ม วัสดุที่นำมาใช้ ตำราจักสาน
- เพื่อศึกษารูปแบบการจักสานและวิธีการจักสานในแต่ละรูปแบบ

ขั้นตอนและวิธีการ

- การสัมภาษณ์ผู้รู้
- การสังเกตและจกบันทึกพร้อมบันทึกภาพถ่าย

ผู้เข้าร่วม

- คณะผู้วิจัย
- ผู้ทรงความรู้ด้านการจักสาน

ระยะเวลาดำเนินงาน

วันที่ 13 เดือน มกราคม 2559

สถานที่ดำเนินงาน

บ้านผู้ทรงความรู้การจักสาน บ้านจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

ข้อมูลการรวมกลุ่มสมาชิก การจักสานได้รับการจดบันทึกรวบรวมไว้ ทำให้คณะผู้จัด
รับทราบถึงที่มาที่ไป ปัญหาอุปสรรค แหล่งที่ของไม้ที่นำมาให้จักสาน ตลอดจนได้บันทึกการจักสาน
ในแต่ละรูปแบบ วิธีการทำ และการนำไปใช้ ทั้งยังเกิดแนวคิดที่จะรวบรวมงานฝีมือการจักสานเอาไว้
ใช้ในรูปแบบพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นอีกด้วย

5.ข้อมูลด้านการเกษตรของชุมชนวัตถุประสงค์

- เพื่อศึกษา รวบรวม องค์กรความรู้ด้านการเกษตรของชุมชน

ขั้นตอนและวิธีการ

- จัดเวที เสวนาข้อมูลด้านการเกษตร
- การใช้การสัมภาษณ์
- การลงสำรวจพื้นที่แปลงเกษตร

ผู้เข้าร่วม

- คณะผู้วิจัย
- เกษตรกรในชุมชน
- พี่เลี้ยงจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินงาน

วันที่ 10 เดือน กุมภาพันธ์ 2559

สถานที่

บ้านเกษตรกรและแปลงเกษตรพอเพียง บ้านจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

คณะผู้วิจัยได้ทราบถึงระบบการผลิตทางการเกษตรที่นำแนวคิดเรื่องเกษตรปลอดภัย (GAP) มาใช้โดยมีพืชหลักที่ปลูกเพื่ออาชีพ การปลูกพืชอื่นแซมเพื่อบริโภค รวมถึงผลทางการเกษตรตามฤดูกาล รายการอาหารตามฤดูกาล การเข้าถึงแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การนำเกษตรทฤษฎีใหม่และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระเจ้าอยู่หัวมาสู่การปฏิบัติของคนในชุมชน ทำให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้จากการลงสำรวจพื้นที่แปลงเกษตรทำให้เกิดแนวคิดส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตรอีกรูปแบบหนึ่งได้

6. ข้อมูลด้านกลุ่มอาชีพและวิสาหกิจชุมชน (ขนมไทยพื้นบ้าน/การทำโคม)

วัตถุประสงค์

- เพื่อศึกษาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
- เพื่อรวบรวมข้อมูลผลิตภัณฑ์จากวิสาหกิจชุมชน

ขั้นตอนและวิธีการ

- ศึกษาจากเอกสารทฤษฎีที่เป็นคู่มือวิสาหกิจชุมชน
- การสัมภาษณ์พูดคุยแลกเปลี่ยนความเห็น
- การสังเกตกระบวนการผลิต

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- คณะผู้วิจัย
- ผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน

ระยะเวลาดำเนินงาน

วันที่ 25 เดือน กุมภาพันธ์ถึงมีนาคม 2559

สถานที่ดำเนินการ

บ้านผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชนในหมู่บ้านจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

คณะผู้วิจัยได้ทราบถึงที่มาที่ไปการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนและได้ศึกษารูปแบบผลิตภัณฑ์ จนพบว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีอุปสรรคเรื่องการจัดจำหน่ายขนมที่ส่งขายในพื้นที่อื่นคุณภาพลดลง มีรสชาติที่เปลี่ยนไปและเสียง่าย จากการสังเกตในขั้นตอนกระบวนการผลิตทำให้ทราบว่าหีบห่อที่ใช้บรรจุไม่ได้มาตรฐานและไม่เหมาะสมกับการบรรจุขนมแต่ละชนิด ซึ่งเกิดแนวคิดที่จะ

ปรับปรุงบรรจุกิจกรรมให้เหมาะสมเพื่อคงคุณภาพสามารถ จัดจำหน่ายในพื้นที่ห่างไกลได้ โดยเกิดแนวคิดจัดทำโครงการอบรมการออกแบบบรรจุกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว

7. การดำเนินวิสัยทัศน์ ด้านการท่องเที่ยวสีเขียวของชุมชน

วัตถุประสงค์

-เพื่อใช้เป็นนโยบายและแนวทางในการพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืนโดยใช้กลไกทางการท่องเที่ยว

ขั้นตอนและวิธีการ

-ศึกษาดูงานแนวทางการดำเนินงานหมู่บ้านท่องเที่ยวในพื้นที่ใกล้เคียง
-จัดเตรียมระดมความคิดเห็นประเมินศักยภาพการท่องเที่ยวสีเขียวของชุมชนและกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกันได้

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

-คณะผู้วิจัย
-ตัวแทนแต่ละกลุ่มสมาชิก คณะกรรมการหมู่บ้านและผู้สนใจทั่วไปในชุมชน
-พี่เลี้ยงสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนตัวแทนชุมชนบ้านไร่กองขิง ต.หนองควาย อ.หางดง จ.เชียงใหม่

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 8 เดือน มีนาคม 2559

สถานที่ดำเนินงาน

-หมู่บ้านท่องเที่ยว บ้านไร่กองขิง
-ศาลาหมู่บ้าน บ้านจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

คนในหมู่บ้านได้ศึกษาหมู่บ้านท่องเที่ยว”บ้านไร่กองขิง”ที่มีบริบทพื้นที่ใกล้เคียงกับบ้านจอมแจ้ง ได้เปิดโลกทัศน์และมีแรงบันดาลใจในการผลักดันให้หมู่บ้านตัวเองเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวในรูปแบบที่สอดคล้องกับศักยภาพของชุมชนที่เป็นอยู่และได้ร่วมกันระดมความคิดเห็นกำหนดวิสัยทัศน์การท่องเที่ยวสีเขียว

8. ประชุมทีมวิจัยสรุปผล วิจัยโครงการระยะที่ 1

วัตถุประสงค์

- เพื่อรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการดำเนินงานทั้งหมดมาสู่เนื้อหาทางวิชาการด้วยกระบวนการคิด วิเคราะห์และสังเคราะห์
- เพื่อร่วมกันวางแผนแนวทางการดำเนินงานวิจัยที่ระยะที่ 2 ต่อไป
- เพื่อเตรียมการนำเสนอความก้าวหน้าของโครงการในเวทีชุมชนปละรูปเล่มรายงานเสนอ สกว. และสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ขั้นตอนและวิธีการ

- จัดเวทีสรุปผลการดำเนินงานวิจัยระยะที่ 1 พร้อมระดมความเห็นร่วมกันวางแผนการดำเนินงานวิจัยระยะที่ 2

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

- คณะผู้วิจัย
- ตัวแทนชุมชนที่เกี่ยวข้อง

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 30 เดือน มีนาคม 2559

สถานที่ดำเนินงาน

บ้านจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

ข้อมูลที่คณะผู้วิจัย ทำการศึกษาทั้งหมดตลอดการดำเนินงานในระยะที่ 1 ถูกนำมาผ่านกระบวนการวิเคราะห์อย่างเป็นขั้นตอนโดยใช้หลักการ SWOT หาจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหาอุปสรรคที่พบ และโอกาสที่จะพัฒนาให้ดีขึ้น แล้วนำมาสังเคราะห์สรุปผลการศึกษาวิจัยในระยะที่ 1 ต่อสาธารณะชนและจัดทำรูปเล่มรายงานเสนอ สกว. และสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

9.กิจกรรมเข้าร่วมประชุมเรียนรู้กับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วัตถุประสงค์

- เพื่อสร้างเครือข่ายภาคีด้านการท่องเที่ยวชุมชนกับหมู่บ้านท่องเที่ยวอื่นๆ
- เพื่อพัฒนatanเองให้มีความสามารถในการดำเนินงานเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวสีเขียว

ขั้นตอนและวิธีการ

- เข้าร่วมประชุมเรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อไปสู่หมู่บ้านท่องเที่ยว
- ทำการศึกษาและเปลี่ยนความเห็นกับหมู่บ้านอื่นๆ

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 18 เดือน สิงหาคม 2558

สถานที่ดำเนินงาน

สถาบันการทอ่งเที่ยวโดยชุมชน ม.พ่ายพ

ผลการดำเนินงาน

คณะผู้วิจัยมีความรู้ความเข้าใจในขั้นตอนกระบวนการการดำเนินงานศึกษาวิจัยเพื่อท้องถิ่น การบริหารจัดการด้านงบประมาณโครงการ และได้เรียนรู้ศักยภาพการทอ่งเที่ยวของหมู่บ้านอื่นๆที่มีประสบการณ์ด้านการทอ่งเที่ยวโดยชุมชนมาก่อน โดยนำมาใช้เป็นตัวอย่างและร่วมเป็นเครือข่ายภาคีการทอ่งเที่ยวโดยชุมชนด้วยกัน อันจะนำมาสู่ความร่วมมือต่อการพัฒนาศักยภาพการทอ่งเที่ยวของแต่ละหมู่บ้านต่อไปในอนาคต

10. การจัดทำรายงานความก้าวหน้าวัตถุประสงค์

-เพื่อรายงานผลการดำเนินงานวิจัยระยะที่ 1 ต่อสาธารณะชนและหน่วยงานองค์กรที่ให้การสนับสนุน

-เพื่อประชาสัมพันธ์การเตรียมความพร้อมเข้าสู่หมู่บ้านทอ่งเที่ยว

ขั้นตอนและวิธีการ

-จัดเวทีรายงานผลการดำเนินงานวิจัยระยะที่ 1 และรายงานแผนการดำเนินการวิจัยระยะที่ 2 ให้คนในชุมชนได้รับทราบ

-จัดทำรูปเล่มรายงานเสนอ สกว. และสถาบันการทอ่งเที่ยวโดยชุมชน

-จัดทำสื่อโฆษณา(ป้ายประชาสัมพันธ์) การดำเนินงานวิจัยที่กำลังก้าวสู่การเป็นหมู่บ้านทอ่งเที่ยว

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม

-คณะผู้วิจัย

-คนในหมู่บ้านจอมแจ้ง และผู้ที่สนใจทั่วไปที่อยู่พื้นที่ใกล้เคียง

-คณะที่ปรึกษาและหน่วยงานภาคีของชุมชน

-สถาบันการทอ่งเที่ยวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินการ

วันที่ 30 เดือน เมษายน 2559

สถานที่ดำเนินการ

บ้านจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

คนในหมู่บ้านได้รับทราบผลการดำเนินงานวิจัยระยะที่ 1 และเกิดกระแสกดดันในตัวเรื่อง การท่องเที่ยวชุมชนของคนในชุมชนและคนในพื้นที่ใกล้เคียง มีการแสดงความคิดเห็นในการเตรียมพร้อมในบริบท สถานที่สิ่งแวดล้อมและมีแรงบันดาลใจที่จะเข้าร่วมโครงการต่างๆในแผนการดำเนินงานในระยะที่ 2 ทั้งยังมีการส่งรูปเล่มรายงานให้กับ สกว.และสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้รับทราบและพิจารณาการดำเนินงานต่อไป

วิธีการดำเนินงานระยะที่ 2

การดำเนินงานในโครงการวิจัยระยะที่ 2 ประกอบด้วย 13 กิจกรรม ต่อเนื่องจาก กิจกรรมระยะที่ 1 ดังนี้

11. พัฒนารูปแบบกิจกรรมและการบริการด้านการท่องเที่ยวสีเขียว
12. อบรมและออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
13. ศึกษาดูงานการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
14. สรุปผลการศึกษาดูงาน
15. ออกแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
16. อบรมพัฒนาศักยภาพมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
17. วางแผนการจัดทัวร์นำร่อง
18. กิจกรรมทัวร์นำร่อง
19. จัดทำแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวของชุมชนร่วมกับหน่วยงาน
20. เวทีสรุปผลการดำเนินโครงการวิจัย
21. กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
22. เวทีนำเสนอผลงานวิจัย
23. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์

11. พัฒนารูปแบบกิจกรรมและการบริการด้านการท่องเที่ยวสีเขียว

วัตถุประสงค์

- เมื่อสร้างรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมกับทรัพยากรการท่องเที่ยวในชุมชนโดยเน้นให้ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน
- เมื่อสร้างรูปแบบการให้บริการที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชนภายใต้แนวคิดการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (การท่องเที่ยวสีเขียว)

ขั้นตอนวิธีการ

- จัดเวทีอบรมและเสนอระดมความเห็นถึงความเหมาะสมของรูปแบบและเส้นทางการท่องเที่ยวสีเขียวในชุมชนบ้านจอมแจ้ง

ผู้เข้าร่วม

- คณะผู้วิจัย
- พี่เลี้ยงและวิทยากร จากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ที่ปรึกษาคณะผู้วิจัย

ระยะเวลาดำเนินการ

สถานที่ดำเนินการ

- ศาลาหมู่บ้าน บ้านจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

คณะผู้วิจัยได้รับความรู้และศึกษาตัวอย่างการจัดรูปแบบกิจกรรมทางการท่องเที่ยวและการนำเสนอผลิตภัณฑ์ชุมชนในรูปแบบการบริการ ทั้งยังได้ระดมความคิดเห็นช่วยกันกำหนดรูปแบบกิจกรรมและการบริการภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวสีเขียว (อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม) โดยบูรณาการร่วมกับศาสตร์พระราชา (เศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่) รัฐมีปัญญาเป็นจุดเรียนรู้

12. อบรมและออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วัตถุประสงค์

- เพื่อเรียนรู้วิธีการออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยวและทดลองออกแบบโปรแกรม
- ท่องเที่ยวทั้งแบบ 1 วัน และ 2 วัน 1 คืน

ขั้นตอนวิธีการ

- จัดเวทีอบรมเชิงปฏิบัติการ

ผู้เข้าร่วม

- คณะผู้วิจัย
- วิทยากรและพี่เลี้ยงจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินการ

สถานที่ดำเนินการ

- ศาลาหมู่บ้าน บ้านจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

คณะผู้วิจัยได้นำความคิดจากการระดมความเห็นในเวทีก่อนหน้านี้ มาร่วมกันออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวทั้งแบบพักค้างแรม (2 วัน 1 คืน) และแบบไปกลับ (1 วัน) สำหรับหมู่คณะที่มาเยี่ยมชม โดยคำนวณราคาต้นทุน ราคาขาย การแบ่งสัดส่วนเพื่อเป็นทุนดำเนินงานเกิดกลุ่มให้บริการที่พักอาหาร ของหวาน เครื่องดื่ม ที่ใช้วัตถุดิบในชุมชนและภาชนะที่ย่อยสลายได้ง่ายตามธรรมชาติ รถนำเที่ยวแบบหมู่คณะ (3 ล้อพ่วง)

13. ศึกษาดูงานการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วัตถุประสงค์

- เพื่อศึกษารูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนจากตัวอย่างหมู่บ้านท่องเที่ยวที่ประสบความสำเร็จ

- เพื่อหารูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมการทำงานของชุมชน

ขั้นตอนวิธีการ

- จัดเวทีประชุมหารือและเตรียมการศึกษาดูงาน
- ไปศึกษาดูงานจากหมู่บ้านท่องเที่ยวตัวอย่าง

ผู้เข้าร่วม

- คณะผู้วิจัย
- พี่เลี้ยงจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินการ

สถานที่ดำเนินการ

- ศาลาหมู่บ้าน บ้านจอมแจ้ง
- หมู่บ้านท่องเที่ยวตัวอย่าง (บ้านแม่กำปอง)

ผลการดำเนินงาน

คณะผู้วิจัยเกิดกระบวนการเรียนรู้รูปแบบวิธีการจัดการส่วนได้ส่วนเสียที่จะเกิดขึ้นหลังจากมีนักท่องเที่ยวเข้ามา และได้เตรียมความพร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยว ทั้งกำหนดบทบาทหน้าที่ในกลุ่มคณะกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้านที่จะต้องรวมกลุ่มกันขึ้นเพื่อดูแลการบริหารจัดการชุมชน

14. สรุปผลการศึกษาดูงาน

วัตถุประสงค์

- เพื่อระดมความคิดเห็นการทำท่องเที่ยวโดยชุมชนหลังจากไปศึกษาดูงานหมู่บ้านท่องเที่ยวตัวอย่าง
- เพื่อกำหนดรูปแบบบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนสีเขียวบ้านจอมแจ้ง

ขั้นตอนวิธีการ

- จัดเวทีเสวนา

ผู้เข้าร่วม

- คณะผู้วิจัย
- พี่เลี้ยงสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินการ

สถานที่ดำเนินการ

- ศาลาหมู่บ้าน บ้านจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

มีการระดมความคิดเห็นถึงข้อดี ข้อเสีย ผลกระทบจากการที่มีนักท่องเที่ยวเข้ามาและเตรียมการบริหารจัดการชุมชนในรูปแบบที่มีความเหมาะสมกับวัฒนธรรมการทำงานของชุมชน โดยต้องมีการแบ่งฝ่ายการทำงาน กระจายความรับผิดชอบ การสรรหาประธานฝ่ายบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนสีเขียวบ้านจอมแจ้ง

15. ออกแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วัตถุประสงค์

- เพื่อกำหนดรูปแบบบริหารจัดการท่องเที่ยวชุมชนสีเขียวบ้านจอมแจ้ง
- เพื่อแบ่งฝ่ายกันทำงาน

ขั้นตอนวิธีการ

- จัดเวทีเสวนา

ผู้เข้าร่วม

- คณะผู้วิจัย
- พี่เลี้ยงจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินการ

สถานที่ดำเนินการ

- ศาลาหมู่บ้าน บ้านจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

ได้รูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมกับวัฒนธรรมการทำงานของคนในชุมชนอีกทั้งได้มีการแบ่งฝ่ายกันทำงานตามบทบาทหน้าที่รับผิดชอบ ไม่ว่าจะเป็นการเงิน ด้านประสานงาน ด้าน

อาหารและเครื่องดื่ม ด้านการต้อนรับ ด้านการนำเที่ยวมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และนำไปสู่กิจกรรมอบรม พัฒนาบุคลากรในแต่ละฝ่ายต่อไป

16. อบรมพัฒนาศักยภาพมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

- เพื่อเพิ่มศักยภาพด้านการนำเที่ยวในชุมชน
- เพื่อพัฒนาทักษะและสร้างประสบการณ์ให้บุคลากรชุมชนฝ่ายมัคคุเทศก์

ขั้นตอนวิธีการ

- จัดเวทีอบรมเชิงปฏิบัติการ

ผู้เข้าร่วม

- คณะผู้วิจัย ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ทำหน้าที่มัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- วิทยากรและพี่เลี้ยง จากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินการ

สถานที่ดำเนินการ

- หมู่บ้านจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

ผู้เข้าร่วมการอบรมเกิดการเรียนรู้ร่วมกันถึงบทบาทหน้าที่การเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เทคนิคการพูดสื่อความหมาย ความกล้าแสดงออกในการพูดที่สาธารณะ และได้ทบทวนองค์ความรู้ ภูมิปัญญา ข้อมูลต่าง ๆ ของหมู่บ้านเพื่อใช้ในการนำชม

17. วางแผนการจัดทัวร์นำร่อง

วัตถุประสงค์

- เพื่อทดลองการท่องเที่ยวในชุมชนตามที่ได้ออกแบบโปรแกรมกันไว้
- เพื่อทดลองฝึกประสบการณ์การทำงานท่องเที่ยวชุมชนของแต่ละฝ่าย

ขั้นตอนวิธีการ

- จัดเวทีประชุมหารือ

ผู้เข้าร่วม

- คณะผู้วิจัย กรรมการท่องเที่ยวชุมชนของหมู่บ้าน
- พี่เลี้ยงจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินการสถานที่ดำเนินการ

- หมู่บ้านจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

มีการระดมความเห็นในการเตรียมความพร้อมของหมู่บ้านเพื่อต้อนรับนักท่องเที่ยวและมีการเลือกโปรแกรมท่องเที่ยวตามที่ได้วางกันไว้ พร้อมย้าบบทบาทหน้าที่แต่ละฝ่ายในการทำงานร่วมกัน ทั้งกำหนดกลุ่มเป้าหมาย และเกิดกลุ่มชมรมใหม่ที่ให้บริการด้านโฮมพัก (Home Stay) มีการตกลงราคาการใช้บริการแต่ละแห่งของหมู่บ้าน

18. กิจกรรมทัวร่นำร่องวัตถุประสงค์

- เพื่อทดลองรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้ออกแบบกันไว้
- เพื่อทดลองและสร้างประสบการณ์การทำงานท่องเที่ยวชุมชนของแต่ละฝ่าย

ขั้นตอนวิธีการ

- เตรียมความพร้อมของหมู่บ้าน
- ประชาสัมพันธ์รับนักท่องเที่ยวทดลอง
- ดำเนินกิจกรรมท่องเที่ยวตามโปรแกรม
- สรุปผลการดำเนินงานทดลองท่องเที่ยว

ผู้เข้าร่วม

- คณะผู้วิจัย คณะกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน
- นักท่องเที่ยวที่สมัครเข้าร่วม
- พี่เลี้ยงจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ระยะเวลาดำเนินการ

สถานที่ดำเนินการ

- หมู่บ้านจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

คณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชนสี่เหลี่ยมบ้านจอมแจ้ง ได้เกิดการเรียนรู้และมีประสบการณ์รับนักท่องเที่ยวแบบหมู่คณะ เป็นการทดลองเรียนฝึกเรียนถูก กิจกรรมท่องเที่ยวที่ร่วมกันออกแบบพร้อมนำมาประเมินผลร่วมกับข้อคิดเห็นของนักท่องเที่ยว ซึ่งบางอย่างอาจต้องมีการปรับปรุงแก้ไข

19. จัดทำแผนส่งเสริมการท่องเที่ยวสี่เหลี่ยมของชุมชนร่วมกับหน่วยงาน

วัตถุประสงค์

- เพื่อสร้างกรอบในการดำเนินงานประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชนโดยอาศัยเครือข่ายภาคี
- เพื่อออกแบบกิจกรรมสำหรับการท่องเที่ยวชุมชนสี่เหลี่ยมบ้านจอมแจ้ง
- เพื่อเชิญชวนนักท่องเที่ยวผู้สนใจได้เข้าเยี่ยมชมชุมชน

ขั้นตอนวิธีการ

- จัดเวทีประชุม

ผู้เข้าร่วม

- คณะผู้วิจัย และคณะกรรมการท่องเที่ยวของหมู่บ้าน
- พี่เลี้ยงจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- หน่วยงานท้องถิ่น อบต. โรงเรียนเทพศิรินทร์ เชียงใหม่

ระยะเวลาดำเนินการ

สถานที่ดำเนินการ

- ศาลาหมู่บ้าน บ้านจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

คณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชนสี่เหลี่ยมบ้านจอมแจ้ง มีกรอบในการดำเนินงานด้านการประชาสัมพันธ์ชุมชนให้ตรงกับกลุ่มเป้าหมาย โดยใช้สื่อเทคโนโลยีและอาศัยเครือข่ายมาช่วยกันประชาสัมพันธ์อีกช่องทางหนึ่ง และมีการออกแบบกิจกรรมที่จะใช้ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างภาพให้กับนักท่องเที่ยว ทั้งนี้กิจกรรมประชาสัมพันธ์จะเป็นตัวช่วยเชิญชวนให้นักท่องเที่ยวได้มาสัมผัสเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชนเราด้วย

20. เวทีสรุปผลการดำเนินโครงการวิจัย

วัตถุประสงค์

- เพื่อสรุปผลการดำเนินงานวิจัยพร้อมรับฟังความคิดเห็นอันเป็นแนวทางในการดำเนินงานต่อไปหลังสิ้นสุดโครงการวิจัย
- เพื่อสร้างความเข้าใจและการรับรู้ของคนในชุมชนถึงการดำเนินงานวิจัยที่ผ่านมา

ขั้นตอนวิธีการ

- จัดเวทีประชุม

ผู้เข้าร่วม

- คณะผู้วิจัย คณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชนสี่เขียว บ้านจอมแจ้ง
- คณะที่ปรึกษา
- พี่เลี้ยงสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ผู้สนใจ

ระยะเวลาดำเนินการ

สถานที่ดำเนินการ

- ศาลาหมู่บ้าน บ้านจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

ทุกคนที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยนี้มีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน และได้สรุปผลการทำงานของแต่ละฝ่าย ปัญหา อุปสรรคที่พบเจอ โอกาสที่ได้รับ และประสบการณ์ อันนำไปสู่การรวมกลุ่มชมรมคณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชนสี่เขียวบ้านจอมแจ้ง ทั้งรายงานผลการดำเนินงานวิจัยทั้งระยะแรกและระยะที่ 2 ให้ได้รับทราบร่วมกัน และมีความเป็นรูปธรรมมากขึ้น

21. กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้เครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

วัตถุประสงค์

- เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัยของชุมชนที่ดำเนินการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- เพื่อความสัมพันธ์เครือข่ายภาคีการท่องเที่ยวโดยชุมชน

ขั้นตอนวิธีการ

- จัดเวทีประชุมเตรียมความพร้อมในการแลกเปลี่ยน
- จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยไปเยี่ยมเยือนชุมชนท่องเที่ยวอื่น

ผู้เข้าร่วม

- คณะผู้วิจัย คณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชนสี่เขียว บ้านจอมแจ้ง
- พี่เลี้ยงสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- คณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชนบ้านหลวงเหนือ

ระยะเวลาดำเนินการ

สถานที่ดำเนินการ

- ศาลาหมู่บ้าน บ้านจอมแจ้ง
- ช่วงวัฒนธรรมไทลื้อ บ้านจอมแจ้ง อ.ดอยสะเก็ด จ.เชียงใหม่

ผลการดำเนินงาน

เกิดกระบวนการเรียนรู้ในลักษณะบ้านพี่บ้านน้อง โดยชุมชนเราซึ่งเป็นชุมชนน้องใหม่ได้ไปเยี่ยมเยือนบ้านหลวงเหนือ ได้เรียนรู้และเปลี่ยนประสบการณ์ทำงานวิจัยอันเป็นจุดเริ่มต้นก้าวแรกของการดำเนินงานเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้เรียนรู้รูปแบบกิจกรรมการนำเสนอชุมชน มีการปรึกษาหารือกัน

22. เวทีนำเสนอผลงานวิจัย

วัตถุประสงค์

- เพื่อรายงานผลการวิจัยตลอดจนการดำเนินงาน เรื่องการท่องเที่ยวชุมชนสี่เขียวบ้านจอมแจ้ง
- เพื่อใช้เป็นเวทีรับฟังข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนวิธีการ

- จัดเวทีนำเสนอผลงานวิจัยชุมชน

ผู้เข้าร่วม

- คณะผู้วิจัย คณะกรรมการท่องเที่ยวชุมชนสี่เขียว บ้านจอมแจ้ง
- พี่เลี้ยงสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ผู้ทรงคุณวุฒิ
- คณะผู้วิจัยจากชุมชนอื่น ๆ และผู้สนใจทั่วไป

ระยะเวลาดำเนินการ

- 4 เมษายน 2560

สถานที่ดำเนินการ

- ห้องประชุมมหาวิทยาลัยพายัพ

ผลการดำเนินงาน

คณะผู้วิจัยได้มีโจทย์การนำเสนอผลงานวิจัย “การจัดการท่องเที่ยวชุมชนสี่เขียวบ้านจอมแจ้ง ต.น้ำบ่อหลวง อ.สันป่าตอง จ. เชียงใหม่” ถือเป็นโอกาสอันดีที่จะได้รับข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ และเป็นการแลกเปลี่ยนมุมมองการดำเนินงานการท่องเที่ยวชุมชนของคณะผู้วิจัยจากแหล่งชุมชน เกิดแรงบันดาลใจในการขับเคลื่อนกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนในชุมชนของเราต่อไป

23. จัดทำรายงานฉบับสมบูรณ์วัตถุประสงค์

- เพื่อรวบรวมข้อมูลการดำเนินงานทั้งหมด เสนอต่อสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ขั้นตอนวิธีการ

- จัดพิมพ์รูปเล่มเอกสารรายงานการวิจัย

ผู้เข้าร่วม

- คณะผู้วิจัย

ระยะเวลาดำเนินการ

- กุมภาพันธ์ – มีนาคม 2560

สถานที่ดำเนินการ

- ศาลาหมู่บ้าน บ้านจอมแจ้ง

ผลการดำเนินงาน

ข้อมูลทั้งหมดของการดำเนินงานศึกษาวิจัย “การจัดการท่องเที่ยวชุมชนสีเขียวบ้านจอมแจ้ง ต. น้ำบ่อหลวง อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่” ได้รับการรวบรวมและจัดพิมพ์เป็นรูปเล่มรายงานไปยังสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อได้รับทราบถึงการดำเนินงานที่ผ่านมา อันเป็นกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน จนมีการสานต่อหลังจากสิ้นสุดโครงการวิจัย โดยรูปเล่มดังกล่าวสามารถใช้เป็นเอกสารอ้างอิงต่อไปได้

บทที่ 4 ผลการดำเนินงาน

ข้อมูลสภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของบ้านจอมแจ้ง ต.น้ำบ่อหลวง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่

คำขวัญ หมู่บ้านเกษตรกรรม วัฒนธรรมสูงส่ง จรรโลงประเพณี
พิธีแห่บั้งไฟ ป่าไม้เศรษฐกิจ แหล่งผลิตข้าวหอมมะลิชุมชน

วิสัยทัศน์ บ้านจอมแจ้งแหล่งภูมิปัญญา ป่าสีเขียว ก้าวสู่การท่องเที่ยวชุมชน เพื่อการพึ่งพา
ตัวเองอย่างยั่งยืน

1. สภาพพื้นฐานทั่วไปของบ้านจอมแจ้ง

1.1 ขอบเขตพื้นที่บ้านจอมแจ้ง ; หมู่ 4 ต.น้ำบ่อหลวง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่

ตั้งอยู่ระหว่าง	เส้นรุ้งที่ 18.38 – 18.42 องศาเหนือ เส้นแวงที่ 98.50 – 98.51 องศาตะวันออก
แผนที่ระวาง	4746 II (ลำดับชุด L7017) มีพื้นที่รวมทั้งหมด 3.31 ตรกม. หรือ 1,955 ไร่
ทิศเหนือจรด	บ้านหนองห้า หมู่ 5 ต.น้ำบ่อหลวง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ บ้านน้ำแพร่ ต.น้ำแพร่ อ.หางดง จ.เชียงใหม่ บ้านห้วยส้ม ต.สันกลาง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่
ทิศตะวันออกจรด	บ้านโรงวัว หมู่ 1 ต.น้ำบ่อหลวง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ บ้านน้ำบ่อหลวง ต.น้ำบ่อหลวง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่
ทิศใต้จรด	บ้านสันเหนือ หมู่ 10 ต.น้ำบ่อหลวง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ บ้านเด่น หมู่ 2 ต.บ้านแม อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่
ทิศตะวันตกจรด	บ้านเด่น หมู่ 2 ต.บ้านแม อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ บ้านหนองห้า หมู่ 5 ต.น้ำบ่อหลวง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่

1.2 ลักษณะทำเลภูมิประเทศ

หมู่บ้านจอมแจ้งอยู่สูงจากระดับน้ำทะเลราว 400 เมตร มีพื้นที่หมู่บ้าน 1,955 ไร่ (ที่มาจากคู่มือข้อมูลหมู่บ้านจอมแจ้ง อบต.น้ำบ่อหลวง) สามารถแบ่งพื้นที่ออกเป็น 3 ส่วน คือพื้นที่ส่วนที่หนึ่งเป็นพื้นที่ป่าบนภูเขาอยู่ทางทิศตะวันออก ราว 1,620 ไร่ พื้นที่ส่วนที่สองเป็นพื้นที่อยู่อาศัยตั้งอยู่ที่ราบเชิงเขามีการตั้งบ้านเรือนแนวยาวตลอดถนนระยะทางกว่า 1 กิโลเมตร ราว 80 ไร่ และพื้นที่ส่วนที่สามเป็นที่ราบทำการเกษตรอยู่ที่ทิศตะวันตก มีแม่น้ำขานเป็นแม่น้ำสายหลักโดยมีการขุดคลองดึงน้ำเพื่อใช้ทางการเกษตร ราว 255 ไร่ ความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่อยู่ในระดับดีเมื่อพิจารณาจากระดับชั้นคุณภาพลุ่มน้ำดังต่อไปนี้ (ที่มาจากคู่มือข้อมูลหมู่บ้านจอมแจ้ง อบต.น้ำบ่อหลวง)

ตารางที่ ^๕ชั้นคุณภาพน้ำ

ชั้นคุณภาพลุ่มน้ำ	ตารางกิโลเมตร	ไร่	ร้อยละ
ชั้น 3	0.84	528	26.84
ชั้น 4	2.16	1,348	69.01
ชั้น 5	0.13	79	4.16
รวม	3.13	1,955	100

1.3 ลักษณะภูมิอากาศ

ภูมิอากาศบ้านจอมแจ้งมีสามฤดู คือ

ฤดูร้อน เริ่มต้นราวกลางเดือนมีนาคมถึงต้นเดือนมิถุนายน

ฤดูฝน เริ่มต้นราวกลางเดือนมิถุนายนถึงต้นเดือนตุลาคม

ฤดูหนาว เริ่มต้นราวพฤศจิกายนถึงต้นเดือนกุมภาพันธ์

ช่วงที่อากาศเย็นสบายกำลังดีคือ ช่วงราวเดือนตุลาคมถึงเดือนพฤศจิกายน

ช่วงที่หนาวที่สุดคือ ช่วงปลายเดือนธันวาคมถึงมกราคม

ช่วงที่ร้อนที่สุดคือ ช่วงปลายเดือนเมษายนถึงปลายเดือนพฤษภาคม

1.4 ลักษณะประชากร บ้านจอมแจ้ง

ประชากรในหมู่บ้านมีราว 391 คน โดยทั่วไปยังคงมีความเป็นวิถีชีวิตชนบทของชาวเชียงใหม่ กล่าวคือ มีความเรียบง่าย ไม่เร่งรีบ มีวิถีชีวิตที่ผูกพันกับพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ มีวัดจอมแจ้งเป็นศูนย์รวมจิตใจ และพึ่งพาการเกษตรและทรัพยากรป่าไม้ ระดับการศึกษาของคนในหมู่บ้านส่วนใหญ่จบประถมศึกษาปีที่ 4 รองลงมาคือปริญญาตรี และต่ำกว่าระดับปริญญาตรี ตามลำดับช่องทางที่นิยมรับข่าวสารมากที่สุดคือโทรทัศน์ วิทยุ หอกระจายข่าวของหมู่บ้านและทางออนไลน์ อินเทอร์เน็ตตามลำดับ ซึ่งส่วนใหญ่ยังคงประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รองลงมาคือการเกษตรและการค้าขายทั่วไป รายได้เฉลี่ยต่อปีต่อคนอยู่ที่ประมาณ 50,000 บาท ภาระหนี้สินอยู่ช่วงระหว่าง 5,000 – 100,000 บาท ต่อครัวเรือน (ที่มาจากคู่มือข้อมูลหมู่บ้านจอมแจ้ง อบต.น้ำบ่อหลวง)

1.5 การเดินทางเข้าหมู่บ้าน

การเข้าถึงหมู่บ้านจอมแจ้งเริ่มจากเส้นทางจากสี่แยกตลาดต้นพะยอม ต.สุเทพ อ.เมืองเชียงใหม่ เลียบคลองชลประทาน ผ่านสี่แยกพิชสวนโลก สี่แยกต้นแก้ว มุ่งหน้าไปทางอำเภอหางดง สันป่าตอง ราว 26 กม. ถึงสะพานข้ามคลองชลประทานเข้าวัดน้ำบ่อหลวง แล้วเลียบคลอง

ชลประทาน เลี้ยวขวาตรงไปราว 3 กม จุดเด่นหมู่บ้านคือบันไดนาคที่เลื้อยจากยอดดอยลงสู่ถนนเข้าหมู่บ้าน

1.6 กลุ่มชุมชน

1. ป่าชุมชน
2. สมุนไพร (ผู้สูงอายุ)
3. รัฐวิสาหกิจชุมชน (โดม/ขนม อาหาร/ ผางประทีป/แกะสลัก)
4. ปราษฎ์ชุมชน (การทำกลอง/ตีมีด)
5. แก๊สชีวภาพ
6. กลุ่มสตรีแม่บ้าน (กศน.)
7. อบต.
8. สภาวัฒนธรรมตำบล
9. วิถีเกษตร(พอเพียง/ปลอดภัย)
10. กลุ่มอนุรักษ์ภาษาล้านนา
11. กลุ่มงานหัตถกรรมจักสาน
12. ขงพื้นเมือง (หมอกระดุก/นวดแผนไทย)

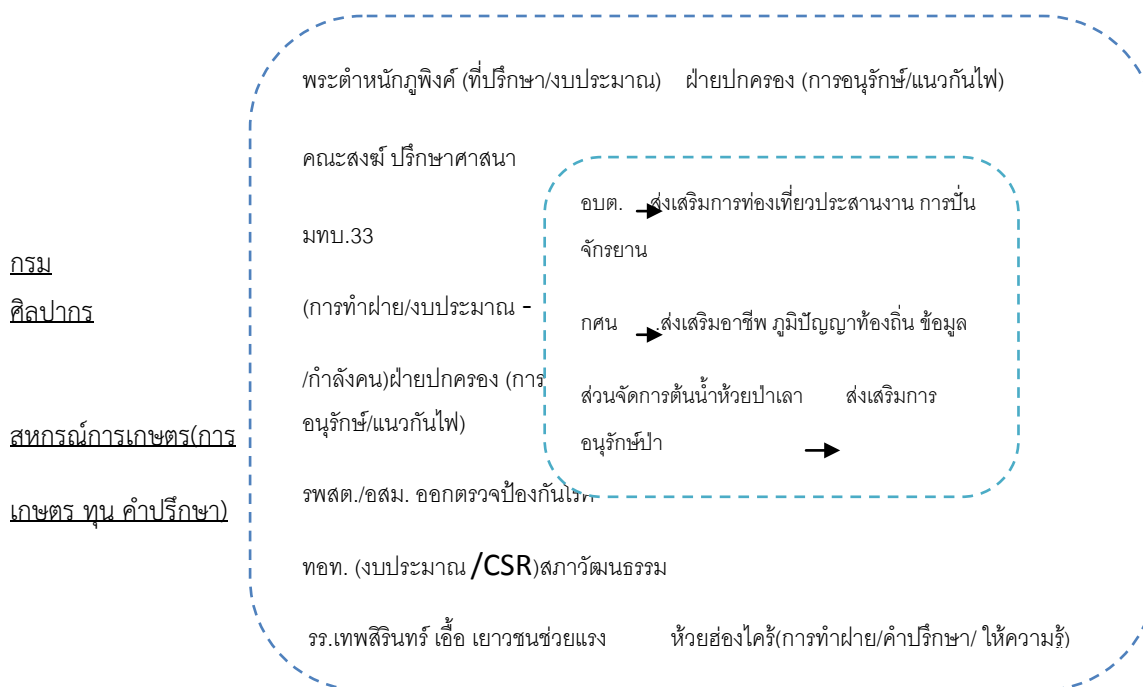
1.7 การวิเคราะห์ความสัมพันธ์และบทบาทระหว่างคนในชุมชนและหน่วยงานภายนอก

จากการศึกษาพบว่า มีหน่วยงานจากภาครัฐหลายหน่วยงานที่เข้ามาดำเนินการสนับสนุนกิจกรรมต่างๆในหมู่บ้านอย่างต่อเนื่องในหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านกำลังคน งบประมาณ องค์ความรู้ศาสตร์ต่าง ๆ ทั้งนี้ได้มีการวิเคราะห์หน่วยงานความใกล้ชิดของแต่ละหน่วยงานตามแผนภูมิข้างล่าง โดยวงในสุดคือหน่วยงานที่มีบทบาทใกล้ชิดมากที่สุด วงชั้นกลางและวงชั้นนอกมีบทบาทใกล้ชิดรองลงมา

วิจัยพลังงาน มช. / แก๊สชีวภาพ

กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม(เตาเผาขยะ)

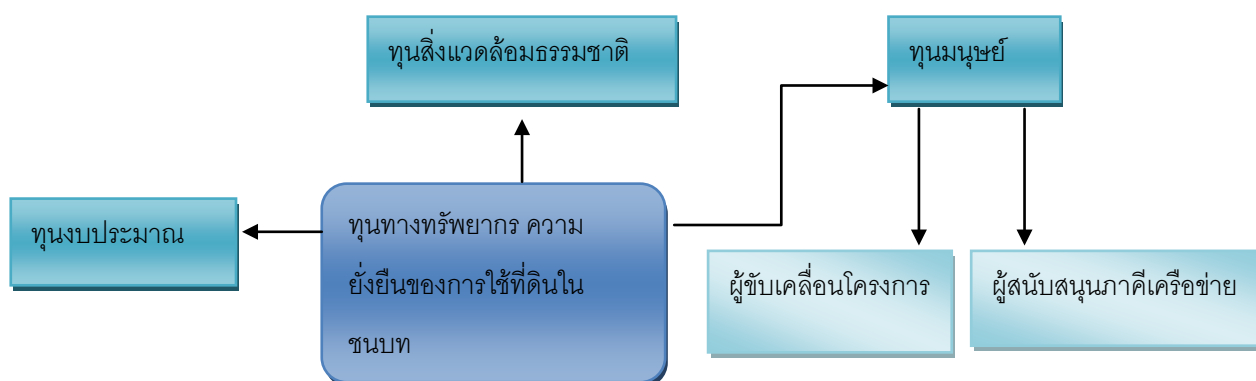
หน่วยงานพัฒนาชุมชนสันป่าตอง

แผนภูมิที่ 1 แสดงความสัมพันธ์และบทบาทที่ใกล้ชิดกับชุมชนบ้านจอมแจ้ง

1.8 การวิเคราะห์ทุนทางทรัพยากรของชุมชนบ้านจอมแจ้ง

จากการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนบ้านจอมแจ้งสามารถวิเคราะห์ทุนทางทรัพยากรที่เอื้อต่อการส่งเสริมเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยว โดยพบว่าทรัพยากรของชุมชนมีทั้งจับต้องได้และจับต้องไม่ได้แต่สัมผัสได้ด้วยความรู้สึกดังแผนภูมิต่อไปนี้

แผนภูมิที่ 2 แสดงทุนทางทรัพยากรบ้านจอมแจ้ง

แนวทางการจัดการทรัพยากร (สิ่งที่ต้องคำนึงถึงเพื่อลดผลกระทบ)

- การสร้างกฎระเบียบ
- การกำหนดกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยว
- ศึกษาพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว
- การใช้วัสดุทดแทน
- การลดความเสียหายต่อสภาพแวดล้อมของป่าไม้
- การกำหนดการท่องเที่ยวและความร่วมมือของชุมชน

1.9 การวิเคราะห์แผนกิจกรรม

- ศึกษาข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน
- หาแนวทางการจัดการทรัพยากร (ไม่ให้เกิดผลกระทบ/การตั้งกฎระเบียบ)
- หารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยว

แผนกิจกรรม (สิ่งที่ทำให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวของชุมชน)

- การเพิ่มเติมองค์ความรู้ด้านต่างๆ
- การสร้างสรรค์กิจกรรมของนักท่องเที่ยว
- ศึกษาดูงานเพื่อนำมาปรับใช้และนำมาทำตัวอย่าง
- การบริหารจัดการก่อตั้งกลุ่มท่องเที่ยว ออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยว
- การกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม

ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาทรัพยากรจากกลุ่มชุมชนต่างๆ มีดังต่อไปนี้

1.กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน

ตารางที่ ป่าสมุนไพรและสรรพคุณ

ชื่อสมุนไพร	สรรพคุณและอื่นๆ
หญ้าขี้ฉ่าย	ใช้อบสมุนไพร
โตไม้รู้ล้ม	ต้มกินบำรุงร่างกาย ดองเหล้า
กวาวเครือขาว	รากต้มกินสร้างฮอร์โมนเพศหญิง
กวาวเครือแดง	รากต้มกินสร้างฮอร์โมนเพศชาย
ปังกี	นำรากมาชุดเป็นผง เป็นยาหอมแก้วิงเวียน
ขามป้อมดิน	เอาต้น + ราก ชุตขายให้พ่อค้าต่างถิ่น กก. 80 บาท
หญ้าหนอนตายอยาก	ใช้ใบนำมาบดผสมน้ำฉีดในแปลงผักปราบศัตรูพืช
เห็ดหอม	ใช้ต้น ใบ เอามาทำยาอบสมุนไพร

สาบเสือ / หล้าเมืองอาย	ใช้ใบบดห้ามเลือด
ต้นหมี่	ใช้ใบมาต้มสระผม เพื่อให้ผมดกดำ
กาฝากต้นรัก(ไม้ฮัก)	ใช้ส่วนกาฝากไม้ฮักมาต้มเป็นยารักษาการปวดฟัน ยางรัก ใช้ทาฝีไม่ให้เป็นสีดำ แก่นยางรัก ใช้ถ่านตีมีด ให้มีดทนทานและมีสีเหล็กขาวสวย
ไม้เหียง	ใช้น้ำที่อยู่ในต้น กินแก้ไอแก้หวัด
ไม้มนนาง	ใช้เปลือก + ราก ไปต้มกินเพื่อเพิ่มน้ำนมของแม่
ไม้ชะวัด	ใช้กิ่งก้านมาสับ แก้ปวดหลัง
ดีหมี	ใช้ใบมาแช่น้ำล้างหน้าแก้ตาฟาง

1. อาหารจากป่า

(ช่วงฤดูร้อน มี.ค. – เม.ย.)

- ผักสาย เป็นไม้เลื้อย/เป็นเครือ นำมาลวกจิ้มน้ำพริก
- ผักหวาน ลวกจิ้มน้ำพริก
- ไข่มดแดง
- ผักขี้ติ้ว ยำผัก ลวกจิ้มน้ำพริก
- แมงมัน
- ผักชะมวง(ส้มป่อง) มีทุกฤดู นำยอดมาทำยำผัก

(ช่วงฤดูฝน พ.ค. – ก.ย.)

- หน่อไม้
- เห็ด (เห็ดหล่ม เห็ดไข่ห่าน เห็ดเหือง เห็ดแดง เห็ดถอย เห็ดโคน)

(ช่วงฤดูหนาว ต.ค.- ก.พ.)

- ผักไข่เหา
- ดอกหอมสัวก

2. ไม้อุนรรักษ์

- ไม้ตึง(ไม้พวง)
- ไม้แฉะ
- ไม้เต็ง
- ไม้ลัง

- ไม้เปา
- ไม้เหียง
- ไม้หมี
- ไม้แดง
- ไม้ฮัก
- ไม้ชะมวง
- ไม้ไซค
- ราชพฤกษ์(ลั่นแล้ง)
- ไม้มะค่า
- ไม้คู้
- ไม้เกล็ด(ชิงชัน)
- ไม้โปย (ตะแบก)
- กาสะลอง(ต้นป๊อ)
- *ไม้หยิกเดียวม (ถ้าไปแตะจะสั้นไหวเอง)
- ไม้ขง
- ไม้ซาง
- *ไม้ดุก
- *ไม้ตะไหลแก้ว
- *ดอกหอมฮ็อก
- *ไม้มัน(กะบก)
- *ไม้คำหม็อก
- *ดอกช่อล่อ
- สารถิ
- *ไม้ตีนนก
- ไม้บะหวัด
- นมวัว
- นมควาย
- นมแมว
- นมนาง
- ไม้เกิ้ม
- ไม้จ้อป่า

- ไม้กอก(ต้นมะกอก)

2. ข้อมูลด้านการทำผางประทีป

ชื่อผู้ทำผางประทีป

นางประทีป แม่ทับ พรหมมนุษย์(แม่ส้ม) ภูมิลำเนา บ้านจอมแจ้ง เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2493 ปัจจุบันอายุ 64 ปี

การดำเนินงาน

เริ่มทำตอนอายุ 42 ปี (22ปีมาแล้ว) ปี พ.ศ. 2536เหตุผลที่เริ่มทำครั้งแรก อยากรองฝึกทำ เพราะต้องใช้ในประเพณีเป็ง เป็นประจำทุกปีและทดลองจำหน่ายในหมู่บ้าน ปรากฏว่าขายดี จึงเริ่มทำมาจำหน่ายตั้งแต่นั้นมา โดยส่งวัตถุดิบผาง จากบ้านน้ำตัน ต. บ้านกาด อ. แม่วาง จ. เชียงใหม่ ต่อมาได้สั่งซื้อจากบ้านคุณจรรยา อ. ฮอด ส่วนซื้อผ้ารับซื้อมาจากพ่อค้าชาวป้าซาง ชื่อคุณอนันต์ ที่จะคอยเป็นผู้จัดส่งมาให้ทุกปี ภายหลังได้เปลี่ยนจากด้ายทอมือ มาเป็นด้ายปั่นด้วยเครื่อง เพราะมีต้นทุนถูกกว่าและหาซื้อได้ง่าย แต่ยังคงรักษาธรรมเนียมการปั่นตีนกา ตามความเชื่อของพระพุทธศาสนา ของการกำเนิดพระโพธิสัตว์ 5 พระองค์ จากแม่กาเผือก

ขั้นตอนการทำ

1. จัดเตรียมผางและซื้อผ้า โดยการนำซื้อผ้ามาต้มให้ละลาย
2. ปั่นตีนกา เริ่มโดยนำด้ายมาชุบกับซื้อผ้า แล้วผึ่งลมให้แห้ง หลังจากนั้นนำมาตัดให้มี ความยาวที่พอดี (2-3 นิ้ว สำหรับอันเล็ก และ 4-5 นิ้ว สำหรับอันใหญ่)
3. นำด้ายที่ผ่านการชุบซื้อผ้ามาคลี่เกลียวด้ายออกให้เป็นรูป 3 แฉก คล้ายตีนกา แล้วนำไปวางบนผาง
4. เทน้ำซื้อผ้าลงไปจนปริ่มผาง จากนั้นก็รอให้ซื้อผ้าเย็นตัว ก็เป็นอันเสร็จสิ้น

ข้อดี/เอกลักษณ์

นอกจากใช้ใส่เทียนผืนเป็นรูปตีนกาตามแบบอย่างธรรมเนียมล้านนาที่สอดคล้องกับความเชื่อพระพุทธศาสนาแล้ว ตัวตีนกายังช่วยให้เกิดการเผาผลาญซื้อผ้าได้อย่างทั่วถึง ทำให้เกิดแสงสว่างได้ยาวนานถึง 20 นาที

การจัดจำหน่าย

ปลีก-ส่ง อย่างน้อยปีละ 55,000 อัน

ขีดจำกัด

เป็นผลิตภัณฑ์ที่สามารถทำจัดจำหน่ายได้แค่ปีละครั้งตามประเพณีเป็งเท่านั้น

ความต้องการ

ต้องการต่อยอดผลิตภัณฑ์ ทำเป็นผางประทีปแฟนซีและบรรจุภัณฑ์สำหรับการจำหน่ายเป็น ของที่ระลึกและตัวของการทำเทียนหอม เพื่อให้ขายได้ตลอดทั้งปี

3. ข้อมูลด้านเครื่องดนตรีพื้นเมือง (การทำกลอง)

ชื่อศิลปิน พ่อชัยวัฒน์ จันทร์ทอง

ภูมิลำเนา บ้านจอมแจ้ง เกิดเมื่อ 1 ต.ค. 2504 (54 ปี)

ประวัติการศึกษา

สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จากโรงเรียนบ้านจอมแจ้ง ต.น้ำบ่อหลวง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่

ประวัติการทำงาน

พ่อชัยวัฒน์ จันทร์ทอง แต่เดิมประกอบอาชีพเกษตรกรรม และรับจ้างทั่วไป ต่อมาได้ยึดอาชีพการกลึงไม้ แต่ด้วยความมีใจรักในเสียงดนตรีพื้นเมืองและเคยศึกษาฝึกฝนการเล่นโน้ตพื้นเมืองมาในวัยเด็ก จึงมีความฝันที่อยากเป็นศิลปิน กระทั่งในราว ปี พ.ศ. 2542 ได้ริเริ่มทำกลองพื้นเมืองที่มีชื่อว่า กลองป่งเป้ง หรือกลองเต่งถึง และทำขลุ่ยพื้นเมือง โดยได้เริ่มศึกษาเรียนรู้ด้วยวิธีครูพักลักจำ ในตอนแรกได้สังเกตเสียงกลองที่ไพเราะจากคณะวงดนตรีพื้นเมืองและเริ่มทำการฝึกฝนโดยใช้กลองที่มีเสียงดีเป็นต้นแบบมาวัดขนาด สัดส่วน ลองผิดลองถูกมาหลายครั้ง และด้วยความสามารถในการกลึงไม้จึงทำกลองได้สำเร็จในที่สุด ทั้งยังมีรับเล่นดนตรีพื้นเมืองเรื่อยมาจวบจนปัจจุบัน

ประวัติการเรียนดนตรีพื้นเมือง

พ่อชัยวัฒน์ จันทร์ทอง ได้เรียนดนตรีกับครูดนตรีพื้นเองตั้งแต่อายุ 18 ปี เริ่มเรียนการเป่าขลุ่ย การเล่นสะล้อ การเล่นซึง จากพ่อครูตา พรหมตามัน ผู้เป็นพ่อครูดนตรีพื้นเมืองบ้านจอมแจ้งปัจจุบันได้เสียชีวิตลงแล้ว กระทั่งอายุ 25 ปี ได้ไปเรียนการเล่นดนตรีปี่พาทย์ซ้อง จากพ่อครูหล้า คำแดง พ่อครูดนตรีปี่พาทย์พื้นเมืองชาวบ้านศาลา ต.ยุหว่า อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ ซึ่งในสมัยก่อนไม่ได้มีโน้ตเพลงสากลมาช่วยจำในสมัยนี้ แต่ใช้การท่องจำฝึกฝนด้วยวิธีให้ผู้เรียนนอนเรียงกับพื้นและเปล่งเสียงร้องด้วยภาษาช่วยจำตามจังหวะโน้ตเพลงของเครื่องดนตรีนั้น ๆ

ตัวอย่างภาษาช่วยจำในการตบสว่า (ตีฉาบ) แบบพื้นบ้านระกอบการตีกลองปู้จา (บูชา)

ก่อนตีกลองปู้จา จะต้องมีการตีสว่า (ฉาบ) ว่า”สาว ๆๆ หลับเตอะสาว หลับเตอะสาว หลับเตอะ หลับเตอะ “

หากจะมีการตีกลองแบบทำนองเสื่อขบตุ้ ตบสว่าต่อไปตามจังหวะกลอง ว่าดังนี้ “สาวหลับเตอะ หลับเตอะสาว หลับเตอะ สาวหลับเตอะ หลับเตอะสาว หลับเตอะ หลับเตอะ”

หากจะตีกลองตะตึงหย่าง ตบสว่าดังนี้ “สาวหลับเตอะสาว หลับเตอะสาว หลับเตอะ หลับเตอะ ”

ตัวอย่างภาษาช่วยจำในการตีกลอง

การตีกลองแบบทำนองเสื่อขบตุ้ ว่าดังนี้ “ตึงตุ้มตะ ตะตึงหย่างตุบตะ ตึงตุบตะ ตะตึงหย่าง ตะตึงอย่างตุบ”

หากตีกลองตะตึงอย่าง “ตะตึงอย่างตะตึงอย่างตบตะ ตะตบตะตึงอย่าง ตะตึงอย่างตบ (ตีฆ้องโม่ง) ตะตึงอย่าง ตะตึงอย่างตบตะ ตะตบตะตบตะ ตะตึงอย่าง ตะตึงอย่างตบ (ตีฆ้องโม่ง) ตี จังหวะทำนองนี้จนจบเพลง”

การตบสว่า (ตีฉาบ)และตีกลองข้างต้นเป็นแบบฉบับของพ่อหนานสว่าง ศรีวิชัย ที่ใช้ เทคนิคของคำที่มีเสียงสั้นยาวเป็นตัวแทนของเสียงดนตรีพื้นเมืองแลชนิด โดยให้ผู้เล่นท่องภาษาช่วย จำดังกล่าวแทนท่วงทำนองของตัวโน้ตเพลงสากลที่ใช้ในปัจจุบัน

ประเภทงานดนตรีล้านนา

1. ปี่พาทย์พื้นเมือง 6-8 คน วงใหญ่สุด
2. สะล้อ ซอ ซึง 5-9 คน
3. พิณเปี๊ยะ (เล่นเดี่ยว หรืออาจประยุกต์ดนตรีพื้นเมืองผสม)
4. ปี่จุ่ม 4 คน ใช้ประกอบการบิ๊บซอ
5. ดนตรีพื้นเมืองประยุกต์ (ดนตรีสากล + ปี่พาทย์พื้นเมือง)

ประเภทของกลองแห่

1. กลองปู้จา
2. กลองสะบัดชัย
3. กลองตึงโนง หรือ กลองแอว
4. กลองเต่งถึง
5. กลองปู้เจว่
6. กลองมองเซิง
7. กลองตะโพน หรือ โป่งปิง
8. กลองตะลัดโปด
9. กลองหลวง

ขั้นตอนการทำกลองพื้นเมืองป่งเป้ง ของช่างชัยวัฒน์ จันทรทอง โดยใช้วัสดุจากไม้ที่ปลูกหมุนเวียน ได้ เช่น ไม้ฉำฉา ไม้ขนุน ไม้มะม่วง ไม้ซ้อ เป็นต้น โดยมีวิธีดังต่อไปนี้

1. การเตรียมไม้ฉำฉา ไม้ขนุน ไม้ซ้อ เป็นท่อนให้ได้หน้ากว้าง 12 นิ้ว ยาว 18 นิ้ว
2. กลึงด้านนอกให้ได้รูปทรงของกลองตามกลองต้นแบบ
3. กลึงคว้านเอาเนื้อไม้ด้านในออกให้หมดจนทะลุ โดยรักษาความหนาของหุ่นกลอง

ประมาณ 1.5 – 2 เซนติเมตร

4. ท้องไว้สองสามวันให้เนื้อไม้แห้ง แล้วลงสีดำหรือสีแดงเฉพาะด้านนอก ทิ้งไว้ให้สีแห้ง
5. ตัดหนังวัวที่แห้งแล้วเป็นแผ่นวงกลมให้มีขนาดกว้างกว่าขอบหน้ากลองประมาณ 1

นิ้ว

6. ขึ้นหน้ากลอง โดยขึ้นหน้ากลองทั้งสองด้านพร้อมกับตึงเชือกขึ้นหน้ากลองไล่ไป

หลายๆรอบให้หน้ากลองตึงได้ระดับ

7. ผูกมัดกลองกับฐานขาตั้งกลอง แล้วขุดหน้ากลองออกจนหนังวัวเกลี้ยงเกลา

8. เมื่อชิงหนังวัวแห้งหน้ากลองตั้งให้ตั้งได้ทีแล้วลองตีฟังเสียงให้ได้ลักษณะเสียงไพเราะเป็นอันแล้วเสร็จ

การจัดจำหน่าย

กลองพื้นเมืองป่งเป้ง ราคา 1,500 บาท

กลองเต่งถึง ราคา 8,000 บาท

กลองอื่น ๆ ราคาตามตกลงกัน

นอกจากนี้ยังมีรับงานบรรเลงดนตรีปี่พาทย์พื้นเมือง เวลา 1 วัน 1 คืน ราคา 6,000 – 7,000 บาท

กลุ่มลูกค้า

ศิลปินตีกลองจากคณะวงดนตรีพื้นเมืองในภาคเหนือ และผู้สนใจทั่วไป

ผลงานการเผยแพร่

พ่อชัยวัฒน์ จันทรทอง นอกจากจะเป็นศิลปินที่มีความสามารถด้านการทำกลองพื้นเมืองแล้วยังเป็นวิทยากรในการเผยแพร่วิธีการทำกลองและการเล่นดนตรีพื้นเมืองให้กับกลุ่มนักเรียนนักศึกษาและผู้มีความสนใจทั่วไป อาทิ

- นักศึกษาจากวิทยาลัยนาฏศิลป์เชียงใหม่
- ชมรมพื้นบ้านบ้านนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- สภาวัฒนธรรมอำเภอสันป่าตอง
- นักเรียนโรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม
- นักเรียนโรงเรียนเทพศิรินทร์เชียงใหม่

และปัจจุบันยังเป็นครูพิเศษสอนการเล่นดนตรีพื้นเมืองให้กับนักเรียนในโรงเรียนท้องถิ่นใกล้เคียงได้แก่

- โรงเรียนบ้านช่างกระดาช ต.ยุหว่า อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่
- โรงเรียนวัดทุ่งศิลา ต.บ้านกาด อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่
- โรงเรียนบ้านห้วยแก้ว ต.ดอนเปา อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่

เกียรติคุณที่ได้รับ

- ได้รับรางวัลรองชนะเลิศอันดับ1 การประกวดดนตรีพื้นเมืองประเภทกลองเต่งถึง วัดเกาะกลาง อ.เมือง จ.เชียงใหม่
- วิทยากรสืบสานภูมิปัญญา งานมุขิตาจิต พ่ออุ้ยใจคำ ตาปัญญา เดือนเมษายน พ.ศ. 2549 ต.บ้านกาด อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่
- เป็นวิทยากรท้องถิ่นสอนดนตรีพื้นเมืองให้กับนักเรียนโรงเรียนบ้านพันตน โรงเรียนวัดมะกิบตองหลวง
- เป็นวิทยากร โครงการสืบสานวัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็ง โดยสภาวัฒนธรรม อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่

4. ข้อมูลการดำเนินการธุรกิจของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

รายชื่อสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หมู่ 4 บ้านจอมแจ้ง ต.น้ำบ่อหลวง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่

1. นายณรงค์ศักดิ์ ปันตงเขียว ประธานสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
2. นางกรรณิการ์ ปันตงเขียว รองประธานสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
3. นางจันทนา ดวงเงิน
4. นางสาวบุษกร ปันตงเขียว
5. นางอนงค์ แสงสุวรรณ
6. นางกัลยาณี ไชยชนะ
7. นางวิไลวรรณ จันทอง
8. นางลำดวน อินตา
9. นางทัพ พรหมมนุษย์

การดำเนินการจัดตั้งกลุ่ม

กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้จัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชน แปรรูปอาหารขนม เมื่อวันที่ 13 ธันวาคม พ.ศ.2548 รหัสทะเบียน 6-50-12-14/1-0010 ดำเนินการแปรรูปอาหารขนม กิจกรรมดำเนินการเรื่อยมาก็พอดำรงสภาพอยู่ได้ในเบื้องต้นแต่แล้วก็ยังไม่สำเร็จผลเท่าที่ควร ทางกลุ่มจึงพัฒนาปรับปรุงกิจการให้ได้รับการรับรองจากองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวงให้เป็นวิสาหกิจตำบล เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน 2551 โดยมีการผลิตอาหารขนมเพิ่มขึ้นเพื่อให้เกิดความหลากหลายอันประกอบด้วย

1. ขนมเปียะไข่เค็ม	2. ขนมเปียะไส้ถั่ว	3. ขนมกะหรี่ปั๊ปปิ้งไส้ถั่ว
4. ขนมปั้นสิบไส้ถั่ว	5. ขนมกรอบเค็ม	6. คูกี้กึ่งแห้ง
7. คูกี้กล้วยพืช	8. เค้กกล้วยหอม	9. ขนมทองม้วน
10. ขนมทองพับ	11. น้ำพริกตาแดง	12. ข้าวต้มยวนสมุนไพร
13. อาหารพื้นเมือง		

โดยมีรายการอาหารขนมลำดับที่ 1-11 ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานจากองค์การอาหารและยา (อย.) เมื่อวันที่ 3 ก.พ. 2552 และได้รับการรับรองมาตรฐานจากจังหวัดเชียงใหม่โดยสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 13 สิงหาคม พ.ศ. 2552 โดยทางกลุ่มได้จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตขนมต่างๆโดยตรง ที่บ้านเลขที่ 113 ม.4 ตำบลน้ำบ่อหลวง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ ต่อมาทางกลุ่มได้ส่งผลิตภัณฑ์สินค้าของกลุ่ม 1 ชนิด คือขนมเปียะไข่เค็ม เข้ารับการคัดสรรผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) และได้รับการคัดสรรให้เป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ในระดับ 1 ดาว

จากนั้นทางกลุ่มได้รับการพัฒนาส่งเสริมด้านวิชาการจากพัฒนาการจังหวัดเชียงใหม่ และสำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดเชียงใหม่ สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ และสมาชิกในกลุ่มได้มีโอกาสเข้ารับการฝึกอบรมด้านผลิตภัณฑ์จากหน่วยงานต่าง ๆ อาทิ

- การฝึกอบรมพัฒนาผลิตภัณฑ์ K.B.O. เมื่อวันที่ 12-13 ก.พ. 2554 ณ โรงแรมเชียงใหม่ภูคำ
- การฝึกอบรมด้านการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์สินค้า เมื่อวันที่ 1 มี.ค. 2554 ณ คณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ในการจัดจำหน่ายทางสำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ได้เปิดพื้นที่ให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนได้ทำอาหารขนมไปจัดจำหน่ายตั้งแต่ปี พ.ศ. 2550 – 2554 และไปจัดจำหน่ายที่ภาคสลิบวทอง ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2553 เรื่อยมา ต่อมาทางกลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนตำบลน้ำบ่อหลวงได้มีการรวมกลุ่มกับสมาชิกวิสาหกิจชุมชนจากตำบลอื่น ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ เปิดพื้นที่ตลาดนัดวิสาหกิจชุมชนของสำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่เมื่อวันที่ 2 ก.พ. 2555 เพื่อจัดจำหน่ายสินค้าประเภทอาหารปลอดภัย พืชผักปลอดสารพิษ ที่อาคารจอตระกูลสำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่และบริเวณศูนย์ราชการ (ศาลากลาง) จังหวัดเชียงใหม่ ทุกวันจันทร์ อังคารแรกของเดือน และทุกวันพฤหัสบดีสุดท้ายของเดือน ตั้งแต่ปี พ.ศ.2555 จวบจนปัจจุบัน

ปัจจุบันนอกจากทางกลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านจอมแจ้ง ต.น้ำบ่อหลวง จะมีการจัดจำหน่ายอาหารขนมปลอดภัยแล้ว ยังได้รับเกียรติ เป็นวิทยากรฝึกอบรมการทำอาหารและขนมปลอดภัยให้กับกลุ่มสตรีแม่บ้านในหมู่บ้านต่าง ๆ ของอำเภอสันป่าตองตามโครงการของหน่วยงานการส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) ในการส่งเสริมการประกอบอาชีพและสามารถใช้เป็นอาชีพเสริมได้

ปัญหาและอุปสรรคที่พบ

ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านจอมแจ้ง ต.น้ำบ่อหลวง มีอุปสรรคเรื่องช่องทางการจัดจำหน่ายที่สามารถจัดจำหน่ายได้เฉพาะในวันที่มีตลาดนัดวิสาหกิจที่ศูนย์ราชการจังหวัดเชียงใหม่เท่านั้นเนื่องจากผลิตภัณฑ์อาหารและขนมเป็นของสดไม่สามารถเก็บไว้ให้นานได้ ทุกครั้งในการจัดจำหน่ายจึงต้องทำแบบวันต่อวัน ถ้าทำทิ้งไว้หลายวันอาหารและขนมจะมีรสชาติที่เปลี่ยนไปและบูดเสียได้ง่ายไม่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค ทั้งนี้ทางคณะผู้วิจัยสังเกตเห็นว่าหีบห่อที่ใช้บรรจุอาหารขนมบางอย่างไม่เหมาะสมกับสภาพวัตถุดิบอาหารและขนมชนิดนั้น คืออาหารและขนมสัมผัสกับอากาศมากเกินไป ในขั้นตอนการขนส่งอาหารและขนมยังทำให้ตัวผลิตภัณฑ์โดนแสงแดดและอุณหภูมิที่ไม่สม่ำเสมอ เมื่อได้สัมภาษณ์ทางกลุ่มสมาชิกวิสาหกิจชุมชนบ้านจอมแจ้งจึงทำให้ทราบว่าทางกลุ่มสมาชิกฯได้ตระหนักถึงอุปสรรคที่พบและมีความต้องการองค์ความรู้เพิ่มเติมในการถนอมอาหารและรูปแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อพัฒนาคุณภาพอาหารขนมและเพิ่มขีดความสามารถในการจัดจำหน่ายต่อไป

ขั้นตอนการทำขนมและอาหารปลอดภัยของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านจอมแจ้ง

1) ขนมแข่ง

เครื่องปรุงขนมแข่ง

- แป้งข้าวเหนียว 1 กิโลกรัม
- น้ำตาลทราย 500 กรัม
- กระทงใบตองสำหรับใส่ขนม น้ำดอกไม้น้ำสด
- ตะกร้าสำหรับนึ่งขนม
- น้ำมันหมูสำหรับทากระทง

วิธีทำ

1. นวดแป้งกับน้ำดอกไม้อุดให้มึนลักษณะขึ้นพองติดหลังมือ
2. ค่อยๆใส่น้ำตาลทรายลง นวดใช้เวลาหลายๆ จนน้ำตาลละลายหมดเป็นเนื้อเดียวกับแป้ง
3. จักแป้งหยอดลงในกระทงที่ทำด้วยน้ำมันหมู แล้ววางเรียงในที่ที่มีตระกร้อรองอีกชั้น

หยอกแป้งลงไปประมาณ 3/4 ของกระทง นำไปนึ่งไฟแรงประมาณ 30 นาที

หมายเหตุ ขนมขี้หนูนี้จะใช้น้ำตาลปีบแทนน้ำตาลทรายก็ได้

2) หมี่กะทิ

เครื่องปรุง

เส้นหมี่แช่น้ำให้นุ่ม	5	ขีด
เนื้อไก่ หรือเนื้อหมูที่เป็นชิ้นเล็กๆ	2	ขีด
ไข่ไก่ตีให้เข้ากัน	3	ฟอง
เต้าหู้เหลืองหั่นชิ้นเล็กบาง	2	แผ่น
มะพร้าวขูด	5	ขีด
ถั่วทอด	5	ขีด
ใบกุยช่ายหั่นท่อนสั้น	2	ขีด
ผักชีเด็ดเป็นใบ	1/2	ถ้วย
พริกชี้ฟ้าแดงหั่นฝอย	5	เม็ด
พริกป่น	1-2	ช้อนโต๊ะ
หอมแดงสับละเอียด	3	ช้อนโต๊ะ
น้ำตาลทราย	1/4	ถ้วย
เต้าเจี้ยว	1/2	ถ้วย
มะขามเปียก	1/4	ถ้วย
น้ำมัน	2-3	ช้อนโต๊ะ

(ใบกุยช่าย หัวปลี ใบบัวบก มะนาวหรือมะม่วงดิบ)

วิธีทำ

1. คั้นมะพร้าวให้ได้กะทิ 4 ถ้วย (ใช้น้ำสำหรับคั้น 3 ถ้วย)
2. ใส่น้ำมันลงในกระทะเล็กน้อย เทไข่ใส่ กลอกให้เป็นแผ่นบาง พอสุดักขึ้นม้วนให้เป็นแท่งกลม แล้วหั่นฝอย พักไว้
3. ใส่กะทิตลงในกระทะ ตั้งไฟกลาง ผัดให้แตกมันเล็กน้อย ใส่หอมแดง ผัดให้หอม ใส่ไก่ เต้าเจี้ยว น้ำตาล น้ำมะขามเปียก เต้าหู้ พริกป่น ผัดให้เข้ากัน ชิมรส แบ่งไว้ 1/2 ส่วน สำหรับราดหน้า
4. ใส่เส้นหมี่ ผัดให้เข้ากัน ใส่ถั่วทอด ใบกุยช่าย ผัดให้เข้ากัน ผิดไฟ
5. ตักใส่จาน ราดหน้าด้วยส่วนผสมที่แบ่งไว้ โรยผักชี พริกชี้ฟ้า ไข่เจียว เสิร์ฟพร้อมถั่วงอนสับ กุยช่าย หัวปลี ใบบัวบก

3) ปอเปี๊ยะทอด

เครื่องปรุง

แป้งปอเปี๊ยะ	2	ขีด	
เนื้อปูแกะ (ปูม้าหรือปูทะเล)	1	ถ้วย	2 ขีด
กุ้งแช่หรือปอกเปลือก หั่นชิ้นเล็กๆ	1	ถ้วย	
หมูสับ	1/2	ถ้วย	
พริกไทยป่น	2	ช้อนชา	
เห็ดหูหนู แช่น้ำให้นิ่ม ตัดหัวออกหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ		1/4	ถ้วย
ผักชีเด็ดเป็นใบๆ		1/2	ถ้วย
น้ำมันพืช	2	ช้อนโต๊ะ	
กระเทียมกลีบเล็ก	4	กลีบ	
รากผักชี	1	ช้อนโต๊ะ	
น้ำปลาดี	2	ช้อนโต๊ะ	
น้ำตาลทราย	2	ช้อนโต๊ะ	
วุ้นเส้นแช่น้ำหั่น	1/2	ถ้วย	
เต้าหู้หั่นฝอย	1	ถ้วย	

เอาน้ำมันใส่กระทะ เอารากผักชี กระเทียม พริกไทย โขลกละเอียดลงผัดให้หอม ใส่ปู เนื้อหมู เต้าหู้ เนื้อกุ้งลง ผัดพอสุก ใส่วุ้นเส้น เห็ดหูหนู น้ำปลา น้ำตาลทราย ผัดจนแห้งยกลงทิ้งไว้ให้เย็นใส่หม้อ

น้ำจิ้ม

ระหว่างทิ้งไว้ให้เย็น จวงน้ำส้ม 1/2 ถ้วย น้ำเปล่า 1/4 ถ้วย น้ำตาลทราย 1/2 ถ้วย ตั้งไฟให้เดือด เคี่ยวให้ข้นๆ แล้วยกลงทิ้งไว้ให้เย็น ตำพริกชี้ฟ้าแดง 2 เม็ด พริกเหลือง 2 เม็ด กับกระเทียมเล็ก 3 กลีบ ให้ละเอียด แล้วเอาช้อนตัก ใส่ลงในน้ำส้มที่เคี่ยวไว้แล้ว เอาหัวผักกาดปอกเปลือกหั่นฝอย 1/2 ถ้วย คั้นด้วยเกลือป่น 1/4 ถ้วย ล้างด้วยน้ำสุก บีบให้แห้ง ใส่ลงในหม้อน้ำส้ม คนให้เข้ากัน

วิธีห่อ

เอาแป้งมา 1 แผ่น วางผักชี 2-3 ใบ ตักไส้ใส่ 2 ช้อนโต๊ะ เอาแป้งพับปิดไว้แล้วพับแป้ง ด้านข้าง 2 ข้างขวางกับไส้ แล้วม้วนแป้ง ที่ริมใช้แป้งเปียกกวทาให้รอบ พอม้วนแป้งจะติดแน่น ห่อ เช่นนี้ จนหมดแป้งนำไปทอดไปร้อน และน้ำมันมาก ใช้ไฟกลาง พอเหลืองกลับอีกข้าง พอเหลืองอีก ข้างตักขึ้นมา ซับกระดาษ รับประทานร้อนๆกับน้ำจิ้มและผักที่ล้างสะอาดผักมี แตงปอกเปลือก ใบ โหระพา ใบสาระแหน่ และผักกาดหอม

4) ขนมน้ำใบเตย

ส่วนผสม

มะพร้าวขูด	1 ½	กิโลกรัม
น้ำตาลทราย	3	ถ้วยตวง
แป้งข้าวเจ้า	1 ½	ถ้วยตวง
แป้งข้าวเหนียว	1 ½	ถ้วยตวง
แป้งมัน	½	ถ้วยตวง
น้ำดอกมะลิ	½	ถ้วยตวง
ใบเตย สะอาด	2	ถ้วยตวง

วิธีทำ

1. คั้นมะพร้าวโดยใช้น้ำดอกไม้ 3 ครั้ง ให้ได้กะทิ 2 ½ ถ้วยตวง
2. ตวงแป้ง 3 ชนิด ผสมเข้าด้วยกัน พักไว้
3. หั่นใบเตยหยาบๆ โขลกให้ละเอียด ผสมน้ำคั้นให้ได้น้ำใบเตยประมาณ ¼ ถ้วย
4. ใส่น้ำตาลลงในหม้อ เติมน้ำ 1 ถ้วย ตั้งไฟให้เดือด ยกลงพักให้เย็น
5. นวดแป้งกับน้ำเชื่อมและน้ำกะทิให้เข้ากันอย่าให้แป้งเป็นก้อน แบ่งเป็นก้อน แบ่งเป็น 2 ส่วน สีขาว

1 ส่วน สีใบเตย 1 ส่วน

6. เอาน้ำใส่ถึงตั้งไปให้เดือด วางพิมพ์แล้วถึงนึ่งให้ร้อน แล้วค่อยหยอดแป้งสีขาวยาวๆ ปิดฝา 3 นาที แล้วหยอดสีใบเตยสลับกับแป้งสีขาวนึ่งทุก 3 นาที ทุกครั้งจนหมด ชั้นบนสุดเป็นสีเขียว นึ่ง 5 นาที

5) ขนมน้ำกล้วย

ส่วนผสม

แป้งข้าวเจ้า	1	ถ้วย
ยีสต์	1	ช้อนชา
น้ำลอยดอกไม้	½	ถ้วย
น้ำตาลทราย	½	ถ้วย
ผงฟู	1	ช้อนชา

สิ่งที่ต้องเตรียม

ถ้วยตะไล

วิธีทำ

1. นวดแป้งกับน้ำลอยดอกมะลิ โดยใส่น้ำลอยดอกมะลิทีละน้อย นวดพอแป้งรวมตัวกันเป็นก้อน ใส่ยีสต์ นวดให้เข้ากัน แล้วค่อยๆ ใส่น้ำตาลจนน้ำตาลละลาย ใส่น้ำลอยดอกมะลิที่เหลือ กรองใส่ชาม ปิดฝาทิ้งไว้ 45 นาที แป้งจะขึ้นพอง

2. ใส่น้ำลง $\frac{3}{4}$ ตั้งไฟจนเดือด นึ่งถ้วยตะไลให้ร้อนจัดเตรียมไว้ใส่ผงฟูลงในแป้ง(ส่วนผสมข้อ 1.) คนให้ทั่ว รีบตักส่วนผสมที่ได้หยอดทันทีปิดฝานึ่งไฟแรงประมาณ 20 นาที ยกลงที่ให้เย็น แกะออกจากพิมพ์อบด้วยดอกมะลิอีกครั้ง

6) ขนมดอกจอก

ส่วนผสม

แป้งข้าวเจ้า	1	ถ้วยตวง
แป้งมัน	1	ถ้วยตวง
แป้งสาลี	$\frac{1}{2}$	ถ้วยตวง
น้ำตาลทราย	$\frac{1}{2}$	ถ้วยตวง
ไข่แดง	2	ฟอง
น้ำปูนใส	$\frac{1}{2}$	ช้อนโต๊ะ
น้ำเปล่า	$\frac{1}{2}$	ช้อนโต๊ะ
กะทิ	$\frac{1}{4}$	ช้อนโต๊ะ
งาดำ	$\frac{1}{4}$	ช้อนโต๊ะ
น้ำมันสำหรับทอดตามความเหมาะสม		

วิธีทำ

1. ผสมแป้งทั้ง 3 ชนิดให้เข้ากัน นวดกับกะทิและน้ำจนแป้งนิ่ม ใส่ไข่แดง นวดต่อ
2. เติมน้ำปูนใสคนให้เข้ากัน
3. เติมหอมหรือกระทะทองใส่น้ำมันให้ท่วมพิมพ์ เป็น 2 เท่า ใช้ไฟปานกลาง พอน้ำมันร้อน จุ่มพิมพ์ให้ร้อน ยกขึ้น ชุบน้ำมันด้านล่างพิมพ์แล้วนำไปชุบแป้ง ที่ผสมไว้ในข้อ 2 ทอดให้เหลือง พอแป้งอยู่ตัวจึงแกะแป้งออกจากพิมพ์ ทอดต่อให้แป้งเหลือง
4. ตักขึ้นพักให้สะเด็ดน้ำมัน พอเย็นแล้วจึงบรรจุถึงหรือรับประทานได้

7) กะหรี่ปั๊บน้ำมัน

ส่วนผสมแป้งชั้นใน

แป้งสาลีเอนกประสงค์	5	ถ้วยตวง
น้ำมันพืช	$1 \frac{1}{4}$	ถ้วยตวง

วิธีทำ

ผสมแป้งและน้ำมันให้เข้ากัน แบ่งแป้งให้เป็นก้อนเท่าๆกัน ก้อนละ 30 กรัม

ส่วนผสม

แป้งสาลีเนกประสงค์	10	ถ้วยตวง
น้ำตาลทราย	5	ช้อนโต๊ะ
เกลือ	1	ช้อนโต๊ะ
น้ำมันพืช	1 ¼	ถ้วยตวง
น้ำปูนใส	2	ถ้วยตวง

วิธีทำ

1. ละลายน้ำตาลทราย เกลือในน้ำปูนใส
2. เทส่วนผสมข้อ 1. และน้ำมันพืชลงในแป้ง นวดจนกระทั่งส่วนผสมเนียน แบ่งแป้งก้อนละ 50 กรัม
3. นำแป้งมาแผ่ให้แบน วางแป้งส่วนชั้นในลงตรงกลาง ห่อให้มิด
4. คลึงแป้งให้เป็นเส้นยาว ม้วนแป้งเป็นแท่ง ยาว พักแป้งไว้ 15 นาที
5. นำแป้งที่ได้มาคลึงอีกชั้นตามแนวตั้ง ม้วนเป็นแท่งกลมให้มิดตัดเป็นชั้นๆ
6. นำแป้งที่ได้มาคลึงเป็นแผ่นบางๆ ใส่ไส้ตรงกลาง กดแป้งตรงปลายให้แน่น จีบปลายแป้งให้สวยงาม นำไปทอดในน้ำมัน ไฟกลางจนกระทั่งสุกเหลือง

8) ขนมไส้ถั่วกวน

ส่วนผสม

ถั่วเขียวเราะเปลือก	½	กก.
กะทิ	5	ถ้วยตวง
เกลือ	1	ช้อนชา
มะพร้าวขูดขาว	150	กรัม
น้ำตาลทราย	400	กรัม

วิธีทำ

1. ล้างถั่วเขียวให้สะอาด แช่น้ำประมาณ 5 ชม. หรือแช่ค้างคืน
2. นึ่งถั่วเขียวให้สุก แล้วนำมาผสมกับกะทิและมะพร้าวขูดให้ละเอียด
3. กวนถั่วพอแห้ง เติมน้ำตาลทรายและเกลือกวนต่อจนส่วนผสมแห้ง ยกลงทิ้งไว้ให้เย็น

หมายเหตุ

1. การใส่น้ำมันมะพร้าวจะทำให้ขนมมีรสชาติอร่อยขึ้น
2. ถ้าต้องการให้ขนมเก็บได้นาน อาจเปลี่ยนกะทิเป็นน้ำมันพืชแทน ประมาณ 1 ถ้วยจวง และตัดเนื้อมะพร้าวออก

9) กรอบเค็ม

ส่วนผสม

ตัวแป้ง		
แป้งสาลีร่อนแล้ว	3	ถ้วยตวง
แป้งข้าวเจ้า	1	ถ้วยตวง
น้ำปูนใส	3	ช้อนโต๊ะ
ไข่	1	ฟอง
กะทิ	1/2	ถ้วยตวง
น้ำมันสำหรับทอด		
น้ำตาลคลุกแป้ง		
พริกไทย	15-20	เม็ด
รากผักชี	2-3	ราก
กระเทียม	1-2	กลีบ
น้ำตาลปีบ	2	ถ้วยตวง
น้ำปลาดี	2	ช้อนโต๊ะ
เกลือป่น	1	ช้อนชา

วิธีทำ

- ผสมแป้งทั้งสองชนิด นวดกับไข่ และน้ำปูนใสจนเข้ากัน ระหว่างนั้นค่อยๆ ใส่หัวกระทิ และนวดไปด้วยทีละน้อยจนหมดจนแป้งนุ่ม
- โขลกรากผักชี กระเทียม พริกไทย ให้ละเอียดและตักขึ้นเอาไว้
- โรยแป้งบางๆ บนกระทะทอดเป็นนวล คลึงแป้งให้บาง ตัดเป็นแผ่นสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน ทอดพอเป็นสีนวลและตักขึ้นให้สะเด็ดน้ำมัน
- ตั้งกระทะสำหรับใช้คลุก บนไฟปานกลาง ใส่น้ำมันเล็กน้อย พอน้ำมันร้อนก็ใส่เครื่องที่เราโขลกเอาไว้ ลงไปผัดให้หอม ตามด้วยน้ำตาลลงไปผัด เติมน้ำปลาและน้ำเล็กน้อย พอเป็นยางมะตูมอ่อนๆ ใส่ขนมลงคนให้ทั่ว ตั้งขึ้นผึ่งให้เย็น จึงเก็บใส่ภาชนะที่มีผ้าปิดแน่น ใช้น้ำตาลทรายเคี้ยวจนเหนียว เมื่อขนมเย็นดังลงแล้ว น้ำตาลจะแข็งตัวเป็นเกล็ดสีขาว

10) น้ำพริกตาแดง

ส่วนผสม

พริกแห้ง	1	กิโลกรัม
หอมแดง	1	กิโลกรัม
กระเทียม	1	กิโลกรัม
ปลาร้าสับ	1	กิโลกรัม
ปลาแห้งย่าง	300	กรัม
น้ำปลา	3	ช้อนโต๊ะ

วิธีทำ

1. คั่วพริกแห้ง หอมแดง กระเทียม ให้หอม
2. โขลกพริกแห้ง หอมแดง กระเทียม หรือนำไปปั่นให้ละเอียด
3. นำปลาร้าสับและปลาแห้ง นำไปย่างให้หอม
4. นำส่วนผสมในข้อ 2 และ 3 มาปรุงรสด้วยน้ำปลาและซีอิ๊วตามชอบใจ

11) ลูกก๊วยเนยสด

ส่วนผสม

เนยสด	1/2	ถ้วยตวง
น้ำตาล	1/2	ถ้วยตวง
ไข่ไก่	2	ฟอง
แป้งสาลี	2	ถ้วยตวง
ผงฟู	1/2	ช้อนชา
เกลือ	1/2	ช้อนชา
วานิลลา	2	ช้อนชา

วิธีทำ

1. นำเนยสด น้ำตาล ตีให้ขึ้นและใส่ไข่ไก่ตีจนเข้ากันดี
2. นำผงฟู แป้ง เกลือ ผสมกันลงในเนยที่ตีแล้ว พอเข้ากันดี ให้ใส่วานิลลาลงผสมไปอีก แล้วตักใส่กรวยที่มีหัวบีบเป็นรูปต่างๆ ลงในถาดที่ทาครีส์ไว้แล้วกับตัวพิมพ์ จึงเอาขึ้น
3. นำเซอร์รี่เชื่อมตกแต่งหน้าพองาม อบด้วยไฟ 250 องศา ใช้เวลาประมาณ 25 นาที เป็นอันเสร็จ

12) ขนมหม้อแกว

ส่วนผสม

ไข่เป็ด	4	ฟอง
หัวกระทิ (ชั้นๆ)	1	ถ้วยตวง
หอมเจียว	1/4	ถ้วย
ไข่ไก่	2	ฟอง
น้ำตาลปึก	1	ถ้วย
ใบเตยล้างสะอาด	3	ใบ
เผือกหรือถั่วเขียวเลาะเปลือกออก นึ่งให้สุกและบดละเอียด	1/2	ถ้วย

วิธีทำ

1. ตอกไข่ใส่ชาม ตามด้วยน้ำตาล หัวกระทิ ผสมให้เข้ากัน โดยขยำด้วยใบเตยจนน้ำตาลละลาย จากนั้นกรองด้วยผ้าขาวบาง
2. ใส่เผือกหรือถั่วเน่า คนให้ทั่วและเทลงใส่ถาด
3. นำไปอบด้วยไฟ 350 องศาฟาเรนไฮต์ จนสุกหน้าเกรียม และทิ้งไว้ให้เย็นโรยด้วยหอมเจียว

หมายเหตุ : วิธีการทำแบบโบราณ

- เมื่อผสมไข่ น้ำตาล หัวกระทิ เข้าด้วยกันจนน้ำตาลละลาย นำไปกรองใส่ถั่วที่นึ่งสุก แล้วยกตั้งไฟอ่อนๆ คนให้มีลักษณะข้น เทใส่ถาด และนึ่งให้สุก โดยใช้ไฟอ่อน เพราะจะทำให้ขนมหน้าเรียบเสมอกัน
- เจียวหอมแล้วตัดน้ำมันหอมเจียวทาหน้าขนมหม้อแกงให้ทั่ว แล้วนำไปผิงหน้าขนมด้วยถ่าน ใส่กาบมะพร้าวรมควันไม่ให้ไหม้ คอยหมั่นดู โดยให้เหลืองทั่วถาด
- โรยหอมเจียว จึงจะเป็นขนมหม้อแกงแบบโบราณ นั่นเอง

13) น้ำเต้าหู้ทรงเครื่อง

ส่วนผสม

ถั่วเหลือง	500	กรัม
น้ำเปล่า	18	ถ้วยตวง
น้ำตาลทราย	1	ถ้วยตวง
เกลือป่น	2	ช้อนชา

วิธีทำ

นำถั่วเหลืองมาเลือกเมล็ดอ่อน และเมล็ดเสียออก นำไปล้างให้สะอาดและแช่น้ำ โดยแช่ในน้ำเย็นประมาณ 6-8 ชั่วโมง ถ้าน้ำร้อนแช่ 3-4 ชั่วโมง ล้างเอาเปลือกออกให้หมด ใช้เครื่องบดให้ละเอียด โดยใส่น้ำไป 18 ถ้วยตวงต้มให้เดือดประมาณ 5-10 นาที และใส่เกลือลงไป กรองเอากากออก น้ำส่วนที่เป็นน้ำมาต้มอีก 2 นาที จึงค่อยเติมน้ำตาลลงไป

* หมายเหตุ

ถ้าจะทำทรงเครื่อง ก็ให้เพิ่มส่วนผสมลงไป คือ ลูกบัวต้ม สาคุเม็ดใหญ่ ลูกเดือย วุ้นหั่นเป็นเส้นยาว ถั่วแดง ตามชอบใจ เพียงเท่านี้ก็ได้ น้ำเต้าหู้ทรงเครื่องแล้ว

14) ขนมไข่นม

#สูตร 1

เนยสด	170	กรัม
น้ำตาลทรายป่น	170	กรัม

ไข่ไก่	3-4	ฟอง
แป้งเค้ก	160	กรัม

#สูตร 2

แป้งบัวแดง	90	กรัม
น้ำตาลทราย	100	กรัม
ผงฟู	1/2	ช้อนชา
ไข่ไก่หรือไข่เป็ด	3	ฟอง
วานิลลา	1/2	ช้อนชา
น้ำมะนาว	1/2	ช้อนชา

#วิธีทำ (สูตร 1)

1. ตีเนยสดให้นิ่มและใส่น้ำตาลลงไปตีต่ออีก 30 วินาที
2. ใส่ไข่และแป้งคนให้เข้ากัน

#วิธีทำ (สูตร 2)

1. ตีไข่ให้ขึ้นฟู แล้วใส่น้ำตาลลงไปตีต่อพอน้ำตาลละลาย ก็ใส่น้ำมะนาว
2. ใส่แป้งและผงฟูคนให้เข้ากัน และเติมวานิลลา
3. ตักใส่พิมพ์ตามต้องการ แล้วนำไปเข้าเตาอบ

15) ขนมปุยฝ้าย

ส่วนผสม

แป้งเค้ก	200	กรัม
ไข่ไก่	2	ฟอง
ผงฟู	1	ช้อนชา
นมสด	50	กรัม
น้ำเปล่า	1/2	ถ้วย
น้ำตาลทรายป่น	1	ถ้วย
กลิ่นมะลิ/นมแมว หรือกลิ่นอื่นๆตามชอบใจ และสีผสมอาหาร		

วิธีทำ

1. ตั้งน้ำให้เดือดๆ จากนั้นร้อนแป้งและผงฟู พักไว้
2. นำไข่ไก่/น้ำตาล มาใส่อ่างผสมแล้วเอา Sp ป้ายที่หัวตระกร้อตีด้วยความเร็วสูงสุด

จนขึ้นเหนียวและขาว

3. ใส่แป้งสลับกับนมและกลิ่นมะลิคนให้เข้ากัน
4. แบ่งแป้งออกผสมสีที่ชอบ ตามต้องการ

5. ตักใส่กระทงหรือกระดาศที่เตรียมไว้สำหรับนี้

*หมายเหตุ

- ก่อนปิดฝามื้อ ให้เช็ดน้ำด้านในของฝามื้อ เพื่อกันไอน้ำหยดใส่ขนม
- วิธีนึ่งขนมให้น้ำแตกสวย คือ น้ำต้องเดือดพล่าน และเมื่อน้ำขนมขึ้นตั้งไฟแล้ว ให้เบาไฟลงให้อ่อนสุด

5. ข้อมูลด้านกลุ่มสมุนไพรพื้นบ้าน

ผู้ให้ข้อมูล

พ่อถวิล ต้นตะละ ภูมิลำเนา บ้านจอมแจ้ง เกิดเดือนเมษายน พ.ศ. 2488 ปัจจุบันอายุ 70 ปี

การดำเนินงานในกลุ่ม

ด้วยวิถีชีวิตของผู้คนในอดีตมีความพึ่งพาจากธรรมชาติมากกว่าการพึ่งพาจากสถานพยาบาลสมัยใหม่ที่ห่างไกล เมื่อมีการเจ็บไข้หรือรักษาสุขภาพบำรุงร่างกายจึงพึ่งพาสมุนไพรเป็นหลัก ภายหลังเมื่อการคมนาคมสะดวกขึ้นและเทคโนโลยีทางการแพทย์ที่ทันสมัยจึงหันไปรักษาสุขภาพร่างกายจากสถานพยาบาลสมัยใหม่ ทำให้ความรู้ภูมิปัญญาด้านสมุนไพรท้องถิ่นเริ่มสูญหายไป เมื่อมีกระแสการรักษาสุขภาพในช่วงสิบกว่าปีมานี้ ทำให้ผู้สูงอายุที่พอรู้จักการใช้สมุนไพรได้จัดรวมกลุ่มกันขึ้นเมื่อพ.ศ. 2554 โดยมีงบประมาณ เข้ามา สนับสนุนจำนวน 50,000 บาท ในการสร้างห้องอบสมุนไพรพื้นบ้าน และเปิดให้บริการในวันพุธและวันอาทิตย์คิดค่าบริการ 20 บาทต่อคน ในช่วงแรกการดำเนินงานเป็นไปด้วยความไม่สู้ดีนักเพราะเปิดให้บริการเฉพาะคนในหมู่บ้าน และผู้สูงอายุที่ร่วมดำเนินการบางคนเสียชีวิตลง คงมีพ่อถวิล ต้นตะละเพียงคนเดียวที่ยังดำเนินการต่อ ปัจจุบันมีผู้มาใช้บริการอย่างต่อเนื่องทั้งคนในหมู่บ้านและคนในชุมชนอื่นๆใกล้เคียง เฉลี่ยมีผู้ใช้บริการประมาณ 10 คนต่อวัน ทำให้สมุนไพรที่ปลูกใช้อย่างจำกัดในหมู่บ้านเริ่มไม่เพียงพอจึงต้องไปหาซื้อจากพื้นที่อื่นมาเพิ่มและได้คิดค่าบริการเพิ่มอีก 20 บาท เป็น 40 บาท

อนึ่งปี พ.ศ. 2557 ทางหน่วยส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียนสันป่าตอง ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักที่เข้ามาสนับสนุนการประกอบอาชีพต่าง ๆ ในชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง ได้เข้ามาสนับสนุนการต่อยอดสมุนไพรทำเป็นยานวดสมุนไพรและยาต้ม โดยมีวิทยากรมาอบรมให้ทางกลุ่มสมุนไพรจึงได้ขยายผล

ต่อผู้ที่มีความสนใจในกลุ่มสตรีแม่บ้านเพื่อช่วยผลิตและจำหน่ายเป็นของชำร่วยในงานต่าง ราคา
จำหน่าย ยาต้ม 20 บาท ยานวด 50 บาท

การอบสมุนไพร

ตารางที่ สมุนไพรที่ใช้ในการอบสมุนไพรมีจำนวนทั้งหมด 31 ชนิด ดังนี้

ลำดับ	ชนิดสมุนไพร	ส่วนที่ใช้	ลำดับ	ชนิดสมุนไพร	ส่วนที่ใช้
1	เป่าหลวง	ใบ	16	บัวลาขาว	ใบ
2	เป่าน้อย	ใบ	17	บัวลาดำ	ใบ
3	เป่าทองแตก	ใบ	18	ขมิ้น	ใบและหัว
4	ใบหนาด	ใบ	19	หัวคะทือ	ใบและหัว
5	เล็บมือนาง	ใบ	20	ยูคา	ใบ
6	กอมก้อดำ (โหระพา)	ใบ	21	หญ้าถอดปล้อง	ใบ
7	กอมก้อขาว (โหระพา)	ใบ	22	เทียนดำ	ใบ
8	ตะไคร้หอม	ใบ	23	ฮางคาว	ใบ
9	ใบกุ๊ก	ใบ	24	ฝอยลม	ใบ
10	ใบก้ำ	ใบ	25	ถีบม้าลัม	ใบ
11	ใบข่า	ใบ	26	หมากปู้	ใบ
12	ปูเลย (ไพล)	ใบและหัว	27	หมากแม่	ใบ
13	กล้วยตึบ	ใบ	28	เล็บครุฑหลวง	ใบ
14	ส้มป่อย	ใบ	29	เล็บครุฑน้อย	ใบ
15	มะขาม	ใบ	30	ลานผีปาย	ใบ

ลักษณะการนำมาใช้

นำสมุนไพรที่ส่วนใหญ่ใช้ใบกับหัวมาหั่นเป็นชิ้นเล็กๆแล้วนำไปตากแดดให้แห้งพอประมาณแล้วนำมาผึ่งไว้ในที่ร่มและเก็บในที่แห้ง

อุปกรณ์ที่ใช้

1. หม้อต้มยาขนาด 300 ลิตร
2. ฟืน (ที่ได้จากไม้แห้งในสวน โดยเฉพาะ ไม้ลำไย และไม้มะม่วง)

สถานที่

ห้องอบสมุนไพรแบบพื้นบ้าน

ขั้นตอนการอบสมุนไพร

1. เตรียมสมุนไพรแห้ง
2. ต้มน้ำในหม้อต้มให้เดือดได้ที่แล้วนำสมุนไพรแห้งแต่ละชนิดมาผสมกันใส่ลงไป ในปริมาณ ที่เหมาะสม(ราว 2 กำมือ)
3. รอให้เกิดไอน้ำอย่างน้อยประมาณ 5 นาที เมื่อมีไอน้ำได้ที่ก็สามารถเข้าอบสมุนไพร ได้ โดยจะมีการเติมน้ำสมุนไพรใหม่ทุกๆ 3 ชั่วโมง

การเตรียมตัวเข้าอบสมุนไพร

ผู้ที่เข้าอบสมุนไพรต้องทำความสะอาดร่างกายและสวมใส่เสื้อผ้าที่โปร่งสบายตัวให้เรียบร้อย

การเข้าอบสมุนไพร

การอบสมุนไพรจะให้ได้ผลดีต่อสุขภาพต้องเข้าอบในระยะเวลาที่เหมาะสม จึงมีการแบ่งเป็น 3 รอบด้วยกัน

รอบแรก ใช้เวลาเข้าอบ 5 นาที, รอบสอง ใช้เวลาเข้าอบ 10 นาที ,รอบสาม ใช้เวลาเข้าอบ 15 นาที

ประโยชน์ของการอบสมุนไพร

1. เพิ่มประสิทธิภาพระบบหมุนเวียนเลือดในร่างกายช่วยแก้การปวดเมื่อยได้
2. ช่วยขับพิษออกจากร่างกายทางเหงื่อ
3. ลดระดับไขมันในร่างกาย
4. ช่วยให้รู้สึกผ่อนคลาย สดชื่นด้วยกลิ่นหอมสมุนไพร

โทษของการอบสมุนไพร

ถ้าเข้าอบสมุนไพรในระยะเวลาที่นานเกินไปจะทำให้ร่างกายรู้สึกอ่อนเพลียและเป็นลมได้
เมื่อมีอาการดังกล่าวสามารถแก้ด้วยการดื่มน้ำเปล่าแล้วนอนพักสักครู่

ความพิเศษของการอบสมุนไพรบ้านจอมแจ้ง

มีการนำดอกไม้จากชั้นแก้วทั้งสามซึ่งเป็นดอกไม้ที่ผ่านการถวายบูชาพระรัตนไตรมาตาก
แห้งผสมสมุนไพรอื่น ๆ ซึ่งเป็นไปตามความเชื่อของคนในชุมชนที่เชื่อว่าดอกไม้ที่ผ่านการถวายบูชา
พระรัตนไตรเป็นของวิเศษที่ช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บและสะเดาะเคราะห์ภัยทั้งหลายได้

การทำยานวดสมุนไพร

ตารางที่ สมุนไพรที่ใช้ทำยานวดสมุนไพร

ลำดับ	ชนิดสมุนไพร	ส่วนที่ใช้	อัตราส่วนที่ใช้
1	ปูเลย (ไพล)	หัว	1 กิโลกรัม
2	น้ำมันมะพร้าว	น้ำมัน	5 ลิตร
3	หญ้าเอ็ดยัด	ต้นและใบ	5 ชีด
4	สะป้านไก่น	ใบและก้าน	5 ชีด

ลักษณะการนำไปใช้

นำสมุนไพรสดที่เตรียมไว้มาล้างให้สะอาดแล้วหั่นเป็นชิ้นเล็กๆ

อุปกรณ์ที่ใช้

1. หม้อเคี่ยวสมุนไพร
2. ท็อปสำหรับคน
3. กะละมัง
4. ขวดบรรจุ

ขั้นตอนการทำ

1. ตั้งหม้อไฟสำหรับเคี่ยวโดยใช้ระดับไฟปานกลาง

2. เหน้มน้ำมันมะพร้าวในหม้อที่ร้อนกำลังดีให้เดือด
3. ใส่สมุนไพรสดที่หั่นแล้วลงไปเคี่ยวแล้วคนให้ละเอียด
4. เมื่อสมุนไพรถูกเคี่ยวจนเริ่มกรอบแล้วให้เทใส่กะละมัง
5. รอให้น้ำเคี่ยวสมุนไพรเย็นตัวแล้วจึงนำบรรจุขวด

การบรรจุขวด

ในอัตราส่วนข้างต้นสามารถเคี่ยวให้ได้น้ำยานวดสมุนไพรบรรจุขวดปริมาณ 20 มิลลิลิตร ซึ่งจะสามารถใช้บรรจุได้ประมาณ 100 ขวด

วิธีใช้

ใช้ทาถูบริเวณที่ปวดเมื่อยตามร่างกายก่อนทำการนวด

ประโยชน์ของการใช้น้ำมันสมุนไพร

ช่วยแก้ปวดเมื่อยตามร่างกาย

ยาสมุนไพร

ตารางที่ สมุนไพรและสารที่ใช้ทำยาสมุนไพร

สมุนไพรที่ใช้	สารที่ใช้
กานพลู 15 กรัม	การบูรเกล็ด 8 กรัม
เม็ดยี่สิบห้า 15 กรัม	เมนทอล 12 กรัม
ดอกจันทร์เทศน์ 10 กรัม	พิมเสน 8 กรัม
ลูกกระวาน 10 กรัม	
โกฐหัวบัว 10 กรัม	

อุปกรณ์

1. ภาชนะสำหรับผสมสาร
2. ไม้พายหรือทัพพีสำหรับคน
3. ช้อนสำหรับตัก
4. ขวดสำหรับบรรจุยา

ขั้นตอนการทำ

ขั้นที่ 1 การเตรียมพืชน้ำ

1. นำสารทั้งสามส่วนมาผสมรวมกันในภาชนะผสมสาร
2. ใช้ไม้พายคนส่วนผสมทั้งหมดจนกลายเป็นของเหลว (ห้ามใช้ไฟเพราะความร้อนจะทำให้สารระเหยได้)
3. นำพืชน้ำที่ได้บรรจุขวดปิดฝาพักทิ้งไว้

ขั้นที่ 2 การเตรียมสมุนไพร

1. นำสมุนไพรทั้ง 5 ชนิด เทใส่ภาชนะรวมกันคนคลุกเคล้าผสมให้เข้ากัน
2. นำสมุนไพรที่ผสมกันแล้วตักใส่ขวดน้ำพืชน้ำที่เตรียมไว้ในขั้นที่ 1 ปิดฝาให้สนิท
3. แช่สมุนไพรในน้ำพืชน้ำทิ้งไว้ 1 คืน
4. ตีฉลากผลิตภัณฑ์ระบุวันเดือนปีการผลิตเพื่อประโยชน์การนำไปใช้

ข้อควรระวัง

1. ควรใช้สูตรอย่างระมัดระวังอย่าให้เข้าตาเพราะจะทำให้แสบตาได้
2. ควรวางยาตามที่เหมาะสมให้พ้นมือเด็ก

ประโยชน์ยาสมุนไพร

ใช้สูตรผสมบรรเทาอาการวิงเวียน หน้ามืด ตาลายพะอืดพะอม

6. ข้อมูลการจัดงาน

ผู้ให้ข้อมูล

พ่อถวิล ต้นตะละ ภูมิลำเนา บ้านจอมแจ้ง เกิดเดือนเมษายน พ.ศ. 2488 ปัจจุบันอายุ 70 ปี

การดำเนินงาน

งานจักสานแต่เดิมที่เป็นงานครัวเรือนที่พ่อบ้านมักทำไว้ใช้กันในชีวิตประจำวัน อดีตคนส่วนใหญ่จะมีพื้นฐานการจักสานจากไม้ไผ่เป็นอย่างดี กระทั่งเมื่อราวสามสิบปีที่ผ่านมาเริ่มมีข้าวของเครื่องใช้ที่ทำจากพลาสติกเข้ามาและสามารถหาซื้อได้ง่ายในราคาถูกและมีสีสันลวดลายที่สวยงามตามสมัย ทำให้คนรุ่นหลังหันไปใช้ของที่ทำจากพลาสติกแทน

ในปี พ.ศ. 2545 ได้มีการรวมกลุ่มผู้สูงอายุราว 5 คนได้ริเริ่มดำเนินการอนุรักษ์ของพื้นบ้าน ทั้งทางด้านสมุนไพรและงานจักสาน ในช่วงแรกได้ทำการจักสานตระกร้าที่ใช้บรรจุของถวายพระในงานพิธีต่าง ๆ ต่อมาคนในชุมชนเริ่มเห็นคุณค่าและความเหมาะสมในการใช้งาน คนในหมู่บ้านจึงหันมาสั่งทำตระกร้าจักสานตามเทศกาลงานบุญต่าง ๆ ปัจจุบันแม้จะเหลือผู้ดำเนินงาน

เพียงคนเดียวแต่ก็สามารถต่อยอดพัฒนารูปแบบการจักสานให้มีความหลากหลายขึ้นโดยพ่อถวิล ต้นตะละได้ไปศึกษาเพิ่มเติมจากโรงเรียนสืบสานภูมิปัญญาอีสานหลายแห่ง อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่ และฝึกฝนเรียนรู้ลงมือผลิตเองอยู่หลายครั้งจนได้งานจักสานที่สวยงามอันประกอบด้วย ต้นครีวทานนกยูง สุ่มหมาก พวงมาลัย

ต้นครีวทานนกยูง

วัสดุที่ใช้

1. ไม้ไผ่ข้าวหลาม
2. ไม้เนื้ออ่อน (หาได้จากสวน เช่น ไม้มะม่วง ไม้ขนุน)
3. กระดาษสาและกระดาษหลากสี
4. พิวเจอร์บอร์ดรีไซเคิล
5. กระดาษแข็งรีไซเคิล (ปฏิทิน)
6. ก่องล้งเปลา (ก่องเปียร์)
7. โฟม
8. เส้นลวดขนาดเล็ก
9. กาวลาเทกส์

การเตรียมวัสดุ

1. ใช้ไม้เนื้ออ่อนที่หาได้จากสวนทำเป็นส่วนฐานและขากรรมาชนโดยนำมาขุดให้เรียบเป็นแท่ง ๆ ให้ได้ขนาดและความยาวที่เท่าๆกัน
 2. ใช้ไม้ไผ่มาสานเป็นรูปตัวนก
 3. ตัดโฟมเป็นรูปหัวนก
 4. ใช้กระดาษแข็งมาฉีกเป็นรูปคอนก
 5. ตัดพิวเจอร์บอร์ดรูปปีกนก
 6. ทำไม้หีบสตาจ (ไม้สำหรับสอดธนบัตร)โดยใช้กระดาษสีตัดแต้มแต่งตรงส่วนปลาย
- สุด
7. ห่อก่องล้งเปียร์ด้วยกระดาษห่อของขวัญให้สวยงามโดยเปิดปากก่องไว้

ขั้นตอนการทำต้นครีวทานนกยูง

1. นำโครงไม้ไผ่สานรูปร่างตัวนกมาประกอบกับส่วนขาที่เป็นแท่งไม้เนื้ออ่อนโดยใช้ลวดเส้นเล็กมัดติดกันให้แน่น
2. ใช้กระดาษแข็งที่มีฉีกเป็นรูปคอนกมาประกอบกับตัวนกที่เป็นโครงไม้ไผ่สานโดยใช้กาวลาเทกส์ทายึดติด ไว้ให้แน่น
3. นำโฟมรูปหัวนกมาประกอบกับคอนกที่เป็นกระดาษแข็งโดยใช้กาวลาเทกส์ยึดติดให้แน่น

4. นำกระดาษสามาหากาวปิดตามโครงไม้ไผ่รูปลำตัวนก แล้วใช้กระดาษย่นสีเขียวพันทับอีกทีทั้งส่วนขา ลำตัว คอและหัวนก

5. เจาะฟิวเจอร์บอร์ดที่ตัดเป็นรูปปีกนกเรียบร้อยแล้ว มาหุ้มด้วยกระดาษย่นแล้วนำมาติดตรงด้านข้างลำตัวนก

6. นำตัวนกมาผูกติดกับกล่องกระดาษ(ลังเปียร์) ที่ห่อด้วยกระดาษห่อของขวัญเรียบร้อยแล้ว ใช้ลวดมดยึดติดให้แน่น

7. ใช้ไม้ทาบสแตงค์มาเสียบด้านหลังตัวนกไล่ระดับตามรูปแบบหางนกยูง โดยเสียบจนบัตร ตามกำลังศรัทธา

การนำไปใช้

นำไปใช้เป็นเป็นต้นครีวทานหรือต้นเครื่องไทยทาน ถวายวัดตามเทศกาลประเพณีต่าง ๆ

การจัดจำหน่าย

ตัวละ 600 บาท ไม่รวมค่าจัดส่ง

กลุ่มลูกค้า

คนทั่วไปในชุมชน คนในชุมชนอื่น ๆ และคนในต่างจังหวัด

แรงบันดาลใจ

พ่อถวิลตัน ต้นตะละได้เห็นตัวอย่างจากการที่มีคนนำต้นครีวทานนกยูงมาถวายพระอานนท์ ที่วัดจอมแจ้ง และเห็นว่ามีคามสวยงามแปลกตา เกิดความสนใจที่อยากจะฝึกทำใช้เองบ้าง และได้ทำการฝึกฝนทดลองทำด้วยตัวเองกว่า 1 ปี จึงได้วิธีทำสูตรสำเร็จดังกล่าว

ส่วนผสมส่วนผสม หรือ พานพุ่มแบบล้านนา

วัสดุที่ใช้

ไม้ไผ่ข้าวหลาม

การเตรียมวัสดุ

เอาไม้ไผ่มาจักหรือสไลต์ให้เป็นเส้นเล็กๆบางๆสำหรับจักสาน

อุปกรณ์เสริม

แกนสำหรับขึ้นรูปพาน (Model) โดยทำจากไม้เนื้ออ่อน (หาได้จากสวน)

ขั้นตอนการทำ

1. นำตอก (เส้นไม้ไผ่) มาสานขัดซ้อนกันรอบๆแกนไม้ ทั้งในแนวนอนและแนวตั้งเพื่อขึ้นโครงรูปพาน

2. นำตอก (เส้นไม้ไผ่) มาสานกับเส้นไม้ไผ่ที่อยู่แนวตั้ง สลับซ้อนกันไปมาในรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

3. นำดอก (เส้นไม้ไผ่) มาสานขัดซ้อนกันไปมาให้เป็นรูปดอกไม้แล้วนำมาติดประดับตรงส่วนพุ่มและส่วนยอด

การนำไปใช้

ใช้เป็นพานพุ่มโดยนำดอกไม้สดพร้อมด้วยหมากพลูถวายสักการะบูชาพระรัตนตรัยและถวายสักการะเจ้าฟ้าเจ้าแผ่นดิน โดยนิยมถวายเป็นคู่

การประดับตกแต่ง

การตกแต่งในอดีตจะนิยมใช้หมากพลูอันเป็นสัญลักษณ์แห่งความอยู่เป็นสุขมาเสียบประดับ ทั้งหมากสุก หมากแห้ง ดอกไม้สด หรือดอกผึ้งซึ่งทำจากขี้ผึ้ง เทียน หรือดอกไม้อื่นพื้นเมืองอื่น ๆ ปัจจุบันมีการนำดอกไม้ย้อมสีต่างๆ ตามโอกาสและกาลเทศะ

การจัดจำหน่าย

คู่ละ 1,500 บาท

กลุ่มลูกค้า

คนทั่วไปทั้งในและต่างจังหวัด

แรงบันดาลใจ

จากการที่ พ่อถวิลตัน ตันตะไปศึกษาเรียนรู้ที่โรงเรียนอุ้ยสอนหลาน อ.แม่วาง จ.เชียงใหม่ ได้ฝึกทำและเห็นว่าเป็นงานที่ทรงคุณค่าทางจิตใจของผู้คนและมีคนทำได้น้อย จึงอยากจะสานต่อจากที่ไปเรียนรู้มาเพื่ออนุรักษ์เอาไว้ต่อไป

7. ข้อมูลด้านการเกษตรและอาหารตามฤดูกาล

การปลูกพืชปลอดสารพิษ/เกษตรพอเพียง

ผู้ให้ข้อมูล

- นายทวนทอง จันทา
- นายลุน ยาศรี
- นายมานิตย์ ดวงเงิน
- นายไชยพล ปันคงเขียว
- นางชวนพิศ ปันกอง

ในปีพ.ศ.2544หน่วยงานพัฒนาชุมชนสันป่าตองได้เข้ามาอบรมแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงโดยจัดทำแปลงเกษตรพอเพียงตัวอย่างในพื้นที่สาธารณะข้างวัดจอมแจ้ง เพราะมีหนองน้ำสะดวกต่อการรดน้ำ มีการปลูกพืชผัก ได้แก่ ผักกาด ถั่วฝักยาว มะเขือ ผักบุ้งจีน นอกจากนี้ยังมีบ่อเลี้ยงปลาในพื้นที่แปลงเกษตรของแม่ชวนพิศ ปันกอง มีการจัดทำบัญชีครัวเรือนในแต่ละครอบครัวด้วย โครงการดังกล่าวดำเนินมาถึงปี พ.ศ. 2553 ก็สิ้นสุดลง เนื่องจากเกษตรกรแต่ละครอบครัวได้มาศึกษาเรียนรู้ทดลองทำเกษตรผสมผสานตามเกษตรทฤษฎีใหม่และ

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต่างก็เริ่มมีความรู้ความเข้าใจในการทำเกษตรพอเพียงและหันนำไปปรับใช้กับแปลงเกษตรของตนเองจนสามารถพึ่งพาตัวเองได้ในระดับหนึ่ง ปัจจุบันแม้ไม่ได้รวมกลุ่มกันเหมือนช่วงเริ่มต้นโครงการดังกล่าว แต่แนวคิดเกษตรพอเพียงยังคงปรากฏให้เห็นในแปลงเกษตรของเกษตรกรแต่ละครอบครัว

ตัวอย่างแปลงสาธิตเกษตรทฤษฎีใหม่และเศรษฐกิจพอเพียง

จากที่คณะวิจัยได้ศึกษาแปลงเกษตรของเกษตรกรในหมู่บ้านจอมแจ้งพบว่าพื้นที่แปลงเกษตรของครอบครัวนางชวนพิศ ปันกองมีความเหมาะสมด้านขนาดพื้นที่และทำเลที่ตั้งติดหมู่บ้าน มีการทำเกษตรพอเพียงที่สามารถเดินเยี่ยมชมได้ตลอดปี จึงได้ลงความเห็นกันเลือกพื้นที่เกษตรของนางชวนพิศ ปันกอง เป็นพื้นที่แปลงเกษตรพอเพียงตัวอย่างสำหรับเยี่ยมชมร่วมกับแปลงเกษตรกรคนอื่นๆที่อยู่ใกล้เคียงด้วย รวมเนื้อที่แปลงเกษตร 5 ไร่ 1 งาน โดยมีรายละเอียดต่อไปนี้

แปลงเกษตรนางชวนพิศ ปันกอง

มีเนื้อที่แปลงเกษตร 3 ไร่ 2 งาน เป็นพื้นที่แปลงนามรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ มีการปลูกพืชหมุนเวียนตามฤดูกาล คือปลูกข้าวในหน้าฝน ปลูกพืชผักในฤดูหนาว และปลูกพืชตระกูลถั่วในฤดูร้อน ต่อมาเมื่อได้ศึกษาแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จากศูนย์เรียนรู้ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่บ้านจึงมีการจัดสรรพื้นที่ใหม่ดังนี้

แปลงนาข้าว 1 ไร่ 2 งาน

แปลงสวนลำไย 2 ไร่

แปลงปลูกพืชหมุนเวียน โดยใช้พื้นที่ตามเนินดินร่องสวนริมลำเหมือง (พื้นที่สาธารณะประโยชน์) และพื้นที่ช่องว่างของสวนลำไย พืชที่ปลูกได้แก่ มะเขือ แตงกวา แตงล้าน ข้าวสาลี พักทอง พริก ตะไคร้ ขิง ข่า ผักกาด ถั่วฝักยาว นอกจากนี้ยังมีไม้ผลที่ปลูกเสริม ได้แก่ มะม่วงโชคอนันต์ มะยมชิด และมะพร้าว

ส่วนพื้นที่อยู่อาศัยเนื้อที่ราว 3 งาน มีการจัดสรรเป็นบ้านพักอาศัยและ โรงสีข้าว

การดำเนินงานโรงสีข้าว

เปิดทำการเมื่อปี พ.ศ. 2540 เป็นการดำเนินงานของครอบครัวโดยเปิดโรงสีข้าวชาวทั้งข้าวเหนียวและข้าวเจ้า มีลูกค้ามาใช้บริการสีข้าวเฉลี่ยประมาณ 30 รายต่อวันคิดเป็นจำนวนข้าวราว ๆ 60 กระสอบ ในช่วง พ.ย. – ธ.ค. มีผู้มาใช้บริการสีข้าวมากที่สุด ราว ๆ 60 – 80 รายต่อวันคิดเป็นจำนวนข้าว 100 – 150 กระสอบ ชิดจำกัดในการสีข้าวได้วันละประมาณ 100 กระสอบเพราะเป็นเครื่องสีข้าวขนาดเล็ก โดยคิดค่าสีข้าวกระสอบละ 20 บาท พร้อมรับแกลบหรือลำข้าวด้วย ส่วนกรณีที่นำแกลบหรือลำข้าวก็ไม่ต้องเสียค่าบริการสีข้าว ทั้งนี้ที่โรงสีข้าวยังมีการจำหน่ายแกลบหรือลำข้าว โดยมีราคาขึ้นอยู่กับช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยว คือหน้าฝนถึงหน้าหนาวคิดราคา

กระสอบละ 30 บาท ส่วนหน้าร้อนคิดกระสอบละราคา 35 บาท รวมมรรยาได้จากการเปิดโรสข้าวเฉลี่ยประมาณ 500 – 1000 บาทต่อวัน

แปลงเกษตรพ่อนานเกตุ จันทรทอง

มีเนื้อที่แปลงเกษตร 1 ไร่ 3 งาน เป็นพื้นที่แปลงนามรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ ต่อมาปี พ.ศ. 2550 ได้จัดสรรพื้นที่แปลงนาสำหรับการเกษตรแบบผสมผสาน โดยได้รับแรงบันดาลใจจากการศึกษาดูงานจาก องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง สหกรณ์การเกษตรสันป่าตอง หน่วยงานพัฒนาชุมชนสันป่าตอง และศึกษานอกโรงเรียนสันป่าตอง กอปรกับการได้ศึกษาแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ศูนย์เรียนรู้ที่สร้างขึ้นในหมู่บ้านจึงมีการตัดสินใจจัดสรรพื้นที่ใหม่แปลงเกษตรของตัวเองใหม่แบ่งเป็น 3 ส่วนหลัก ๆ คือ แปลงนา แปลงสวนผลไม้มะยมชิด ส่วนหนองน้ำและแปลงพืชผักสวนครัว กระทั่งในวันที่ 17 เมษายน 2554 เกิดพายุลูกเห็บฝนฟ้าแลบมกรรโชกแรงสร้างความเสียหายอย่างหนักเป็นพื้นที่กว้างในชุมชนทั้งอาคารบ้านเรือนที่อยู่อาศัย พืชสวนทางการเกษตร ไม้ผลล้มระเนระนาด มะยมชิดไม้ผลเศรษฐกิจขณะนั้นได้รับความเสียหายทั้งหมด ในฤดูฝน ปี พ.ศ. 2555 จึงได้เริ่มปลูกไม้ผลชนิดใหม่คือ ปลูกลำไยแทนการปลูกมะยมชิด เนื่องจากเห็นว่าลำไยมีตลาดที่รับซื้อตลอดทั้งปีสามารถแปรรูปได้อีกทั้งลำไยยังบำรุงดูแลรักษาง่ายกว่า ปัจจุบันมีพื้นที่แปลงเกษตรใช้ประโยชน์ดังนี้

แปลงนาข้าว 3 งาน

แปลงสวนลำไย 3 งาน

หนองน้ำและแปลงไม้ผลปลูกเสริม 1 งาน

พื้นที่แปลงเกษตรดังกล่าวของพ่อนานเกตุ จันทรทอง เป็นพื้นที่แปลงเกษตรที่มีเนื้อที่ติดกับแปลงเกษตรของนางชวนพิศ ปั่นกอง ซึ่งมีความพร้อมในการเป็นจุดเรียนรู้ด้านการเกษตรพอเพียงและสามารถเป็นตัวอย่างของการทำเกษตรพอเพียงให้แก่ครอบครัวเกษตรกรคนอื่น ๆ ต่อไป

พืชหลักที่ปลูกทั่วไปของเกษตรส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน

- ข้าว (เมล็ดพันธุ์ GAP ครบวงจร GAP ไรซ์เบอร์รี่)
- ลำไย
- ถั่วเหลือง
- ข้าวโพด
- หอมหัวใหญ่
- พืชผักสวนครัวทั่วไป

การเลี้ยงสัตว์

- วัว	- หมู	- ปลา
- ควาย	- ไก่	- กบ

สรุปประเด็นที่ได้ (การพัฒนาการท่องเที่ยวสีเขียว)

1. สิ่งแวดล้อม (การจำกัดขยะ/ ป่าชุมชน/ ด้านชีวภาพ)
2. สังคม/วัฒนธรรม (เทศกาล/ ประเพณี /วัดวาอาราม/ ภูมิปัญญาศิลปะ/ โบราณสถาน /งานฝีมือ/ ดนตรีพื้นเมือง)
3. สุขภาพ (สมุนไพร/ ภูมิปัญญาทางด้านสุขภาพ/ การรักษาโรค)
4. ด้านอาหาร (เกษตรปลอดสารพิษ/อาหาร/ขนม/น้ำสมุนไพร)

หลังจากที่ได้รับทำการศึกษาทรัพยากรต่างๆที่มีอยู่ในชุมชนและพบว่าบ้านจอมแจ้งตำบลน้ำบ่อหลวงอำเภอสันป่าตองจังหวัดเชียงใหม่มีต้นทุนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนได้ 4 รูปแบบได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิต และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ดังนั้นเราจึงต้องมีการเตรียมพร้อมด้านต่างๆ ของชุมชนเพื่อให้สอดคล้องกับรูปแบบการท่องเที่ยวดังกล่าว โดยผ่านกระบวนการกิจกรรมการวิจัยที่สืบเนื่องมาจากวิจัยระยะที่ 1 ดังต่อไปนี้

11. พัฒนารูปแบบกิจกรรมและการบริการด้านการท่องเที่ยวสีเขียว

กิจกรรมนี้เรามีการเปิดเวทีอบรม โดยมีพี่เลี้ยงจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นวิทยากร และมีการระดมความคิดเห็นในการจัดเส้นทางท่องเที่ยวรอบๆ หมู่บ้าน ตลอดจนรูปแบบการเดินทาง การให้บริการข้อมูล โดยเชื่อมโยงบูรณาการ กิจกรรมการท่องเที่ยวถึง 4 รูปแบบข้างต้น ภายใต้ความคิด “ของกินล้ำ หลับสบาย สุขภาพกายใจดี ด้วยการท่องเที่ยวสีเขียว” เมื่อมาเที่ยวชุมชนบางแล้วจะตั้งได้ลิ้มลองอาหาร ขนม น้ำสมุนไพร ได้เห็นสิ่งที่จริงใจ และมีสุขภาพกาย สุขภาพใจที่ดีกลับไป

โดยมีการเลือกจุดนัดพบที่โดดเด่น สามารถใช้เป็นจุดต้อนรับนักท่องเที่ยวที่มีมาถึงหมู่บ้านได้ และมีความเห็นจากเสียงส่วนใหญ่เลือกบ้านไผ่ วัดจอมแจ้ง เป็นจุดนัดพบและจุดต้อนรับนักท่องเที่ยว พระบันไผ่ วัดจอมแจ้ง เป็นบ้านไผ่เพียงหนึ่งเดียวของอำเภอสันป่าตองที่เชื่อมพื้นที่วัดบนดอย กับตัวชุมชนที่ราบ ลาบเป็นปราการด่านแรกที่พบเจอเวลาที่เดินทางเข้าสู่หมู่บ้านจอมแจ้ง ทั้งยังมีศาลาไทยอัน เป็นสัญลักษณ์ที่พักของนักเดินทางไว้นั่งพักผ่อนเล่นเวลามาบนดอยก่อนรับนักท่องเที่ยว ด้วย ผนริเวณนี้มีการให้บริการการต้อนรับด้วยน้ำดื่มและการตักลองต้อนรับนักท่องเที่ยว การที่มีการใช้กลองเป็นตราสัญลักษณ์การท่องเที่ยวชุมชนสีเขียวบ้านจอมแจ้ง เพราะฉะนั้นเมื่อมาถึงสิ่งแรกที่ต้องได้ยินก็คือเสียงกลอง อันหมายถึงความสุข สนุกสนาน รื่นเริง ปิติยินดี ดังคำกล่าวต้อนรับที่ว่า “ยินดีแล้ว แหกแก้วมาเถียน “ และสถานที่แรกที่ได้เลือกใช้ต้อนรับนักท่องเที่ยวก็คือวัดจอมแจ้ง ซึ่งหลังจากให้การต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ มากแล้วก็จะเชิญชวนเดินขึ้นบันไดนาค เป็นการออกกำลังกายไปในตัว เพื่อไปสักการะพระธาตุศักดิ์สิทธิ์วัดจอมแจ้ง กราบพระประธานในวิหาร โดยมีเจ้าอาวาสให้พรต้อนรับ หลังจากนั้นพาไปทำกิจกรรมลอดใต้ฐานพระสิงห์หลวงทันใจ หอมชมทัศนียภาพของหมู่บ้าน ณ จุดชมวิว และตรงจุดนี้ก็จะเป็นการแนะนำหมู่บ้านให้ทราบถึงลักษณะภูมิประเทศ ทำเล ที่ตั้ง ประวัติความเป็นมา เพื่อให้ นักท่องเที่ยวได้เข้าใจบริบทของชุมชนก่อนที่จะเยี่ยมชมจุดเรียนรู้แต่ละแห่ง

ทั้งนี้การจัดเส้นทางท่องเที่ยว ของชุมชนได้จัดเส้นทางเชื่อมโยงตามรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชนทั้ง 4 รูปแบบ (การท่องเที่ยวเชิงเกษตร, การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ, การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ) พร้อมอธิบายได้ดังนี้

เส้นทางที่ 1 เน้นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและสุขภาพ เริ่มต้นเดินขึ้นบันไดนาค เยี่ยมชมวัดจอมแจ้ง -จุดเรียนรู้การทำเครื่องเงิน -จุดเรียนรู้การตีมีดและเขื่อนบ่เก่า - ปางควาย - ศึกษาธรรมชาติป่าเต็งรัง

เส้นทางที่ 2 เน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสุขภาพ เริ่มต้นเดินขึ้นบันไดนาค เยี่ยมชมวัดจอมแจ้ง -จุดเรียนรู้การทำเครื่องเงิน -จุดเรียนรู้การตีมีดและเขื่อนบ่เก่า - ปางควาย - จุดเรียนรู้การทำกลอง - จุดเรียนรู้การแกะสลัก -สวนสุขภาพ - จุดเรียนรู้การจักสานและสมุนไพร - จุดเรียนรู้การทำถาดประทีป - จุดเรียนรู้การทำขนม - จุดเรียนรู้การทำโคมลอย

เส้นทางที่ 3 เน้นการท่องเที่ยวเชิงเกษตรและสุขภาพ เดินขึ้นบันไดนาค เยี่ยมชมวัดจอมแจ้ง - จุดเรียนรู้การจักสานและสมุนไพร - จุดเรียนรู้บนเส้นทางเกษตรระยะทาง 2 กิโลเมตร

เส้นทางที่ 4 เน้นการท่องเที่ยวเชื่อมโยงพื้นที่ทางวัฒนธรรมของตำบลน้ำบ่อหลวง เริ่มต้นบ้านจอมแจ้ง - ศูนย์ไม้แกะสลักบ้านหนองห้า - บ้านเครื่องปั้นดินเผาเซรามิค - ชมดอยตุ้โก - วัดน้ำบ่อหลวง - บ้านดิน หนึ่งไร่ใบคำ

12. อบรมและออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน

หลังจากที่ได้ทำการศึกษา พัฒนารูปแบบกิจกรรมและบริการท่องเที่ยวที่ครอบคลุมทั้งการเดินทาง การปั่นรถจักรยานท่องเที่ยว เพราะมีรถพ่วงซื้อรถอีแต่นไว้คอยบริการต้อนรับนักท่องเที่ยวแล้ว ก็ได้ออกแบบโปรแกรมท่องเที่ยวในชุมชน ทั้งแบบ 1 วันและ 2 วัน 1 คืน โดยมีพี่เลี้ยง จากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นผู้แนะนำวิธีการ ออกแบบโปรแกรมการคิดราคา และให้โจทย์กลุ่มลูกค้า ที่มีทั้งกลุ่มนักศึกษา กลุ่มคณะผู้ใหญ่วิชาศึกษา และออกแบบกิจกรรมท่องเที่ยวของผู้สนใจทั่วไป เพื่อเตรียมฝึกทดลองท่องเที่ยวในชุมชน

โปรแกรมที่ 1

โปรแกรมที่ 2 ในสมุด

โปรแกรมที่ 3

โปรแกรมที่ 1 สำหรับ 2 วัน 1 คืน (คณณักท่องเที่ยว 20 คน)

วันแรก

09.00 น. รับคณณักท่องเที่ยวที่บันไดนาควัดจอมแจ้ง ด้วยการบรรเลงดนตรีพื้นเมือง ทำนอง แห่ครวทัน

09.15 น. เดินขึ้นบันไดนาควัดจอมแจ้ง เยี่ยมชมภาพจิตรกรรมในวิหาร และรอบได้ฐานพระสิงห์หลวงทันใจ เพื่อสะเดาะเคราะห์พร้อมชมทัศนียภาพของหมู่บ้าน (ไกด์ท้องถิ่นจะบรรยายให้ข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้าน)

09.45 น. นั่งรถพ่วงเข้าสู่เส้นทางการศึกษาธรรมชาติป่าเต็งรัง ระหว่างทางสามารถแวะชมการทำเครื่องเงินและอัญมณี จุดเรียนรู้การตีมีดและเขื่อนบ่เก่า

10.30 น. เดินศึกษาธรรมชาติป่าเต็งรัง ส่องนก ดูไม้ ทำความรู้จักสมุนไพรและอาหารจากป่า

11.30 น. ทำกิจกรรมประดิษฐ์อาหารจากป่า พร้อมรับประทานอาหารเช้าที่บ่ตอง

13.00 น. เยี่ยมชมจุดเรียนรู้การทำถ่าน และเครื่องดนตรีพื้นบ้าน

14.00 น. ร่วมกิจกรรมทำน้ำสมุนไพรและขนมพื้นบ้าน ได้แก่ ข้าวต้มถนูน หรือขนมต้มไส้มะพร้าว

16.00 น. ข้าวเรือนพัก (home stay) พักผ่อนตามอัธยาศัย พร้อมรับประทานอาหารเช้าเย็น เมนูผักพื้นบ้านปลอดสารพิษตามฤดูกาล (บริการเสริมอบสมุนไพรพื้นบ้าน 50 บาทต่อท่าน และกลางคืนมีการสวดมนต์ไหว้พระนั่งสมาธิที่วัดจอมแจ้ง ร่วมกิจกรรมทำบุญตามศรัทธา)

วันที่ 2

07.30 น. ใส่บาตรทำบุญ

08.00 น. รับประทานอาหารเช้า ณ เรือนพัก

09.00 น. นั่งรถพ่วงชมทัศนียภาพพื้นที่การเกษตรของชุมชนบ้านจอมแจ้ง พร้อมแวะชมทุ่งดอกดาวเรือง พืชสวนตามฤดูกาล แวะชมจุดเรียนรู้แปลงเกษตร พอเพียง พร้อมทดลองการทำปุ๋ยหมัก การปลูกข้าว การเกี่ยวข้าว การปลูกผักปลอดสารพิษ ขึ้นอยู่กับฤดูกาล

10.30 น. เยี่ยมชมจุดเรียนรู้การจักสาน พร้อมฝึกการจักสานอย่างง่าย เช่น ดอกไม้ สัตว์ต่างๆ และทายปริศนาเปิดกระปุกออมสิน

12.00 น. รับประทานอาหารร่วมกัน ณ ศาลาหมู่บ้าน

13.00 น. กิจกรรมอำลา ผูกข้อมืออวยพร

โปรแกรมที่ 2 สำหรับ 2 วัน 1 คืน (คณะศึกษาดูงาน)

วันแรก

16.30 น. เดินทางถึงวัดจอมแจ้ง ไหว้พระเจ้าดบโศก นมัสการพระธาตุ 5 สี รอดใต้ฐานพระสิงห์หลวงทันใจ ชมวิวยามเย็น

17.00 น. มีกิจกรรมนั่งรถพ่วงชมแปลงเกษตรระยะทาง 2 กิโลเมตร พร้อมพระอาทิตย์ตกดิน หรือสามารถเลือกอบสมุนไพรโดยมีค่าใช้จ่าย 50 บาทต่อท่าน

18.00 น. ข้าวเรือนพัก (home stay) พร้อมรับประทานอาหารเย็นเมนูพื้นบ้านตามฤดูกาลแบบพืชผักปลอดสารพิษ

20.00 น. ร่วมกิจกรรมเสวนาการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้ง

21.00 น. พักผ่อนตามอัธยาศัย

วันที่ 2

07.30 น. รับประทานอาหารเช้า ณ เรือนพัก

08.30 น. ร่วมกันที่ศาลาหมู่บ้าน นั่งรถพ่วงชมจุดเรียนรู้ การทำเครื่องเงิน การตีมีด เยือนบ้านศิลปินทำกลอง และสวนครัวสุขภาพ

12.00 น. ชมภูมิปัญญาด้านอาหาร สาธิตการถนอมอาหารจากป่าและแปลงเกษตรตามฤดูกาล พร้อมรับประทานอาหารแบบภาคหมั้วครัวฮอม

13.20 น. ถ่ายภาพหมู่ร่วมกันและส่งกลับโดยสวัสดิภาพ

โปรแกรมที่ 3 ไปกลับ 1 วัน สำหรับกิจกรรมปั่นจักรยาน

06.30 น. พร้อมเพรียงกันที่บริเวณวงเวียนช้างพิชสวนโลก

07.00 น. ปล่อยขบวนจักรยานออกจากพิชสวนโลก

08.00 น. แวะชมบ้านดิน สวนเกษตรพอเพียงแห่งศาสตร์พระราชา 1 ไร่ไร่คำ บ้านร้องวัว ตำบลน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่

08.45 น. แวะชมบ่อน้ำที่ใหญ่ที่สุดในโลก อันเป็นที่มาของตำบล ณ วัดน้ำบ่อหลวง

09.30 น. ถึงจุดหมายช่วงวัฒนธรรมบ้านจอมแจ้ง ร่วมรับประทานอาหารพื้นเมือง ผักปลอดสารพิษ แบบภาคหมั้วครัวฮอม ชมสาธิตการจักสาน การทำกลอง ถักหลอดขนมพื้นบ้าน น้ำสมุนไพรตลอดจนการแสดงต้อนรับ

หมายเหตุ ใช้เส้นทางปั่นจักรยานจากพิชสวนโลก ผ่านไนท์ซาฟารี แกรนด์แคนยอน สวนหนึ่งไร่ไร่คำ วัดน้ำบ่อหลวง บ้านจอมแจ้ง บ้านห้วยไทรง บ้านห้วยแก้ว บ้านเหมืองฟู เชื่อมเส้นทางปั่นจักรยานท่องเที่ยวเชิงเกษตรบ้านจอมแจ้ง รวมระยะทางประมาณ 50 กิโลเมตร

โปรแกรมที่ 4 สำหรับหมู่คณะเยี่ยมชม 1 วัน

09.30 น. เดินทางถึงบ้านไผ่ วัดจอมแจ้ง รับการต้อนรับจากชุมชนด้วยน้ำสมุนไพร ชมการบรรเลงดนตรีพื้นเมืองต้อนรับ จากนั้นเดินทางออกกำลังกายขึ้นบ้านไผ่ เข้าสู่วัดจอมแจ้ง นมัสการพระเจ้าดบโศก รอบใต้ฐานพระสิงห์หลวงทันใจ ชมทัศนียภาพหมู่บ้านพร้อมทำความรู้จักข้อมูลทั่วไปของหมู่บ้านจอมแจ้ง

10.20 น. นั่งรถพ่วงเยี่ยมชมจุดเรียนรู้บนเส้นทางภูมิปัญญาพื้นบ้าน ได้แก่การทำเครื่องเงินและอัญมณี การตีมีดและเอี่ยนบ่เก่า ปางควาย และเย็บบ้านศิลปินช่างทำกลอง ชมการทำเครื่องดนตรี

12.00 น. รับประทานอาหารแบบภาคห่มหัวควายชม ชมการสาธิตทำขนมพื้นบ้าน พืชผักสวนครัวสุขภาพ การเพาะเลี้ยงไส้เดือนดิน และการแปรรูปถนอมอาหาร

13.30 น. เรียนรู้ทดลองทำการจักสาน หรือการทำผางประทีปจากปราชญ์ชาวบ้าน

16.30 น. นั่งรถพ่วงหรือปั่นจักรยาน ชมพื้นที่แปลงเกษตรพอเพียง และทัศนียภาพพื้นที่การเกษตรของชุมชน ด้วยระยะทาง 2 กิโลเมตร

17.30 น. กิจกรรมอำลาส่งกลับโดยสวัสดิภาพ

อัตราบริการสำหรับหมู่คณะ

อาหาร (4 รายการ รวมผลไม้ตามฤดูกาล) มื้อละ 100 บาท/คน
ดนตรีพื้นเมือง ชุดเล็ก 1,200 บาท / ชุดใหญ่ 5,000 บาท
เรือนพัก (home stay) 1 คืน รวมอาหารเช้า 3 อย่าง 250 บาท/คน
มัคคุเทศก์ท้องถิ่น 1 คน ต่อจำนวนนักท่องเที่ยว 10 คน 300 บาท/วัน
อบสมุนไพร 50 บาท/คน
บำรุงแหล่งท่องเที่ยวแต่ละจุดเรียนรู้ 300 บาท/จุดเรียนรู้
ค่าบำรุงรถพ่วง 1 คันนั่ง 3 คน 100 บาท/คัน/ เส้นทาง
ค่าประสานงาน 500 บาท

หมายเหตุ รายได้จากการท่องเที่ยวหัก 10% เป็นกองทุนของชมรมการท่องเที่ยวสี่เขียว โดยชุมชนวัดจอมแจ้ง เพื่อเป็นทุนกองกลาง ดำเนินงาน และสวัสดิการของหมู่บ้าน

13 ศึกษาดูงานการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

กิจกรรมการศึกษาดูงานในครั้งนี้ ชุมชนของเราได้เลือกไปศึกษาดูงานการบริหารจัดการที่อยู่อาศัยหมู่บ้านแม่กำปอง อำเภอแม่ออน จังหวัดเชียงใหม่ เพราะเป็นหมู่บ้านต้นแบบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน และมีชื่อเสียงมานาน สามารถใช้เป็นตัวอย่างในการศึกษา และเป็นต้นแบบการดำเนินงานท่องเที่ยวของชุมชนลาวได้ สิ่งที่คุณเข้าร่วมกิจกรรมศึกษาดูงานได้รับในครั้งนี้ สามารถจำแนกเป็นประเด็นดังต่อไปนี้

บ้านแม่กำปอง มีการบริหารจัดการในรูปแบบของสหกรณ์ มีการตั้งกลุ่มคณะกรรมการสหกรณ์ โดยแบ่งบทบาทหน้าที่การทำงานอย่างชัดเจน อย่างเช่น กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มมัคคุเทศก์ท้องถิ่น บริหารจัดการ และมีการจัดสวนได้สวยงามอย่างเป็นธรรมชาติ แม่น้ำที่ไม่ได้อยู่ในกลุ่มท่องเที่ยวก็ได้รับผลประโยชน์นั้นด้วย เช่น มีค่าชดเชยกรณีนอนโรงพยาบาล หรือการให้ทุนการศึกษา ผู้เรียนจบม.3, ม.6 ปริญญาตรี หรือเทียบเท่า มีการบริหารรายได้ที่เข้าสู่ชุมชนโดยหลักสัดส่วน จากผู้มีรายได้ จากการท่องเที่ยว เพื่อนำมาใช้เป็นกองทุนสวัสดิการ และค่าบำรุงปรับปรุงระบบสาธารณูปโภคด้วย นอกจากนี้ยังได้ศึกษาถึงการจัดการขยะตามจุดท่องเที่ยว ไม่ว่าจะเป็นวัดแม่กำปอง น้ำตก หรือตามถนนไม่มีขยะเลย โดยบ้านแม่กำปองมีการจัดเวรกัน คอยเก็บขยะอยู่ทุกวันและคอยทำความสะอาดพื้นที่ ให้สะอาดเพื่อการรับนักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการทำงานแบบกลุ่มคณะ ที่มีความเข้มแข็งมากทีเดียว

บริบทที่ชุมชนเรามองว่าบ้านแม่กำปองนอกจากจะมีจุดแข็ง ด้านบุคลากรที่มีการทำงานเป็นทีมเวิร์คแล้ว ยังมีธรรมชาติที่โดดเด่น และวิถีชีวิต สวนซากาแฟที่กลมกลืนกับธรรมชาติ แตกต่างจากคนพื้นราบในเชียงใหม่ จึงเป็นเสน่ห์ที่น่าสัมผัส หน้าที่เรียนรู้ที่ดึงดูดผู้คนให้เข้ามาพักค้างแรมร่วมกับเจ้าของบ้านที่อบอุ่นท่ามกลางสภาพอากาศที่เย็นสบาย

จากการศึกษาดูงานบ้านแม่กำปองเป็นเวลา 2 วัน 1 คืน สิ่งที่เราได้เป็นการทำงานของกลุ่มคณะกรรมการการสหกรณ์ บริบท จุดขายของหมู่บ้านแม่กำปองแล้ว ทำให้ชุมชนเราได้เกิดแนวคิดต่อยอดว่า ชุมชนเราจะมีการรวมกลุ่มจัดตั้งคณะกรรมการ พร้อมกำหนดบทบาทหน้าที่ในการทำงานแต่ละ

ฝ่าย ส่วนหนึ่งได้มีการพูดคุย และเสนอการรวมกลุ่มทำโฮมสเตย์ ด้วยซึ่งจะนำมาปรึกษาหารือถึงแนวทางที่เหมาะสมต่อไป

14. สรุปผลการศึกษาดูงานและ 15. ออกแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จัดการจัดกิจกรรมศึกษาดูงานรูปแบบการบริหารจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน บ้านแม่กำปอง เพื่อนำมาปรับใช้ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้ง ได้นำแนวคิดมาต่อยอดในการรวมกลุ่มกันขึ้นมา ทั้งกลุ่มบริหารจัดการในรูปแบบของชุมชน กลุ่มเรือนพักโฮมสเตย์ กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน กลุ่มรถพ่วงนำเที่ยว กลุ่มมัคคุเทศก์ท้องถิ่น และกลุ่มบริการอาหาร ซึ่งแต่ละกลุ่มมีการพูดคุย กำหนดบทบาทหน้าที่ในการทำงาน และสร้างข้อตกลงความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน ที่ต้องอาศัยความเสียสละและการให้เกียรติ การทำหน้าที่ของแต่ละฝ่าย ทั้งยึดมั่นในสัจจะวาจาเพื่อสร้างความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติหน้าที่ โดยรายได้ที่เกิดจากการมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวศึกษาเรียนรู้ในชุมชน จะมีการหักข้อส่วนร้อยละ 10 เป็นกองทุนดำเนินงานด้วยการท่องเที่ยวสีเขียวหาโดยชุมชนบ้านจอมแจ้ง และหากมีเงินในกองทุนพอสมควรแล้วก็จะใช้บำรุงกิจกรรมสาธารณ กุศลในหมู่บ้าน หรือซ่อมแซมระบบสาธารณูปโภคต่อไป อนึ่งการบริหารจัดการในรูปแบบของชมรมการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้ง ได้แบ่งหน้าที่กันทำงานตามแต่ละบทบาทตามแผนภาพประกอบต่อไปนี้

ภาพโครงสร้างชมรมการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้ง

คณะกรรมการ การท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้ง

ประธานกรรมการ	พ่อหลวง ศุภฤกษ์ ปันดงเขียว
รองประธาน	พ่อหลวงเฉลิมพันธ์ จัน
ฝ่ายประชาสัมพันธ์	พี่เหินฟ้า
	นายทรงสุข บุญทาวงค์
ฝ่ายประสานงาน	นายทวนทอง จันทา
ฝ่ายมัคคุเทศก์ท้องถิ่น	พ่อทองอินทร์ ปันกอง
	พ่อถวิล ต้นตะละ
	พ่อมานิต ดวงเงิน
ฝ่ายแหล่งเรียนรู้ในชุมชน	พ่อถวิล ต้นตะละ
	แม่ทัพย์ พรหมมนุษย์
	พ่อหนานเกตุ จันทอง
	นายยังยุทธ วันนะ

เลขา	นางบุปผา	งามวงศ์
ฝ่ายการเงิน	แม่จันทร์ศรี	วันนะ
	นางบุปผา	งามวงศ์

ฝ่ายเหือนพัก (Homestay)	พ่อหนานณรงค์ศักดิ์	ปิ่นดวงเขียว
ฝ่ายอาหาร	แม่ชวนพิศ	ปิ่นทอง
	แม่วิไลวรรณ	จันทอง
ฝ่ายการแสดง	พ่อชัยวัฒน์	จันทอง

คณะที่ปรึกษา

1. พระใบฎีกาอานนท์ ปัญญาปโต	
2. คุณนิเวศ เหลี่ยมพันธ์	หัวหน้าหน่วยจัดการต้นน้ำห้วยป่าเลา
3. ครูวงเดือน ศิริกุล	ครูการศึกษาออกโรงเรียนประจำตำบลน้ำบ่อหลวง
4. คุณวรพงษ์ ผูกู่	สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน
5. ผ.อ. โรงเรียนเทพศิรินทร์ เชียงใหม่	
6. องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง	

ทำเนียบปราชญ์ชาวบ้าน

1. การทำโคมและดอกไม้กระดาษ	แม่ลำดวน ทาเขียว
2. เกษตรพอเพียง	พ่อหลวง ศุภฤกษ์ ปิ่นดวงเขียว
	พี่ทวนทอง จันทา
	แม่ชวนพิศ ปิ่นทอง
3. ผางประทีปและเทียนประดิษฐ์	แม่ทัพย์ พรหมนุชญ์
4. ขนมและอาหารพื้นเมือง	พ่อหนานณรงค์ศักดิ์ ปิ่นดวงเขียว
	แม่วิไลวรรณ จันทอง
5. งานจักสานและสมุนไพร	พ่อถวิล ต้นตะละ
6. เครื่องเงินและอัญมณี	พี่ยุฑธ วันนะ
7. เหือนบ่เก่าและตัวเมือง	พ่อหนานเกตุ จันทอง
	พ่อหนานตัน

8. การตีมีด	พ่อหนานเกตุ จันทอง
9. ป่าชุมชน	พ่อศักดิ์ คำตะ
	พ่อทองอินทร์ ปั่นกอง
	พ่อหลวงเฉลิมพันธ์ จันทา
	พ่อลูน ยาศรี
10. การเขียนไม้	พ่ออินตา บุญเจริญ
11. การแกะสลักไม้	พี่ศักดิ์นิรันดร์ บุญเจริญ
12. สวนครัวสุขภาพ	พ่อมานิต ดวงเงิน
13. การทำกลอง	พ่อครูชัยวัฒน์ จันทอง

16. อบรมพัฒนาศักยภาพมัคคุเทศก์ท้องถิ่น

นอกจากการเตรียมความพร้อมด้านต่างๆที่เป็นองค์ประกอบด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนแล้ว ยังมีการเตรียมบุคลากรให้มีความพร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาเยือนชุมชนของเรา โดยเฉพาะบุคลากรชุมชนที่จะทำหน้าที่ให้ข้อมูลและนำเที่ยว เราจึงได้จัดกิจกรรมพัฒนาศักยภาพมัคคุเทศก์ท้องถิ่นขึ้น เพื่อสร้างความมั่นใจ และฝึกทักษะประสบการณ์นำชมนักท่องเที่ยว ซึ่งกิจกรรมนี้เรามีเสียงจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชนและวิทยากรคอยฝึกฝนและให้คำชี้แนะ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมยังได้เรียนรู้หลักการสื่อความหมายในด้านต่างๆ ทั้งจากวิธีการฟังบรรยายภาคทฤษฎี และภาคปฏิบัติ ด้วยการฝึกบรรยายนำชมตามโปรแกรมท่องเที่ยวสำหรับ 1 วัน ในครั้งนี้มัคคุเทศก์ชุมชนเราได้นำเรื่องราวและผลงานภูมิปัญญาที่มีอยู่มาสื่อความหมาย นำเสนอให้ผู้ร่วมกิจกรรมทั้งหมดดูเป็นตัวอย่าง ผ่านการจำลองสถานการณ์เสมือน นำชมนักท่องเที่ยวจริงๆ เพื่อที่จะสามารถนำทักษะการฝึกฝนในครั้งนี้มาเป็นแนวทางในการนำกลับไปปฏิบัติได้จริง

ฝึกอบรมในครั้งนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างได้รับความรู้เกี่ยวกับการจัดการแหล่งเรียนรู้ ที่เหมาะสมทั้งต่อบริบทของชุมชนและวิถีชีวิตของคณชนนักท่องเที่ยว ที่อาจมีความสนใจในเฉพาะด้านที่อาจแตกต่างกันตามช่วงอายุ ทั้งยังได้รับความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่กำลังมีกระแสดังเดิมโตไปในทิศทางที่ดีขึ้น เพราะฉะนั้นการเตรียมความพร้อมในแต่ละด้านของหมู่บ้านการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้ง น่าจะเป็นประโยชน์ไม่เพียงต่อชุมชนเอง เท่านั้นแต่ยังคงเป็นประโยชน์ต่อนักท่องเที่ยวที่จะได้มาสัมผัส และมีช่องทางเลือกเพิ่มขึ้นในการท่องเที่ยวอีกด้วย

17. การวางแผนจัดทำทัวร์นำร่อง

เมื่อมีการรวมกลุ่มจัดตั้งคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้ง และมีการอบรมพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยว ทั้งการออกแบบโปรแกรม และฝึกฝนการสื่อความหมายของมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ตลอดจนรูปแบบการบริการทั้งที่พัก อาหาร การเดินทางแบบหมู่คณะ ทุกคนจึงมีแรงบันดาลใจอยากจะทดลองต้อนรับ นักท่องเที่ยว เพื่อทดลองการทำงานบทบาทของแต่ละฝ่ายที่แบ่งงานกันทำ และอยากลองผิดลองถูกในการเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโดยชุมชน เราจึงได้จัดประชุมปรึกษาหารือเพื่อที่จะวางแผนร่วมกัน ในการทดลองต้อนรับนักท่องเที่ยวครั้งแรก โดยการประชุมวางแผนในครั้งนี้เราได้คำนึงถึงงบประมาณที่มีอยู่อย่างจำกัด จึงสามารถจัดการทดลองท่องเที่ยวโดยชุมชนได้เพียง 2 โปรแกรม คือโปรแกรมที่ 1 สำหรับ 2 วัน 1 คืน และโปรแกรมที่ 3 ไปกลับ 1 วันสำหรับกิจกรรมปั่นจักรยาน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การทดลองท่องเที่ยวครั้งที่ 1 ด้วยโปรแกรมที่ 1 สำหรับ 2 วัน 1 คืน เราได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มนักเรียน/นักศึกษา เพราะรายละเอียดโปรแกรมส่วนใหญ่จุดเรียนรู้ที่จะเหมาะกับวัยผู้เรียน หรือคนทั่วไปที่สนใจเรียนรู้ด้วยภูมิปัญญา อนึ่งเราต้องการความคิดเห็นหรือแนวคิดอะไรใหม่ๆ จากคนรุ่นใหม่ ที่จะสามารถให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับรูปแบบกิจกรรม การจัดการท่องเที่ยว ข้อดีข้อเสียในหมู่บ้านที่กลุ่มคนรุ่นใหม่ได้สัมผัส ดังนั้นเราจึงได้ประสานกลุ่มนักศึกษา จากมหาวิทยาลัยพายัพ ซึ่งมีความใกล้ชิดกับสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน และได้กลุ่มศึกษานานาชาติ สาขาการท่องเที่ยววิทยาลัยนานาชาติมหาวิทยาลัยพายัพ ให้ความสนใจมาเป็นคณะนักท่องเที่ยวทดลองกลุ่มแรกของชุมชนเรา นอกจากนี้เรายังได้มีการเตรียมความพร้อมด้านสถานที่ ให้ข้อมูล โดยปรับพื้นที่บ้าน ส่วนของศาลาหมู่บ้าน เป็นศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้ง จัดทำป้ายไวนิล แนะนำคณะกรรมการชมรมการท่องเที่ยวโดยชุมชนบ้านกลางแจ้ง ทำเนียบนักปราชญ์ท้องถิ่นแผนที่แสดงที่ตั้งของจุดท่องเที่ยวเรียนรู้ภูมิปัญญาแต่ละเส้นทางในหมู่บ้าน ตลอดจนการประสานงานกันในทีม

การทดลองท่องเที่ยวครั้งที่ 2 ด้วยโปรแกรม ไปกลับ 1 วัน สำหรับปั่นจักรยาน รอได้ขนาดกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มนักปั่นจักรยานในพื้นที่ จังหวัดเชียงใหม่สายใต้ โดยเปิดศักราชเส้นทางใหม่ เชื่อมโยงสถานที่ท่องเที่ยวหลักที่นักปั่นจะสามารถแวะพักได้ อย่างพิชสวนโลก แกรนด์แคนยอน เชียงใหม่ และเข้าสู่สถานที่ท่องเที่ยวที่น่าสนใจในพื้นที่ตำบลน้ำบ่อหลวง เชื่อมกับเส้นทางปั่นจักรยานของชุมชนบ้านจอมแจ้ง ซึ่งนอกจากจะเป็นการประชาสัมพันธ์หมู่บ้านให้เป็นที่รู้จักของคนในพื้นที่ใกล้เคียงแล้ว ยังเป็นการประชาสัมพันธ์เส้นทางจักรยานเส้นทางใหม่ ที่มีความปลอดภัยเนื่องจากเป็นเส้นทางหลักคือถนนเลียบริมคลองชลประทาน มีการเปิดใช้ทางบางส่วนและกำลังดำเนินการสร้างถนนบางส่วน ทำให้มี

อันตรายเกิดอุบัติเหตุขึ้นบ่อยครั้ง ทางป็นจักรยานเส้นนี้จึงเป็นไปกลับทางเลือกใหม่ ระยะทางป็นค่อนข้างไกล เกินกว่า 70 กิโลเมตร แล้วจึงกำหนดกลุ่มเป้าหมายเป็นนักปั่นจักรยานมืออาชีพ เราจึงได้วางแผนประชาสัมพันธ์รับสมัครนักปั่นจักรยานเข้าร่วมกิจกรรม “ปั่นแอ่วชุมชน” ผ่าน โซเชียลเน็ตเวิร์ด และประชาสัมพันธ์ให้กับชมรมนักปั่นในพื้นที่ มีการกำหนดจำนวนที่ 30 ท่าน และมีผู้สนใจเข้าร่วมกว่า 40 ท่านด้วยกัน อนึ่งในช่วงที่มีการวางแผนจัดกิจกรรมนี้ เราได้ทดลองปั่นสำรวจเส้นทางดังกล่าว พบว่าพื้นที่ผิวดนค่อนข้างหลากหลายอารมณ์ทั้ง ถนนลาดยาง ถนนลูกรัง บางช่วงเป็นทรายและมีชันเนินเขาเล็กน้อย และได้ประสานจุดท่องเที่ยวเชิงใหม่ คือ สวนหนึ่งไร่ใบคำ ชมการทำบ้านดินและสวนเกษตรพอเพียง จากนั้นแวะชมบ่อน้ำโบราณขนาดใหญ่วัดน้ำบ่อหลวง อันเป็นที่มาของชื่อตำบล กลอนเข้าสู่หมู่บ้านจอมแจ้ง ในชุมชนรายได้เตรียมการนำเสนอภูมิปัญญาต่างๆในรูปแบบกาตหมั้วควฮอม และได้เลือกใช้พื้นที่สวนไม้ไผ่ของคณในชุมชนเป็นช่วงกิจกรรม นอกจากนี้ชุมชนเรออยกได้ประสานขอรถปฐมพยาบาล (อปพ.) ของ อบต. น้ำบ่อหลวง เพื่ออำนวยความปลอดภัย ณจุดเริ่มต้นจนถึงจุดหมายปลายทาง จากนั้นได้ประสานกันในกลุ่มเพื่อเตรียมความพร้อมของกาตหมั้วควฮอม

18. กิจกรรมทัวร์นำร่อง

กิจกรรมทัวร์นำร่องมีวัตถุประสงค์จัดขึ้นเพื่อทดลองการท่องเที่ยวสี่เียวของชุมชน ตามที่ได้มีการออกแบบกันไว้และเพื่อฝึกประสบการณ์รับนักท่องเี่ยวของชุมชน ทั้งยังเป็นการฝึกปฏิบัติงานของแต่ละฝ่ายตามที่ได้วางระบบการบริหารจัดการชมรมการท่องเที่ยวสี่เียวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้ง

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการท่องเที่ยวครั้งที่ 1 ด้วยโปรแกรมที่ 1 สำหรับ 2 วัน 1 คืน โดยกลุ่มนักศึกษาจากวิทยาลัยนานาชาติ มหาวิทยาลัยพายัพ

- ได้เรียนรู้ว่ากลุ่มนักศึกษาจะมีความสนใจเฉพาะและทำอะไรได้ไวกทำให้หลายหลายกิจกรรมตามโปรแกรมเสร็จก่อนกำหนดเวลาที่วางไว้
- ได้เรียนรู้ว่า ชุมชนเราสามารถจัดกิจกรรมท่องเที่ยวสำหรับ 2 วัน 1 คืนได้ ซึ่งสามารถรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้อย่างน้อย 40 คน
- ได้เรียนรู้บทบาทหน้าที่การทำงานที่ต้องสัมพันธ์กันในทุกๆฝ่าย เพื่อความเรียบร้อย
- การให้บริการเดินทางแบบรถพ่วงและการจัดการหมั้วควฮอม วันมีการรวมกลุ่มกันเพื่อให้เกิดความเป็นกิจลักษณะและง่ายต่อการประสานงาน

ปัญหาอุปสรรคที่พบและแนวทางแก้ไข

- กิจกรรมหลายกิจกรรมเสร็จก่อนเวลา ทำให้การทำกิจกรรมไม่ต่อเนื่องกัน ดังนั้นควรมีกิจกรรมสำรองเผื่อเอาไว้
- การให้บริการด้านอาหารยังมีการใช้ถุงพลาสติกบรรจุอาหาร ซึ่งขัดต่อหลักการ การท่องเที่ยวสีเขียว ดังนั้นต้องเปลี่ยนมาใช้วัสดุจากธรรมชาติเช่น ใบตอง ไม้จักสาน
- การประสานงาน ฝ่ายต้อนรับควรมาเตรียมการก่อนเวลา
- การปฏิบัติงานของแต่ละฝ่ายมีความเฉื่อย สวนทางกับคณະนักท่องเที่ยวนักท่องเที่ยวที่เป็นนักศึกษาต่างชาติที่มีความว่องไว ดังนั้นบางสถานการณ์ บางกิจกรรมวิทยากรชุมชนต้องมีเทคนิค จัดการเวลาให้เหมาะสมตามโปรแกรม
- สิ่งแวดล้อมในหมู่บ้านยังพบขยะอยู่หลายแห่ง ดังนั้นควรมีการพัฒนาหมู่บ้าน และจัดถังขยะวางตามจุดต่างๆ ที่ง่ายต่อการจัดเก็บเพื่อเตรียมพร้อมรับนักท่องเที่ยวอยู่เสมอ

สิ่งที่ได้เรียนรู้จากการท่องเที่ยวครั้งที่ 2 ด้วยโปรแกรม ที่ 3 ไปกลับ 1 วันสำหรับกิจกรรมปั่นจักรยาน โดยกลุ่มนักปั่นจักรยานจากชมรมปั่นจักรยานเป็นกลุ่มคนในพื้นที่เชียงใหม่สายได้ประกอบด้วย ชมรมนักปั่นกลุ่มสมมิตรสัมพันธ์ (อำเภอสันป่าตอง อำเภอแม่วาง และอำเภอดอยหล่อ) ชมรมปั่นจักรยานกลุ่มสวนดอก และนักปั่นจักรยานทั่วไป ซึ่งกิจกรรมครั้งนี้มีรถออก อฟ.ปร.อบต. น้ำบ่อหลวง หน่วยงานในพื้นที่คอยอำนวยความสะดวก และเราได้เรียนรู้จากกิจกรรมครั้งนี้ดังนี้

- ได้เรียนรู้ว่าเส้นทางนี้น่าได้รับสนับสนุนให้เป็นเส้นทาง หลัก สำหรับปั่นจักรยานเพราะมีความปลอดภัย และเป็นการสร้างกิจกรรมให้นักปั่นได้มีจุดหมายปลายทางในการปั่น
- ได้เรียนรู้ว่า นักท่องเที่ยวคนไทยที่ชอบปั่นจักรยานส่วนใหญ่สนใจภูมิปัญญาพื้นบ้าน
- ได้เรียนรู้ว่า การฝึกทักษะประสบการณ์พูดสื่อความหมาย ต่างของชุมชนต่อสาธารณชน
- ได้เรียนรู้บทบาทหน้าที่การทำงานให้มีประสบการณ์มากขึ้น
- โปรแกรมนี้สามารถจัดกิจกรรมต้อนรับนักท่องเที่ยวที่เป็นนักปั่นจักรยานได้

ปัญหาอุปสรรคที่พบและแนวทางแก้ไข

- นักท่องเที่ยวที่ตามท้ายขบวนบางส่วนหลงทาง ดังนั้นควรจัดทำป้ายบอกทางหรือแผนที่ให้กับนักท่องเที่ยวที่เป็นนักปั่น
- การสื่อความหมายยังพูดไม่ราบรื่น ดังนั้นควรฝึกประสบการณ์พัฒนาทักษะการพูดสื่อความหมายเพื่อความเป็นมืออาชีพ

- การจัดเตรียมสถานที่ ความช่วยกันเตรียมกันอย่างพร้อมเพรียง และหาสถานที่ที่สามารถจัดกิจกรรมกาดหมั้วได้เพื่อเปลี่ยนบรรยากาศ

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัยระยะที่ 1

โครงการวิจัยเรื่อง “ การจัดการท่องเที่ยวชุมชนสี่เหลี่ยม บ้านจอมแจ้ง ต.น้ำบ่อหลวง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่ ” เป็นโครงการที่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ร่วมกับสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยทางคณะผู้วิจัยได้แบ่งระยะเวลาดำเนินการออกเป็น 2 ช่วงด้วยกัน ช่วงระยะที่ 1 (ก.ค. 58 – มี.ค. 59) และช่วงระยะที่ 2 (เม.ย. 59 – มี.ค. 60)

ช่วงระยะที่ 1 (ก.ค. 58 – มี.ค. 59)ทางคณะผู้วิจัยได้ทำการศึกษาข้อมูล ศักยภาพของชุมชนบ้านจอมแจ้ง อันได้แก่ ทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชน ตามวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยข้อที่ 1 (เพื่อศึกษาข้อมูลศักยภาพ ด้านการท่องเที่ยวชุมชนสี่เหลี่ยมของบ้านจอมแจ้ง ต.น้ำบ่อหลวง อ.สันป่าตอง จ.เชียงใหม่) ซึ่งเป็นต้นทุนในการส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนได้ 4 รูปแบบ คือ

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
2. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร
3. การท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรมและวิถีชีวิต
4. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ

โดยบริบทของการท่องเที่ยวในทุกรูปแบบยังได้ครอบคลุมถึงสุขภาพกายและสุขภาพใจของคนในชุมชนและผู้มาเยือน ที่สอดคล้องกับแนวคิดชุมชนสี่เหลี่ยมที่ใช้ทำการศึกษาในครั้งนี้ และยังพบว่าทรัพยากรบุคคลของชุมชนมีความเข้มแข็ง โดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านและนักปราชญ์ชุมชน ซึ่งแต่ละแขนงล้วนเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและส่งเสริมอาชีพที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายภาคีหน่วยงานขององค์กร ทั้งในและภายนอกพื้นที่ชุมชนอยู่เสมอ อาทิ หน่วยงานส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียน(กศน.) อ.สันป่าตอง , หน่วยงานจัดการต้นน้ำป่าเลา , องค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง (อบต.) , หน่วยงานท่าอากาศยานเชียงใหม่ เป็นต้น ต่อมาได้เกิดการรวมกลุ่มสมาชิก ดำเนินงานวิชาชีพและกลายเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น ที่มีความหลากหลาย ทางที่คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรายละเอียดของข้อมูลแล้วมีภูมิปัญญา ดังต่อไปนี้

- การปลูกพืชผักปลอดภัยแบบเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
- การอนุรักษ์ป่าชุมชน
- ภูมิปัญญาการทำฝางประทีป
- ภูมิปัญญาการทำกลองและการเล่นดนตรีพื้นบ้านล้านนา
- ภูมิปัญญาหัตถกรรมพื้นบ้าน(นกยูง พวงมาลัย สุ่มหรือพานพุ่ม)
- ภูมิปัญญาการอบสมุนไพรและผลิตภัณฑ์จากสมุนไพร(ยาต้ม ยานวด ลูกประคบ)
- ภูมิปัญญาอาหารพื้นบ้านตามฤดูกาล
- ภูมิปัญญาการทำขนมพื้นบ้าน

ช่วงระยะที่ 2 (เม.ย. 59 – มี.ค. 60) ทางคณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่ทำการศึกษา มาพัฒนาศักยภาพของชุมชนบ้านจอมแจ้ง ตามวัตถุประสงค์ในการทำวิจัยข้อที่ 2 (เพื่อหาแนวทางการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้เกิดความยั่งยืน) และข้อที่ 3 (เพื่อหารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้ง) ซึ่งมีการดำเนินกิจกรรม ดังต่อไปนี้

- พัฒนารูปแบบกิจกรรมและบริการด้านการท่องเที่ยวสีเขียว
- อบรมและออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- ศึกษาดูงานการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- อบรมพัฒนาศักยภาพมัคคุเทศก์ท้องถิ่น
- การทดลองการดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน
- การแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- การจัดทำแผนส่งเสริมด้านการท่องเที่ยว

การดำเนินงานกิจกรรมการท่องเที่ยว

จากการที่คณะวิจัยและคนในชุมชนได้เรียนรู้แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการท่องเที่ยวสีเขียวอย่างเป็นระบบแล้ว จึงได้ร่วมมือกันคิด ร่วมกันวางแผน และร่วมกันดำเนินงาน กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชน โดยนำข้อมูลทรัพยากรการท่องเที่ยวจากการศึกษาวิจัยในระยะที่ 1 มาบูรณาการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นชมรม คณะกรรมการการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชนวัดจอมแจ้ง มีการกำหนดบทบาท หน้าที่ การทำงานในแต่ละฝ่าย นอกจากนี้ยังมีการรวมกลุ่มเพื่อมาเติมกลุ่มอีก 3 กลุ่ม คือกลุ่มให้บริการรถพ่วง เพื่อพานักท่องเที่ยวเยือนชมจุดการเรียนรู้ ตามเส้นทางกรท่องเที่ยวของชุมชนที่ร่วมกันจัดขึ้น และมีกลุ่มกาดหมั้วข้าวหอม เพื่อให้บริการด้านอาหาร ขนมพื้นบ้าน และน้ำสมุนไพร ซึ่งมีการต่อยอดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีมาแต่เดิม แต่ร่วมกันพัฒนารูปแบบการกำหนดอาหารของชุมชนให้มีความน่าสนใจยิ่งขึ้น และมีอีกกลุ่มเฮือนพัก(home stay) ที่ให้บริการที่พักนักท่องเที่ยว ได้เรียนรู้วิถีชุมชนอย่างใกล้ชิด ซึ่งได้มีการพูดคุยและเป็นข้อตกลงร่วมกันคือ เรือนพักทุกหลังจะต้องมีเมนูเฉพาะบ้าน และมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาพักได้เรียนรู้อย่างน้อย 1 อย่าง เช่นการทำสวดยดอก (กรวยดอกได้) การสานใบเตย, การทำขนมหรืออาหาร เป็นต้น

การพัฒนาคน

การพัฒนาคนที่เข้ามาดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวชุมชน เป็นไปตามกระบวนการวิจัยคือ ร่วมกันคิด ร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันดำเนินงาน ร่วมกันวิเคราะห์ ประเมินผลการทำงานแต่ละครั้ง โดยเป็นไปตามธรรมชาติการเรียนรู้ของแต่ละคน ในลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไป และมีการอบรมพัฒนาทักษะเพิ่มเติมประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน อาทิเช่น การออกแบบรูปแบบการบริหารจัดการ มีการไปศึกษาดูงานจากหมู่บ้านตัวอย่าง (บ้านแม่คำปอง) การอบรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นสื่อความหมาย การออกแบบโปรแกรมการท่องเที่ยว และกิจกรรมการท่องเที่ยว รวมถึงรูปแบบการให้บริการ โดยผู้เข้าร่วมการดำเนินงานต่างเกิดการเรียนรู้ และเข้าใจร่วมกันในการ

ดำเนินงาน ในบริบทของการท่องเที่ยวโดยชุมชน และมีการจัดตั้งกลุ่มชมรม คณะกรรมการการจัดการท่องเที่ยวสีเขียว บ้านจอมแจ้งขึ้น ซึ่งมีการกำหนดหน้าที่ของแต่ละฝ่าย พร้อมคนรับผิดชอบดำเนินงาน มีการบันทึกข้อตกลงการจัดการส่วนได้ส่วนเสียร่วมกัน การสร้างกฎระเบียบการท่องเที่ยวในหมู่บ้าน อนึ่งการอบรมเพิ่มเติมทักษะความรู้ ความเข้าใจบริบทของการท่องเที่ยวในชุมชนนั้น ได้เชิญวิทยากรจากหน่วยงานภายนอก ร่วมกับพี่เลี้ยงจากสถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นวิทยากรผู้ให้ความรู้กับคนในชุมชนทั้งนี้การพัฒนาในชุมชนก็เป็นการเตรียมความพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ให้มีความพร้อมทั้งด้านความรู้ ความเข้าใจในทักษะการดำเนินงาน ในบริบทการท่องเที่ยวโดยชุมชน และนับได้ว่าเป็นการสร้างเสริมเข้มแข็งให้กับชุมชนในอีกทางหนึ่งด้วย

การดำเนินงานด้านการตลาด

ทางคณะกรรมการการจัดการการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้ง ได้มีนโยบายที่เกิดจากการพบปะพูดคุยในเวทีสรุปผลการดำเนินงาน ซึ่งมีการตั้งเป้าหมายรับนักท่องเที่ยวประมาณ 2-3 กลุ่มต่อเดือนก็ถือว่าเป็นที่น่าพอใจ แล้วเพื่อรักษาบรรยากาศเดิมของชุมชนและสิ่งแวดล้อม ทั้งยังกำหนดเป้าหมาย นักท่องเที่ยวที่จะมาเยือนชุมชนหมู่บ้านเป็นกลุ่มศึกษาดูงาน ได้แก่กลุ่มคณะนักเรียน นักศึกษา หน่วยงานท้องถิ่นในประเทศ นักท่องเที่ยวต่างชาติ ที่ผ่านมาการจัดการกลุ่มคณะรวมถึงผู้ที่มีความสนใจในวิถีชีวิตชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยมีการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของหมู่บ้าน ผ่านสื่อโซเชียล (Social Network) มีการจัดทำเพจเฟสบุ๊ค อีกในท้องถิ่นด้วย เช่นเพจสันป่าตอง เพจ Sanpathong club รวมถึงหน้าเฟสบุ๊ค ของนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชม และลูกหลานของคนรุ่นใหม่ในชุมชนบ้านจอมแจ้ง เพจของโรงเรียนเทพศิรินทร์เชียงใหม่ จนเป็นที่กล่าวถึงกันพอสมควร มีรายการข่าวจากช่อง NBT เข้ามาถ่ายทำสัปดาห์ข่าว และรายการตะลอนข่าวเช้านี้ ทางช่องโทรทัศน์ทีวี 32 ออกอากาศในวันพฤหัสบดี ที่ 25 พฤษภาคม 2560 รวมถึงการตีพิมพ์ในนิตยสาร Chiang Mai Mag ประจำเดือนเมษายน 2560 และตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ เชียงใหม่นิวส์ ฉบับวันที่ 22 เมษายน 2560 นอกจากนี้ยังได้รับเชิญไปออกบูธประชาสัมพันธ์ร่วมกับหน่วยงานในท้องถิ่น อาทิ เปิดบ้านวิชาการ ของโรงเรียนเทพศิรินทร์ เชียงใหม่ และงานสาธารณสุขของ รพสต. บ้านหนองห้า ในฐานะหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ณ โรงพยาบาลสันป่าตอง ทั้งนี้การดำเนินงานประชาสัมพันธ์ดังกล่าวถือว่าได้รับกระแสตอบรับเป็นอย่างดี มีชุมชนใกล้เคียง และต่างจังหวัดได้ติดต่อเข้ามาเยี่ยมชม รวมถึงกลุ่มคณะนักศึกษามหาวิทยาลัยพายัพ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ สถาบันอาชีวศึกษาจากมหาวิทยาลัยพายัพ เชียงใหม่ และนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยวาคะยะมะ ประเทศญี่ปุ่น เป็นต้น โดยมีการแจ้งกำหนดการเข้าชมของคณะต่างๆ อยู่ในช่วงเดือน เมษายน ถึง สิงหาคม 2560

การต่อยอดของงานวิจัยสู่นโยบายพัฒนาชุมชน

จากการที่ดำเนินงานวิจัย การจัดการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้ง ฯ ได้นำมาสู่ นโยบายในการจัดการสิ่งแวดล้อมของชุมชน ซึ่งมีการรณรงค์ลดการใช้พลาสติกหรือวัสดุย่อยสลาย

ยากในการบรรจุสิ่งของในเทศกาลประเพณีต่างๆ ตลอดจนการรณรงค์การเผาในที่โล่งและมีกิจกรรมเก็บขยะเรี่ยราดในพื้นที่สาธารณะในหมู่บ้านได้ดำเนินงานร่วมกันอบต.น้ำบ่อหลวง ซึ่งจากการพบปะพูดคุยในการประชุมของหมู่บ้านได้มีข้อคิดเห็นในการปิดบ่อขยะ และมีการส่งเสริมการคัดแยกขยะซึ่งจะมีหน้าที่ของ อบต.น้ำบ่อหลวงเข้ามาช่วยเก็บจากหน้าบ้าน โดยการจัดการปัญหาขยะดังกล่าวน่าจะเกิดเป็นรูปธรรมในต้นปี 2560 นี้

อนึ่งทางการท่าอากาศยานนานาชาติ เชียงใหม่ที่เคยให้การสนับสนุนงบประมาณในการสร้างฝายชะลอน้ำ และอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน ได้เล็งเห็นความสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชนและให้ความสนใจกับการดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชนวัดจอมแจ้ง จึงได้มีการพูดคุยถึงแนวทางการต่อยอดกิจกรรมดังกล่าว และทางชุมชนได้เสนอเห็นควรที่จัดทำโครงการพัฒนาแหล่งน้ำและปรับปรุงภูมิทัศน์หมู่บ้าน เพื่อการท่องเที่ยวโดยชุมชนโยคณะกรรมการผู้บริหาร การท่าอากาศยานนานาชาติ เชียงใหม่ได้เข้ามาเยี่ยมชมกิจกรรมการทำงานการท่องเที่ยวสีเขียวโดยชุมชนบ้านจอมแจ้งพร้อมลงพื้นที่ประเมินความเป็นไปได้ในการพัฒนาแหล่งน้ำและปรับปรุงภูมิทัศน์หมู่บ้าน โดยเห็นชอบอนุมัติงบประมาณเป็นจำนวน 1,500,000 บาท (หนึ่งล้านห้าแสนบาทถ้วน) เพื่อดำเนินโครงการพัฒนาแหล่งน้ำและปรับปรุงภูมิทัศน์หมู่บ้าน โดยใช้เวลาการดำเนินโครงการดังกล่าวเป็นเวลา 3 ปีปัจจุบัน อยู่ภายใต้การจัดทำกระบวนการวางแผนดำเนินโครงการ ซึ่งเกิดประโยชน์ต่อคนในชุมชนหลายกลุ่ม ทั้งกลุ่มที่ดำเนินงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน กลุ่มอนุรักษ์ป่าชุมชน เพื่อเป็นธนาคารอาหาร กลุ่มเกษตรกร ที่จะมีน้ำบริบทในหน้าแล้ง ในพื้นที่กว่า 225ไร่ ลดค่าใช้จ่ายน้ำประปาของวัดจอมแจ้งในส่วนที่ใช้อุปโภค รวมถึงเป็นการพัฒนาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นของทุกคนในชุมชน

บรรณานุกรม

- ราณี อีสัยกุล. (2546). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการท่องเที่ยว**. หลักการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. เอกสารประกอบการเรียนการสอน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. **คุณสมบัติการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ (Creative Tourism)**. เอกสารโครงการต้นแบบการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์
- องค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน. **หลักการจัดการแหล่งท่องเที่ยว**. เอกสารแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวแบบคาร์บอนต่ำในประเทศไทย
- มานิตย์ มัลลวงค์. **การบริหารและการจัดการ**. ตำราหลักการบริหารจัดการ (Principles of Management). คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล ล้านนา
- บุญเลิศ จิตตั้งวัฒนา. **ประเภทแหล่งท่องเที่ยวและการอนุรักษ์**. ตำราการพัฒนาและอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว (Tourism Resources Development and Reservation). ศูนย์หนังสือการท่องเที่ยวไทย
- ยงยุทธ์ โอสธสกา. **การปลูกพืชตามระบบเกษตรดีที่เหมาะสม (GAP)**. เอกสารศูนย์วิจัยข้าวเชียงราย. กรมการข้าว
- กรวรรณ สังขกร. **หลักการท่องเที่ยวโดยชุมชน**. ตำราแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงกับการท่องเที่ยวชุมชน. สถาบันวิจัยสังคม,มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- คู่มือข้อมูลหมู่บ้านจอมแจ้ง**. จัดทำโดยองค์การบริหารส่วนตำบลน้ำบ่อหลวง,สันป่าตอง,เชียงใหม่
- ถาวร พงษ์พานิชและคณะ. รายงานการวิจัย. (2540). **การท่องเที่ยวประวัติศาสตร์เชิงอนุรักษ์ของเขาสมอแครง อำเภอวังทอง จังหวัดพิษณุโลก**. มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย**. [ระบบออนไลน์]. แหล่งที่มา https://7greens.tourismthailand.org/index.php?mode=main_howto&type=green_community. (25 มีนาคม 2558).